

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**‘GOTTHOLD EPHRAIM LESSING’İN NATHAN DER WEISE ADLI
OYUNUNA GÖRE GÜNÜMÜZDE HOŞGÖRÜ MÜ OLMALIDIR
TAHAMMÜL MÜ ‘**

HAZIRLAYAN: ZEYNEP ASLI SEVİNDİ

DANIŞMAN: PROF. DR. MEHMET SIRAÇ İNAN

DİYARBAKIR, 2010

ÖZET

‘ GOTTHOLD EPHRAIM LESSING’İN ‘NATHAN DER WEISE’ ADLI OYUNUNA GÖRE GÜNÜMÜZDE HOŞGÖRÜ MÜ OLMALIDIR

TAHAMMÜL MÜ ‘

Gotthold Ephraim Lessing’in 18. Yüzyıl Alman Aydınlanmasının önemli temsilcilerinden biri olarak, Hamburglu Oryantalist Reimarus’un ölümünün ardından onun din konusundaki çalışmalarını geliştirerek yayınladığı ‘Wolfenbüttel Fragmanları’ çağın din adamlarının şiddetli tepkilerine sebep olur. Bu tepkilerin en ünlüsü Hamburglu Başrahip Melchoir Goeze’nin saldırı niteliğindeki cevaplarıdır. Aydınlanma İdealleri ve tolerans kavramını henüz kabullenmemiş olan 18. Yüzyıl dünyasında, Lessing’in din konusundaki yayınları, Hıristiyanlığa zarar verdiği gerekçesiyle yasaklanır. Lessing de savunmasını bir tiyatro eseriyle sürdürür.

‘Nathan der Weise’ Lessing’in 1779 yılında yazdığı beş perdelik dramıdır. Oyunda Yahudi tüccar Nathan’ın sağduyu ve bilgeliğiyle dinler arası tolerans konusu işlenir. Oyundaki olaylar 1192 yılında Kudüs’te geçer. Tarihsel gerçekliğe uygun olarak, dönemin Kudüs hükümdarı Sultan Selahattin Eyyubi’nin şehri terk etmeden önceki son zamanları ele alınan eserde, Kudüs şehri Yahudilerin, Hıristiyanların ve Müslümanların kutsal kabul ettiği ve bir arada barış içinde yaşadıkları yer olarak büyük bir öneme sahiptir.

Bir aydınlanma çağı yazarı ve eleştirmeni olarak Lessing, din konusundaki toleransa dayalı ideallerini, 14. Yüzyıl İtalyan yazarı Boccaccio’nun ‘Decameron’ hikâyelerindeki ‘Üç Yüzük Parabolü’yle açıklar. Parabol, çok eski zamanlarda Doğu’da bir ailenin sahip olduğu bir yüzüğün öyküsüdür. Yüzük her nesilde babadan en değerli oğluna verilir. Yüzüğün değeri kendisini parmağına takanı Tanrı ve insanlar önünde değerli kılan güçlere sahip olmasından gelir. Bir gün yüzük üç oğlundan hangisini seçeceğini bilemeyen bir babaya gelir. Baba üç değerli oğlu arasında ayırım yapamayacağı için, usta bir kuyumcuya yüzüğün aynısından iki tane daha yaptırır. Yaptırdığı yüzükleri her oğluna gizlice veren baba, sonunda huzur içinde ölür. Babalarının ölümü ardından oğullar arasında iktidar kavgası başlar ve her oğul kendi yüzüğünün gerçek olduğunu iddia eder. Kimin yüzüğünün gerçek olduğunu anlayabilmek için baş yargıca danışır. Yargıç yüzüğün hikâyesini dinleyince, gerçek yüzüğü bulmanın mümkün olmadığını, yüzüğün sahip olduğu güçleri gösterebilmesi için oğulların Tanrı ve insanlara sevgi ve ahlakla yaklaşmaları gerektiğini söyler. Lessing de oyunda tıpkı yüzükler

gibi dinler arasında ayırım yapmanın mümkün olmadığını, ahlak, sevgi ve adalet duygularıyla yaklaşmanın bir dini yücelteceğini vurgular.

Lessing oyunun sonunda üç din arasındaki benzerliklere vurgu yaparak, Nathan der Weise'deki anti dogmatik din görüşünün, insanın rastlantısal olarak sahip olduğu din ve ırkının daha üzerinde bir olgu olduğunu savunur.

18. yy koşulları düşünüldüğü zaman bir aydının Kilise iradesine karşı kendi fikirlerini savunması ve eserinde 'dinler arası hoşgörü' kavramını işlemesi bir devrim niteliğindedir. Fakat artık günümüz koşullarında 'hoşgörü'nün yerine 'tahammül' duygusunu koymak daha yeterli olacaktır. Dinlerden yola çıkarak sosyal yaşamda da insanların birbirini ötekileştirmeden, koşulsuz bir iyi niyetle kabul etmesi gerekmektedir.

Sayfa Sayısı: 97

Anahtar Kelimeler: Aydınlanma Çağı, Tolerans, Decameron, Kudüs, Yahudilik, Hıristiyanlık, İslamiyet, 3 Yüzük Meseli

ABSTRACT

**“ THE CONCEPT OF TOLERANCE OR CLEMENCY BETWEEN
RELIGIONS FOR TODAY’S WORLD ACCORDING TO GOTTHOLD EPHRAIM
LESSING’S DRAMA: ‘NATHAN THE WISE’? ”**

Gotthold Ephraim Lessing resolved to publish a manuscript accompanying it which is written by Orientalist Reimarus, comments and strictures. He published a work under title of ‘Wolfenbüttel Fragments’. The publication these of fragments led to mighty controversy. The most eminent of those who had attacked Lessing, was Pastor Melchoir Goeze. This Fragments, on the ‘toleration of religions’ awakened opposition; for the eighteenth century, though intolerant enough, did not parade its bigotry, but rather saw fit to disclaim it. Shortly after his fragments were forbidden by Catholic Church of Hamburg city, Lessing published his play ‘Nathan the Wise’ as an unprecedented answer.

‘Nathan the Wise’ is five-acted play by Lessing; it was written and published in 1779. It describes how the wise Jewish merchant Nathan who has a great tolerance and foresight toward all religions. Lessing chose the time and place of this play carefully Jerusalem, named the city of peace where Judeans, Muslims and Christians live together. The year 1192 before Saladin’s death, was one of the city’s interludes of peace.

As a critic and composer in Enlightenment Era, Lessing’s vision of a religious belief based on tolerance and respect on practical work for good in the real world. He turns on the meaningful ring fable from Boccaccio’s story in The Decameron and he explains his views on faiths throughout this story that there is not one ‘true religion’. According to parable; In the Orient in ancient times there lived a man who possessed a ring of inestimable worth. Its stone was an opal that emitted a hundred colours, but its real value lay in its ability to make its wearer beloved of God and man. The ring passed from father to most favoured son, all equally deserving. Unable to decide which of three sons most worthy was, the father commissioned a master artisan to make two exact copies of the ring then gave each son a ring and each son believed that he alone had inherited the original and true ring. Shortly after the father died, each son claimed to be sole ruler of the father’s house. Finally they found the judge. After hearing the story of the original ring and its miraculous powers, the judge pronounced his conclusion: To find out whether one of them the real ring, it was up to them to live in such a way that their rings’ power could prove true, to live a life that is pleasant in the

eyes of God and mankind. Nathan compares this to religion, saying that each of us lives by religion we have learned from those we respect.

Lessing gives us his strongest argument for religions similarities at the end of the play. '*Nathan der Weise*' thus argues for a non-dogmatic view of religion, based on a shared humanity above the accidents of race and creed.

Pages: 97

Key Words: The Age of Enlightenment, Decameron, Tolerance, Jerusalem, Judaism, Christianity, Islam, Ring Parable

ZUSAMMUNGFASSUNG

**“ DER BEGRIFF DER NACHSICHT ODER TOLERANZ FÜR UNSER
ZEITALTER IM HINBLICK AUF GOTTHOLD EPHRAIM LESSING’S DRAMA:
‘NATHAN DER WEISE‘? “**

Gotthold Ephraim Lessing hatte einige Arbeiten aus dem Nachlass des Orientalist Reimarus unter dem Titel ‘Wolfenbüttel Fragmente’ herausgeben und kritisch kommentiert, um für Toleranz gegenüber abweichenden Meinungen zu werben. ‘Nathan der Weise’ ist Lessings letztes Werk. Hintergrund ist der Streit, eine Auseinandersetzung mit dem Hamburger Hauptpastor Melchior Goeze, die soweit reichte, dass ein Teilpublikationsverbot gegen Lessing verhängt wurde.

Nathan der Weise ist eines fünftaktigen Ideendramas von Lessing, das 1779 veröffentlicht worden ist. Wie der Name des Dramas bereits verrät, ist Nathan ein weiser Mann. Eine weitere Eigenschaft Nathans ist seine religiöse Toleranz. Die Szene in Jerusalem, das Christen, Muslimen und Juden als heilige Stadt gilt, ist nach historischen Quellen gestaltet. Sie spielt 1192, als der dritte Kreuzzug durch einen zwischen Saladin und Richard Löwenherz sein Ende gefunden hatte. Nathan der Weise unterscheidet sich von den übrigen klassischen Dramen Lessings durch seine Mehrsichtigkeit, die eine mehrseitige Betrachtung nötig macht.

Als Dramatiker und Kritiker war Lessing einer der führenden Vertreter der Aufklärung innerhalb der deutschen Literatur. Die Toleranzidee wurde schon im 14. Jahrhundert in II Decamerone von Boccaccio ähnlich wie von Lessing veranschaulicht. Boccaccio erzählt die Geschichte vom Vater, der einen Ring, der seinen Träger vor der Menschen und vor Gott ‚angenehm‘ macht. In einer bestimmten Familie gehörte es zur Tradition, durch die Weitergabe eines kostbaren Rings jeweils einen der Söhne als zukünftiges Familienoberhaupt auszuwählen. Ein Vater aber konnte sich nicht zwischen seinen drei rechtschaffenen Söhnen entscheiden und ließ deshalb zwei Duplikate anfertigen, die er selbst nicht vom Original zu unterscheiden vermochte. Nach seinem Tod kam es zu Streit zwischen den drei Brüdern. Der Richter weigerte sich, ein Urteil zu sprechen, riet aber jedem der drei Männer, an die Echtheit seines Ringes zu glauben und in vielen Jahren wiederzukommen. Jede der drei großen Religionen die ‘echte’ sein. Jedenfalls sollten ihre jeweiligen Anhänger davon ausgehen und es durch Sittlichkeit und Nächstenliebe zu beweisen versuchen. Die Ringparabel gilt als ein Schlüsseltext der Aufklärung und als pointierte Formulierung der Toleranzidee.

Lessing gibt das Bild einer freien gehaltvollen Gläubigkeit, eines Ruhens des Menschen in Vernunft und Gemüt, das doch an Gott gebunden bleibt. Er zeigt den vor und in Gott mündigen Menschen, zeigt eine höchste Idealmöglichkeit, die in ihm selbst wirklich geworden, zeigt den Weisen. Lessing zeigt seinen Standpunkt religiösen Dogmen in seiner Zeit.

Die Seiten: 97

Schlüsselwörter: die Epoche der Aufklärung, Toleranz, Decameron, Jerusalem, das Judentum, das Christentum, der Islam, Ringparabel

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Bu çalışma jürimiz tarafından.....
.....
Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan :.....

Üye :.....

Üye :.....

Üye :.....

Üye :.....

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçene öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

ÖN SÖZ

Yürüttüğüm bu çalışmada Gotthold Ephraim Lessing'in 'Nathan der Weise' (Bilge Nathan) adlı eserini merkeze alarak; birinci bölümde eserin yazıldığı dönem olan Aydınlanma (Aufklärung) Çağını ve bu akımın dünyanın gelişimine olan katkısını, Lessing'in yaşam öyküsünü, sanatsal kişiliğini ve hayat felsefesini inceledim. Buradaki amacım eserin hangi

koşullarda yazıldığı ve hangi sorunların ürünü olduğunu gözler önüne sermektir. İkinci bölümde üç semavi din olan Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet dinlerinin genel özellikleri ve gelişim süreçlerini araştırdım. İnsanın dinler arası toleransa sahip olmasının ön koşulunun dinleri tanınması gerektiği düşüncesinden yola çıkarak, doğruluğunu veya yanlışlığını yargılamaksızın bir Yahudi, Hıristiyan ve Müslüman olmanın ne anlama geldiğini yansıtmaya çalıştım. Üçüncü bölümde Nathan der Weise adlı oyunun analizi adına, oyunun konusu, yazım stili ve karakterlerin özellikleri üzerinde çalıştım. Daha sonraki bölümde Lessing'in İtalyan Yazar Giovanni Boccaccio'nun 'Decameron' hikâyelerinden yola çıkarak tekrar yorumladığı 'Üç Yüzük Parabolü'nü ve içeriğindeki sembollerin anlamları üzerinde durdum. İncelemek isteyenler 'Üç Yüzük Parabolü'nün Boccaccio yorumunu tezimin 'ekler' bölümünde bulabilirler. Son bölümde Kudüs şehri hakkında kısa bir bilgilendirme yaparak, incelenen tüm bu çalışmaların günümüze etkisi ve dinler arası toleransın gerekliliğini ele aldım.

Çevremizde sık sık tanık olduğumuz dar düşünce kalıpları ve farklılıklara karşı tepkisel yaklaşımların, insanın bireysel gelişim sürecinin temel engeli olduğu kanısıyla; önlenemez bir hızla değişen dünyamızda ve paradokslarla dolu hayatımızda tahammülsüz ve mutsuz toplumlar olduğumuz izlenimiyle; danışmanım Prof. Dr. Mehmet Sıraç İnan ile bu konuya dikkat çekmek istedik. Amacım tüm insanlığın huzura ulaşması için kalıplaşmış ve yerel sanıların etkisinden sıyrılarak, evrensel düzeyde düşünmenin ve tahammül edebilmenin gerekliliğini, bu konuda Nathan der Weise adlı eserin tüm çağlarda geçerli olan katkısını içeren bir çalışma sunmaktır. Bu çalışma; araştırma- inceleme ve eleştiri- yorum, yöntemleri kullanılarak ele alınmıştır.

Benim için büyük önem taşıyan bu konu üzerinde çalışırken; yaradılışın gizemleri, Nuh tufanından Avrupa tarihine kadar dünyanın değişim süreci, insanoğlununsa değişmeyen umutları, acıları ve çıkarlarına tanık olduğum bir buçuk yıllık bir yolculuk yaşadım. Lisans eğitimim sırasında ilk olarak Alman Edebiyatı Tarihi dersinde karşılaştığım ve sonrasında hayat felsefemi değiştiren bu eserin yazarı Gotthold Ephraim Lessing'i saygıyla anıyorum. Dünya görüşü ve objektif kişiliği ile benim için her zaman bir örnek teşkil eden, Alman Edebiyatını sevmeme ve hayat amacım olarak benimsememe neden olan, çalışmamda ve derslerimizdeki katkılarından dolayı çok değerli danışmanım; Prof. Dr. Mehmet Sıraç İnan'a yürekten ve sonsuz teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca her zaman özlemle hatırladığım üniversite yıllarımda ve yüksek lisans derslerimizde birlikte olduğumuz bölüm hocalarım; Sn. Zinnet Buluttekin, Yrd. Doç. dr. Zeki Uslu ve Prof. Dr. Sabri Eyigün'e üzerimdeki

emeklerinden dolayı teşekkür ederim. Çalışmam esnasında maddi ve manevi desteklerinden dolayı annem Servet ve kardeşim Ceyhun'a da teşekkür ederim.

Zeynep Aslı Sevindi

Ocak, 2010

İÇİNDEKİLER:

Özet	ii
Abstract	iv
Zusammenfassung	vi
Önsöz	ix
İçindekiler	xi
Kısaltmalar	xiv
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM: ESERİN DÖNEMİ VE YAZARI	5
1.1. Aydınlanma (Aufklärung) Dönemi	5
1.2. Aydınlanma Dönemi Felsefesi ve Almanya	7

1.3. Gotthold Ephraim Lessing'in Yaşamı	10
2. BÖLÜM: ÜÇ SEMAVİ DİN	17
2.1. YAHUDİLİK	17
2.1.1. Yahudilik Öncesi Durum	18
2.1.2. Hz. Musa ve Yahudilik	19
2.1.3. Dinin Gelişimi ve Yahudi Halkının Tarihi	24
2.2. HİRİSTİYANLIK	29
2.2.1. Hıristiyanlık Öncesi İnanış ve Durum	30
2.2.2. Hz. İsa ve Hıristiyanlık	31
2.2.3. Hıristiyanlığın Gelişimi	36
2. 3. İSLAMİYET	38
2.3.1. İslamiyet Öncesi İnanış ve Durum	39
2.3.2. Hz. Muhammed ve İslam	40
2.3.3. İslamiyet'in Gelişimi	44
3. BÖLÜM: BİLGE NATHAN (NATHAN DER WEISE)	46
3.1. Oyunun Konusu	46
3.2. Oyunun Yapısal Özellikleri	53
3.3. Karakterlerin Eleştirisi	56
3.3.1. Nathan	56
3.3.2. Saladin	59
3.3.3. Templier	60
3.3.4. Recha	61
3.3.5. Daja	62
3.3.6. Sittah	62
3.3.7. Patrik	63
3.3.8. Keşiş	63
3.3.9. Al- Hafi	64

4. BÖLÜM: ÜÇ YÜZÜK PARABOLÜ VE SEMBOLLER	67
5. BÖLÜM: ESERİN GÜNÜMÜZE ETKİLERİ	70
5.1. Nathan der Weise'nin Yazılış Amacı ve Üç Semavi Dinle İlişkisi	70
5.2. Dinler Arası Diyalog, Hoşgörü ve Tahammül Kavramlarına Yaklaşımlar	79
5.3. Günümüzde 'Öteki' Olgusuna Tahammül Edebilme	81
5.4. Toleransın Simgesi: Kudüs	85
SONUÇ	87
KAYNAKÇA	90
EKLER	94
ÖZGEMİŞ	97

KISALTMALAR

A.g.e. :	Adı geçen eser
Akt. :	Aktarma
Bkz. :	Bakınız
Çev. :	Çeviren
MÖ :	Milattan Önce
MS :	Milattan Sonra
Müd. :	Müdürlüğü
S. :	Sayfa
YY :	Yüzyıl
V. dğr. :	Ve diğerleri

GİRİŞ

M.S. 375'te Asya Hun devletinin yıkılmasının ardından, Hunların batıya doğru ilerleyip, Kırım'ı ele geçirmesi, bu bölgedeki Germen Kavimlerinin göç hareketini başlatır. Kavimler Göçü'nün başlangıç tarihi olan 375, İlkçağın sonu, Ortaçağın başlangıcı olarak kabul edilir. Bazı tarihçilere göre Ortaçağın başlangıcı Roma İmparatorluğunun ikiye ayrılması (395) ya da Batı Roma İmparatorluğunun yıkılmasıdır (476).

Barbar Kavimlerin, Orta Avrupa ve Batı Roma dünyasına doğru göç etmesi, Avrupa'da şehir yapısını ve şehir örgütlenmesini yıkarak halkı köylüleştirmiştir. 'Barbar Kavimler' denilen Germen Kavimleri ve o yıllarda birbirinden kopuk yaşayan Avrupa kavimleri kaynaşarak bugünkü Avrupa'nın etnik yapısını oluştururlar. Avrupa'daki halk, barbar kavimlerin saldırısı nedeniyle şehirleri terk ederek kırsal kesime sığınır. Şehirlerarası yollar çok tehlikeli olduğu için ticaret de büyük ölçüde zarar görür. Bir kaos

ortamına dönen Avrupa'da, 'Kilise' varlığını koruyabilen tek kurumdur. Barbar Kavimlerin saldırılarına karşı halkı koruyucu ve yoksul insanları gözetleyici tutumuyla kilise, dini gücünden sıyrılarak dünyasal bir güç haline gelir ve toplumca bir otorite olarak yüceltilir. Halk canını kurtarma peşindeyken, ileri gelen aileler de olabildiğince çok toprağı ele geçirerek iktisadi gücün sahibi olur. Bu durum onların siyasi bunalımdan yararlanarak yönetimi ele geçirmelerine yani feodalizmi (feodaliteyi) oluşturmalarına neden olur. Örneğin: Almanya'da Otto Ailesi'nin kendi imparatorluğunu ilan etmesi buna bir örnektir. Böyle yeni siyasi yapıların ortaya çıkması tüm toplumu kökten etkiler. Toprak sahibi Senyörler bağlılık yemini ederek 'artık' köylü sınıfı olan halka egemen olurlar. Böylece Orta Çağ diye adlandırılan süre boyunca Avrupa'da egemen güç: Feodalite ve Kilise olur. Halkın pasifize edilmesine, salgın hastalıklar ve doğal felaketler de eklenir.

Veba salgını tüm Avrupa'ya yayılır ve belli bir döneme adını verir. Birçok insan bu 'kara ölümün' onların günahkâr yaşamlarının bir sonucu olarak, Tanrının cezası olduğuna inanır, hatta birçok din adamı kendini kırbaçlayarak Tanrının öfkesini üzerine çekmeye çalışır. Sadece Almanya'da 1 milyon 250 bin can alan bu hastalığın 1348'de Doğu Asya'dan gelerek, tüm kıtaya yayıldığı söylenmektedir. Bu dönemdeki halkın düşünce sistemini özetlemek için şu örnek de verilebilir; Gece dışarıda dolaşan ve karanlıkta gözleri parlayan kedilerin cadıların büyüleri hayvanları olduğuna inanılıyordu. Salgının cadılar yüzünden çıktığına inanan halk binlerce kediyi yakar. Böylelikle farkında olmadan vebanın yayılmasını güçlendirmiş olurlar çünkü fareler hastalığı hızla yayarlar. Dönemin trajik durumunu Boccaccio, Decameran'da şöyle tarif eder;

“Cesetler, hastalar, ilaçlar pis kokularıyla havayı kirlettikleri için, kokulu otlar koklamanın beyni korumanın en iyi yolu olduğuna inanıyorlardı. Kimileri de daha kesin kararlar alıyorlar, vebanın en iyi ilacının kaçıp gitmek olduğunu söylüyorlardı. Bu görüşü benimseyenler kendi canından başka bir şeyi umursamıyorlardı.(...) Günah işleyen insanları veba ile cezalandıran Tanrı'nı öfkesinin gittikleri yere ulaşamayacağına, yalnızca kentin surları içinde kalanları etkileyeceğine inanıyorlardı.(...) Ayak takımı olsun, orta sınıfın büyük bir bölümü olsun acınacak yoksunluklar içindeydi. Yoksulluk ya da umut, bu insanların çoğunu eve kapatmıştı. Yanı başlarında her gün binlerce kişi hastalığa yakalanıyordu. Yardım eden, bakan olmadığı için göz göre-göre ölüyordu hepsi. Kimisi gündüz ya da gece sokakta veriyordu son soluğunu. Çoğunluk ise evinde ölüyordu. Kokuşan bedenlerinin iğrenç kokusu önce komşulara ulaştırıyordu ölüm haberini.

Ölenlerin cesetleri taşıyordu her bir yandan. Ölene besledikleri sevgiden çok, cesetlerin kokmasının yol açtığı tehlikeyi görmemek için komşular hemen harekete geçiyorlardı.”¹

Her türlü gelişmeye kapalı olunan bu dönemde krallar ve asiller görkemli şatolarda – saraylarda yaşarlar. Halk onlara hayatları boyunca hizmet ederken, bir dizi Kont, Kontes, Dük, Marki, Vikont, Baron ve Lady, yazın Kralın atı arkasında kendi atlarını av partilerine doğru koşturmaktadır.

”Hükümdarların büyük kısmı yönetim işlerinden ve yönetilen halktan uzakta, gösteriş içinde; ama eskisi gibi yine sadakat ve bağlılığın sarsılmaz geleneği tarafından taşınarak, Tanrı'nın yerini alarak ve sadece Tanrı'ya karşı sorumlu olarak yaşıyordu. Hepsi de çok eski bir soy ağacına gururla bakıyordu; her ne kadar, birçok devlette krallık hanedanı değişmek zorunda olsa, erkek varis olmadığında yeni soy ve evliliği güvence altına alınmış dengi soy da çok eski oluyordu.”²

Özellikle Monarşi dünyasının en çarpıcı örneği Almanya'dadır. Kutsal Roma Germen İmparatorluğunda tam 250 Prenslük barınır.

“ İmparatorun, Prusya Kralı'nın ve Saksonya, Bavyera elektör prensliklerinin yanı sıra bağımsız güç isteyen ve bütçe, saray, avlar vb. üzerinde hak sahibi olan prenslik başpiskoposlarının ve prenslik başrahiplerinin dışında burada düklerin, sınır beylerinin, imparator temsilcisi Şövalyelerin, Prenslerin ve kontların her çeşidi vardı”³

Ülkelerindeki her şeyin belirleyicisi kralların bile haklarını sınırlayabilen tek bir güç vardır; Kilise. İlahiyat ve din eğitimi her şeyin üzerinde olduğundan diğer bilim dalları gelişme gösteremez. Din adamları sadece ilahiyat alanında değil, diğer bütün konularda öğretmenlik yapabilirler. Bu durumda akıl ve bilim kilisenin emrindedir.

14. yy. da İtalya'da 'yeniden doğuş' anlamına gelen Rönesans dönemi, tüm Avrupa'yı etkileyerek, insanların akıllarını yavaş yavaş farklı yönlere kaydırmaya başlar. Matbaanın bulunması, sanat, şiir ve mimarideki yeni teknikler Rönesans felsefesini İtalya'dan uzaklara götürecektir. 'Gerçek güzeldir' düşüncesiyle sanat faaliyetleri ve antik metinlerin tekrardan keşfiyle bilimin yeniden doğması Avrupa'yı canlandırmaya başlar. O zamana kadar kültür liderliğini elinde tutan İslam dünyası, Rönesans'tan sonra bu unvanını Avrupa'ya teslim eder. Bu dönemde sanattan ve edebiyattan zevk alan kesimler 'insan' kavramını tekrar gözden geçirmeye başlarlar. Yüzlerce suçsuz insanın engizisyon

¹ Boccacio, Giovanni; Decameron I, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.29-31

² Im Hof, Ulrich; Avrupa'da Aydınlanma, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.13

³ Im Hof, Ulrich; a.g.e. s.14

mahkemelerinde, servetine el koyularak öldürülmesi, papazların bazı istekleri karşılığında günahları affedebilmesi, hatta cennetten yer satın alması irdelenmeye başlar. Antik kültürün yeniden keşfi ise Hümanizmi canlandırarak, feodal toplum düzenine ilk başkaldırışı doğurur.

Bazı önemli isimler, gelişen toplumu bir daha eskiye döndürmemek üzere aydınlatmaya başlar. Erasmus von Rotterdam devrin en büyük hümanistidir ve Kilisenin, Hıristiyanlığın özünden uzaklaştığını iddia eder. Martin Luther ise tek başına Avrupa’da reformu başlatan isimdir. İncil’in farklı dillere çevrilmesi ve çoğaltılarak halka ulaşması isteği o zaman için deprem niteliğinde bir sarsıntıya sebep olur. Luther’in tezinin girişi şöyledir: “Bir Hıristiyan her şeyin üstünde özgür bir kişidir ve kimsenin kulu değildir; bir Hıristiyan her şeyin işe yarar hizmetkârıdır ve herkesin kuludur”⁴

Luther, bu kampanyasıyla Papa tarafından aforoz edilir ve Luther de aforoz nameyi halkın önünde yakınca, ölüm cezasına çarptırılır.

Bilim alanının da ise Giordano Bruno adlı İtalyan filozof, Kopernik Kuramıyla evrenin sonsuz olduğunu ve bu sonsuz evrende dünyadan başka birçok gezegen bulunduğunu iddia eder. 1600 yılında Roma Katolik Kilisesi’nin Engizisyon mahkemesi, Bruno’yu sapkın ilan eder ve diri diri yakarak öldürür. Galileo Galilei dünyanın güneş etrafında döndüğünü kanıtlamak uğruna ömrünü bilimin hizmetine adar ve kutsal Engizisyon mahkemesi önüne çıkarak ömür boyu sürececek bir sürgüne yollanır. Ama bir kere dünyanın güneş etrafında döndüğü fikri akıllara yerleşmiş olur. İtalya’da Kilise bilimle savaşmak zorundayken, Almanya’da Kilise Hıristiyanlığın kendisiyle savaşır. Martin Luther’in Protestanlığı kurması sonucu 30 yıl savaşları diye adlandırılan mezhep savaşları doğar. 30 yıl boyunca Katolikler ve Protestanlar savaşacak, bu dönemde ülkeler büyük insan kaybı verecektir. Dinsel savaşın içine devletlerin siyasal güç amaçları da karışarak, savaş perçinlenir.

17. yy da Fransa’da Descartes, Almanya’da Christian Wolf ve Leibniz akılcılığın temellerini atarak ‘Aydınlanma Çağının’ zeminini oluştururlar. Descartes inandığı ve bildiği her şeyi aklından silip var olan her şeye şüpheyle yaklaşır, tüm önemli eserlerin Latince yazıldığı bir dönemde Fransızca yazar. 18. yy a gelindiğinde ise Kant’ın felsefesi Aydınlanma Akımını başlatacaktır.

⁴ Aytaç, Gürsel; Yeni Alman Edebiyatı Tarihi, Multilingual Yayıncılık, İstanbul, 2002, s.21

1.BÖLÜM: ESERİN DÖNEMİ VE YAZARI

1.1. AYDINLANMA (AUFKLÄRUNG) DÖNEMİ

Aydınlanma felsefesi önce İngiltere, sonra Fransa ve daha sonra Almanya'da gelişmiş, her ülkede farklı bir boyut kazanmıştır. (İngiltere'de deneyci, Fransa'da akılcı, Almanya'da mistik akılcıdır.) Rönesans ve Reform hareketleri Aydınlanma Çağının hazırlayıcılarıdır. Aydınlanma teriminin çağla bağdaştırılmasının nedeni; insanların bağımlı yaşamlarının, bu yüzyılla birlikte tıpkı karanlığa doğan bir güneş gibi özgürleşmeye başlamasıdır. Wieland; gözler için ışık ne anlama geliyorsa insan aklı içinde aynı anlama gelen düşünce ve yayın özgürlüğünü vurgulamıştır.

“ Aydınlanma, 18. yüzyılın başarılı Alman sanatçısı Daniel Chodowiecki'nin bakır üzerine yapılmış bir gravürünün adıdır. Resmin ön planında, ağaçların arkasında biri büyük, diğeryse küçük iki kulesi gözüken şato benzeri bir yerleşime ait, karanlık ormanın gölgesindeki şose yolda, bir yaya ile tek başına bir atlının peşi sıra bir yük arabası, ışınlarını henüz ağarmakta olan gökyüzünde gönderen ve yerleşim yerinin ardındaki sis perdesini dağıtmak üzere olan sabah güneşinden gelen aydınlığa bürünmektedir. Önceleri sadece meteorolojik bir anlamı olan Aufklärung, ilk olarak ışıktandırma ve benzeri fiil biçimleriyle bir arada kullanılmıştır. Çağa ilişkin bir tanım olarak kullanılması ancak seksenli (1780'li) yıllardan başlayarak – Aydınlanma Çağı'nda- mümkün olabilmektedir. Buna paralel ışık kavramına değişik biçimlerde rastlanabilir. Aydınlanma ve ışık, özgürlük ve ışık gibi.”⁵

Kilise yönetimi ve Aristokrasi sınıfının tekelinde olan devlet düzeni yüzyıllarca halkın yaşamını katı kurallar ve dinsel inanışlar çerçevesinde kısıtlamıştır. Doğaüstü

⁵ Im Hof, Ulrich; a.g.e. s. 2-3-4

güçlerin etkisine inanılan bu dönemlerde ilerlemenin önü kapalıdır. İnsanların 'birey' olarak bir değeri yoktu. İnsan özgür değildir. (Aufklärung) Aydınlanma akımının hızla yükselmesine sebep olan bir başka olay da; Burjuva sınıfının kilise ve aristokrasiye başkaldırarak, yönetim ve kapitalde söz sahibi olmak istemesidir. Aydınlanma için bir burjuvazi hareketiyle doğmuştur diyebiliriz.

1.2. AYDINLANMA DÖNEMİ FELSEFESİ VE ALMANYA

Almanya'nın durumuna bakacak olursak; Almanya 30 yıl savaşlarından ve koyu mezhep çatışmalarından on milyon insan kaybı vererek, perişan halde çıkar. Almanya'nın tekrar kendine gelebilmesi için bir yüzyıl beklemesi gerekir. Alman burjuvazisinin de sınıfsal benliğine geç kavuşması, Almanya'nın, İngiltere ve Fransa'ya göre siyasi veya tarihsel gelişimini geç tamamlamasına neden olur.

''Aydınlanma'nın gelişmesini belirleyen bir başka etmen, burjuvazinin sınıfsal kimliğine kavuşma hareketini, İngiltere ve Fransa'da gördüğümüz gibi ulusal devlet çerçevesi içinde değil de, bir dizi mutlakiyetçi küçük prensliklerin içinde gerçekleştirmiş olmasıdır. Ama Alman Aydınlanması, deneyim ve bilgilerinden yararlanıp bunları daha da geliştirme olanağı bulmuştur. Bu olgu, Alman Aydınlanma hareketinin bir başka özelliğini oluşturur.'' ⁶

Aydınlanma hareketi öncelikle Almanya'nın o dönemdeki ticaret merkezleri olan Hamburg ve Leipzig kentlerinde başlamıştır. Daha sonra İsviçre, İmparatorluğun serbest kentlerinde, Bavyera, Prusya ve Avusturya'da yaygınlaşmıştır.

Aydınlanma Çağına damgasını vuran, dönemin en ünlü Alman filozofu Immanuel Kant'tır. 'Sapere Aude- Aklını kullanmaya cesaretin olsun' deyişi, çağın sloganı haline gelir. Çünkü yüzyıllar boyunca kilise dogmalarıyla yaşayan halk mutlu değildir. Ve 'İnsan nasıl mutlu olabilir?' sorusuna dönemin filozofları cevap ararlar. Mutlu olmanın yolunun 'akıl'dan geçtiğine inanırlar. İnsan her şeyin ölçüsüdür ve mutlu olması için gereken 'akıl' onda vardır. Bütün dünya, bir gün aklın ışığıyla aydınlanacaktır.

Wilhelm Leibniz ve Christian Wolff dönemin ünlü filozoflarıdır. Immanuel Kant başta Leibniz- Wolff düşüncelerinden etkilense de daha sonra kendi felsefesini geliştirmiştir. Aydınlanma düşünürleri ilk kez halkın düzeyine inmeyi hedefleyen

⁶ Buhr M. , W. Schröder, K. Barck; Aydınlanma Felsefesi, Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, 2003, s. 39

kişilerdir. İnsanın özgür bir varlık olduğu, devlet içinde toplumsal haklara sahip olduğu düşüncesi felsefelerinin temelini oluşturur.

“İnsanları adaletsizlikten ve boş inançlardan, fanatizmden ve savaşlardan, asalaklıklardan ve ayrıcalıklardan kurtarmak; akla uygun yasalar karşısında herkesin gönencini, yüksek kültürünü ve eşitliğini güvence altına almak insanların düşünme, yazma ve düşüncelerini dile getirme, çalışma ve mal edinme özgürlüğünü tanımak; insanların kardeşliğini güvence altına alacak şekilde hümanist ahlakı yaymak önemli görevleri işte bunlardır”⁷

Değişen toplum dünyayı sadece ahirete doğru giden uzun bir yol olarak değil, aynı zamanda ilgi çekici ve araştırmaya değer bir yer olarak algılamaya başlar.

” Tecrübeyi tek bilgi kaynağı olarak görmek ilkesi metafiziğe, teolojiye sırt çevirmek demektir. Böylece 17. yy.ın yol göstericileri yerini akla tecrübeye ve tabiat bilimlerine bırakıyordu. John Locke’un bilgi teorisini David Humme geliştirir ve etikte insan hayatının tek ereği mutluluktur görüşünü savunur. Bu görüş Aydınlanma devrinin önemli ilkesini meydana getirir. 18. yy. felsefesi pratik hayattan kaynağını alır ve felsefeden anlaşılan da mutluluğun yollarını aramaktan başka bir şey değildir. Çünkü artık bütün çabaların tek amacı vardır: İnsan ve onun mutluluğu. Pedagoji, ahlak, felsefe, psikoloji bütün çalışmalarında bir erek tanıyor ve bu uğurda işbirliğinden kaçınmıyorlardı: İnsanı mutluluğa ulaştıracak en emin yolu bulmak.(...) Immanuel Kant’ın 1781’de yayınladığı Kritik der reinen Vernunft _ Salt Aklın Eleştirisi adlı çalışması bu döneme ait önemli bir eserdir. Wolff ve Leibniz’in öğretisi halkın anlayacağı şekildedir hatta Wolff bu nedenle almanca yazılar yazmıştır.” Wolff’un önemsedığı iki şey vardır; ‘Sağduyu’ ve insan mutluluğunun kaynağı olarak nitelendirilen ‘Erdem’. Wolff’a göre bu dünyada ilahi adalet denilen bir şey vardır: İyilik iyilikle, kötülük kötülükle son bulur. İnsanın görevi iyilik yapmak, kötülükten kaçınmaktır, böylece Tanrı’nın da isteği gerçekleşir.”⁸

Aydınlanma akımı fazlasıyla iyimser bir akımdır. Bu yararçı görüş Phil (sevmekseven), antrope (insan); yani Philantrope (insan sever) düşüncesini meydana getirir. ‘İnsanın doğuştan iyi olduğu’ düşüncesi, aslında doğanın da hatta bütün evrenin iyi olduğu görüşünü geliştirir. Bu nedenle Leibniz’e göre insan hiçbir şey için üzülmemeli, her işte bir hayır olduğunu düşünmelidir. İnsan Tanrının düzenine tam olarak güvenmelidir.

⁷ Kuznetsov, Vitaly; Hegel ve Aydınlanma Yüzyılı, ‘Hegel ve Voltaire’de Tarih Felsefesi’ yazısı, Cem Yayınevi, İstanbul, s.34

⁸ Aytaç, Gürsel; a.g.e. , s.45-46

Aydınlanma çağı kiliseye karşı ortaya çıkmıştır, bugün bile ateizliğin başlangıcı kabul edilse de Aydınlanma çağı felsefesinin büyük bölümü insanın özündeki Tanrı inancı, saf –duru din ile temellendirilir denilebilir. Nesiller boyu yarı uykuda olan insan akılının düşünme ve deney ışığıyla aydınlanması, dini arkasına alarak insanı köleleştiren yönetim için dinsizlik olarak adlandırılacaktır. Aydınlanma akımı ‘doğal dine’ yönelmiştir, doğal din her türlü dış baskıdan ve gelenekten bağımsız olan akıl dinidir.

“Bu tarih felsefesi, tıpkı onun desteklediği felsefe tarihi gibi, tarihsel süreçler içinde etkin güçler gibi sayılmıştır. Bu anlamda bilgi işlemsel bir değere sahiptir. İnsanları aydınlatırken, onların yeniden yanlış yapmalarını engeller. Mutluluğu gerçekleştirmek için yolları ve araçları gösterir, çılgınlığın egemenliği yerine; aklın bilinçli yaratıcılığını koyar. Geçmişte gelişen tarih, akıl dışı oldu, çünkü tarihe akılsız insanlar egemen oldular her ne kadar akıl tarihi anlamış olsa bile. Gelecekteki tarih, bu tarihi akla uygun yapmak için, aydınlanmış kafaların sürekli çabaları pahasına akla uygun ve akılcı olmalıdır.”⁹

Aydınlanma döneminin ilkeleri; akılcılık, deneycilik, mutluluk-iyimserlik, tolerans ve evrenselliştir. Mutluluk, daha önceki devirlerde öbür dünyaya yönelik bir çabayken, Aydınlanmayla birlikte bu dünya için gerçekleşmesi gereken baş unsur olmuştur. Mutluluk, insanca yaşamak demektir. Eğer insan yaşamdan zevk alırsa, diğer insanlara da sevgi besleyecektir, böyle iyimser bir toplum da başarılı olup dünyayı sürekli ilerleme ve gelişmeye doğru götürecektir.

⁹ Kuznetsov, Vitaly; a.g.e. , s.36

1.3. GOTTHOLD EPHRAIM LESSING'İN YAŞAMI

Lessing'in 21. yy. dünyasında halen önemini koruyan fikirleri, çalışmaları ve yapıtları nasıl bir yaşamın eseridir? Lessing, Nathan der Weise adlı oyununu ve diğer yapıtlarını nasıl bir karakterin etkisi altında ve hangi hayat şartlarında bize bırakmıştır? Benzeri soruları cevaplayabilmek için hayat hikâyesini gözden geçirmek gereklidir.

‘Der bachbrechende Kritiker, der Begründer eines mündigen deutschen Dramas, der Dichter unseres ersten Lustspiels der streitbare Wahrheitssucher, - er ist nicht eigentlich volkstümlich sein hellwacher Geist gleicht einem schroffen Berggipfel ohne Wald; um ihn weht Höhenluft, rein und belebend, aber scharf und dünn, und manche seiner Pfade sind nicht ohne Gefahr. Das Streben nach dem Guten ist ihm wichtiger als Güte, nach der er sich doch im geheimen sehnt; er kennt die Schliche des Menschlichen Herzens und geht mit sich und anderen gleich gnadenlos ins Gericht. Aber wer diesem strengen Erzieher standhält, erfährt mehr als eine heilsame Gymnastik seines Denkens und sittlichen Handelns. Bei ihm in die Schule gehen heißt nicht sich einem System verschreiben; er will nicht Anhänger, sondern freie Mitstreiter in dem Kampf, den kein Mensch und kein Volk je auslernt, dem Kampf um Wahrhaftigkeit und Menschlichkeit’’¹⁰

Zitat içinde de belirtildiği gibi Lessing'i bu denli başarılı kılan özelliklerinden birisi de ‘insanların yüreklerindeki hileleri’ çok iyi bilmesidir, Alman edebiyatında ormanı olmayan çetin bir kayalık olarak betimlenen Lessing övülmeye değer fikirlerine rağmen günümüzde hak ettiği popülerlikte değildir.

18.yy başlarında Almanya 30 yıl savaşlarından yıkık dökük çıkmıştır ve insanlar dünyevi hayatın tek güzelliğini ‘abartılı hareket duygusunun etkisi’ olarak bilinen Barok ruhunun müziği, şiiri ve mimarisinde bulur. Prenslerin güçlerini dinle birleştirdiği bu yıllarda soylular için tam bir görkem ve şatafat devridir. Asiller sahip oldukları gücü alabildiğince büyüleyici özellikte gösterme çabasındadırlar. Saraylar, havuzlar, kıyafetler, duvarlar hatta ağaçlar bile ihtişamlı bir gösterişin eseridir. Bu ihtişamın altında da devrin insanlarında, savaşların ağır yükü, bitmek bilmeyen kaos ortamının olumsuz psikolojisi vardır. İnsanlar, artık dünyanın acılı eziyetlerinden öbür dünyaya mı sığınsınlar yoksa

¹⁰ Wanner, Paul, Phillip Harden Rauch; Lessing Bilder Aus Seinem Leben, Graphische Kunstanstalten Verlag, Stuttgart, 1958, s.4

günün gösterişli yaşamına mı uysunlar bilemez durumdadırlar. Sanat alanında ise doğadan esinlenmenin aksine onu bu dünyanın süsüyle örtmek anlayışı hâkimdir.

Gotthold Ephraim Lessing, politik anlamda kendine ait hakları olmasa da, düşünsel anlamda özgürleşme yanlısı olan burjuva toplumunda dünyaya gelir. 22 Haziran 1729'da bugün Lessing şehri (der Lessingstadt) olarak anılan Almanya'nın Sachsen bölgesinin küçük bir kasabası olan Kamenz'de doğar. Babası Johann Gottfried Lessing, Wittenberg Üniversitesi teoloji ve felsefe mezunu ve devrin Kamenz belediye başkanı Theophilus Lessing'in oğludur. Kamenz 'in Archidiakonat unvanıyla atanmış ilk papazıdır. Lessing, Johann Gottfried Lessing ve Justina Salome Feller'in 12 çocuğundan üçüncüsüdür. Babası savaştan ve sert mizaçlı, annesi de naif bir karaktere sahiptir. Lessing dindar bir ailenin geleneklerine uygun olarak yetiştirilir. Lessing'in 6 kardeşi daha küçük yaşta öldüğü için annesi Justina Salome'nin yaşamı hastalıklar ve ölümlerle mücadele ile geçer. Lessing'in çocukluk yılları ise neredeyse her yıl bir kardeşin doğumu ve bir diğersinin ölmesiyle devam eder.

Lessing, İlköğretime Kamenz'de başlar, fakat babası Sachsen Prensi Friedrich August'a, o ana kadar hayatta kalabilen biricik oğlunu Meißen'de ki St. Afra Prens Okulunun giriş sınavlarına kabul edilmesi için rica dolu bir mektup yazar. Lessing'in ilk eğitimini seçkin bir okulda tamamlaması onu Yunanca, Latince, İbranice gibi eski diller alanında olduğu kadar matematik- fen alanlarında da gelişmesini sağlar. Bu soylu okulun amacı; yüksek ve çok çeşitli yetenekleri olan öğrencileri desteklemek ve sosyal yeterliliklerinin temelini oluşturmaktır. St. Afra Prens Okulu, tarih boyunca çeşitli aşamalardan geçerek günümüze dek önemini korumuştur.

Lessing, Leipzig'e ilahiyat, matematik, arkeoloji, kimya, filoloji eğitimi almaya gider. Goethe'nin küçük Paris olarak tanımladığı bu şehirde, Lessing 'eğitim, özgürlük ve dünya' kavramlarını doyusuya keşfetmeye başlar. Onun için capcanlı, bilgiyle dolu, engin bir dünyanın kapıları açılmıştır artık. Fakat Lessinglerin Kamenz'deki rahip konutuna Gotthold'un sık sık tiyatroya gittiği, dünyevi komedi oyunları yazdığı ve harçlığını şaraba yatırdığı gibi kötü söylentiler hemen ulaşır. Lessing, yeni yılda annesinin gönderdiği pastayı tiyatrocü komedyen arkadaşlarıyla paylaşırken, bir yandan da kaybedilen oğulların acısıyla ölümcül bir hastalığa düşen annesi için eve geri çağrıldığı mektubu okur. Bu hastalık aslında dindar bir ailenin oğullarını dünyanın şehvetine uymasından alıkoymak için uydurulan bir yalandan ibarettir. Lessing ailesinin geleneksel ve katı tutumuna ayak uyduramaz, kız kardeşi 'Aşk ve Şarap' isimli şiirini de gizlice yakınca, tıp eğitimi görmek

istediğini ve hayatını disipline sokacağını temin ederek Leipzig'e geri döner. Fakat döner dönmez Madam Neuber Tiyatrosuyla bir ilişki içine girer. Bu sırada aylık dergi sahibi, özgür düşünceli Mylius'la arkadaşlık kurması ona başka bir dünyanın kapılarını açar. Tıp eğitimi için geri dönüş Lessing'in yazarlığa başlaması için bir fırsat olur.

Leipzig yıllarından sonra Berlin'e giderek gazeteci (Berlinischen Privilegieren Zeitung' da) olarak çalışmaya başlar ve şairlik yılları da başlar. Leipzig'den sonra Berlin'e gitmesinde Neuber tiyatrosunun iflas etmesi ve Mylius'un da Berlin'de yaşamaya başlamasının yeri büyüktür. Lessing, edebiyat çevrelerine girerken Mylius'un hamiliğinin faydalarını yeterince görür. İlk seferi 7 yıl sürecek olan Berlin yıllarında Lessing çağdaşlarıyla dostluk kurar ve ilk eserlerini verir. Bu yıllarda çekinmeden yaptığı eleştiriler ve özellikle de Voltaire'i eleştirisi, Voltaire'in destekçisi Prusya Kralı II. Friedrich'in hoşnutsuzluğuna neden olur. (Voltaire, 1750' de II. Friedrich'in özel sekreteri oldu.)

İngilizlerden örnek alarak yazıp sahnelediği Miss Sara Sappson, duygulu sahneleriyle birçok Alman'ın oyunu gözyaşlarıyla izlemesine sebep olduysa da, Lessing'in beklediği başarı ve finans kaynağı olamaz. Oyunun dilindeki netlik ve Lessing'in soruna çözüm getirme anlayışı Alman Trauerspiel'i burjuva dünyasıyla tanıştırmış olur. O yıllarda Lessing, evlilik avcılığı ve bilgin geçinenlerin düştüğü komik durumlarıyla alay etmek gibi Moliere tarzı geleneksel komedi oyunlarından faydalanır.

Yaşanılan çağda sanatçılar mali bakımdan bağımsız değildir, Prensler tarafından aylıkla desteklenme geleneğiyle ayakta dururlar. Lessing ise, Berlin'de yarı aç yarı tok geçirdiği günleriyle bohem bir hayat yaşar. Berlin'de edindiği dostluklardan birisi de hayatında çok önemli yer tutan Yahudi filozof Moses Mendelssohn'dur. Kendisinin vazgeçilmez satranç oyunu partneri olması, bugün Lessing ve Nathan der Weise adlı oyun üzerine tüm yorumlarda (çalışmalarda) Nathan – Al- Hafi dostluğu veya Sultan Saladin'in Nathan'ı satranç oynarken tanınmasıyla ilişkilendirilir.

Lessing 1752-1755 yılları arasında Wittenberg Üniversitesinde Yüksek Lisansını tamamlar, Leipzig' de kardeşi Theolipus'la birlikte bir odada fakirlik içinde yaşarlar. "Sieben Freien Künste" (Septem artes libaretas) Lessing'in Yüksek Lisans tezinin konusudur. Septem artes libarates- Yedi Özgür Sanat; Antikçağ eğitim dünyasında öğretilen bilim dallarıdır ve bu yedi sanat dalı: (Trivium denilen ilk üçlü grup) Gramer, Diyalektik, Retorik, (Quadrium denilen dördü –ikinci grup) Aritmetik, Geometri, Müzik ve Astronomi. 1755'te Leipzig'de sahne ve drama ile uğraşmaya başlar, Philotas, Emilia Galotti oyunlarını yazarken bir yandan da para kazanabilmek için İngilizce eserlerin çevirilerini yapar.

Johann Gottfried Winkler'in finanse ettiği bir eğitim seyahatine çıkar, gezisi Hollanda, İngiltere ve Fransa'yı kapsar ama Lessing daha Kuzey Almanya'dan Hollanda sınırlarına getiği sırada Fransız İşgali yüzünden tekrar Berlin'e dönmek zorunda kalır.

1760- 1765 yılları arasında Breslau'da General Friedrich Bolislav von Tauentzien'in yanında özel sekreteri olarak alışmaya başlar. Bu dönemde kazandığı parayla ilk defa (31 yaşında) ailesine destek olabilir.

“Leichter Dient, Mahlzeiten mit Offizieren, Gelage, Glückspiele, bei denen Lessing der Kopf raucht, Fahrten und Ritte, sogar eine Belagerung. Ein Strom von Leben, eine Fülle von Erfahrung. Es ist nicht Liebe zum Krieg von dem Lessing gesagt hat:’ Sind wir deswegen auf der Welt, daş wir uns untereinander umbringen sollen?- es ist die Anschauung der Welt, nach dem ewigen Blicken auf Papier. Aus dem Literaten wird der Dichter.”¹¹

Bir odanın içinde mcadeleyle dolu zor yıllardan sonra General'in yanındaki rahat yaşamı ona sunulan rahatlatıcı bir teneffüs gibidir. Berlin'e tekrar dönerken 9 yıldır görmediği ailesinin yanına da uğrar. Breslau'da yazdığı Minna von Barnhelm- Oder Soldatenglück'ü Berlin'de tamamlayarak sahneye koyar. Oyunun başkahramanı saygınlığını yitirmiş centilmen bir asker olması, Lessing'in oyunlarını yaşadıklarından esinlendiğine bir kanıt gibidir. Kendisine 3 yıllığına Hamburg Nationaltheater' da dramaturgluk görevi teklif edilince bir kez daha başka bir şehre yerleşmeye gider. Aslında Lessing'e doğrudan dramaturgluk teklif edilmesi mümkün değildir çünkü kendisi bilinen ilk dramaturgdur. Dramaturg; tiyatronun birçok alanında düzenleyici kişidir; tiyatronun ortak yöneticisi, edebi danışmanı, sanat yönetmeni, oyun yazarı, sahnenin ışığından oyunun dağarcığındaki politikaya kadar oyunla ilgilenen kişidir. Lessing, bu mesleği geliştirirken drama ve sahne üzerine bilimsel araştırmalar yapmak, araştırma sonuçlarını estetik kuralları bazında değerlendirmeyi ve oyunları bununla eleştirmeyi öngörür. Bu yılların ürünü olan 104 eleştirisini 2 ciltte toplayarak kitaplaştırdığı ‘Hamburgische Dramaturgie’ adlı çalışması günümüzde halen ilgili bölümlerde ders kitabı olarak yararlanılan bir eserdir. Lessing, maddi bağımsızlığa kavuşabilmek için bir yayınevine ortak olur fakat kısa sürede yayınevi iflas eder. Bu hayal kırıklığı onu çalkantılı Berlin hayatından daha sakin bir yaşama doğru iter.

¹¹ Wanner, Paul, Phillip Harden Rauch; a.g.e. , s.10

Lessing 1770'de ömrünün sona ermesine 11 yıl kala Wolfenbüttel' e taşınır. Orada Herzog August Kütüphanesinde çalışmaya başlar ve aslında kütüphanecilik onun araştırma tutkunu ve bilgiye doymayan ruhuna fazlasıyla hitap eder. Wolfenbüttel' de eski küçük bir şatoda oturan şehrin yalnız ama sosyal adamı olur artık. Bu küçük şehir ona ruhunun alışıktığı gibi maceralı bir hayat sunmasa da, orada da hatırlı dostlar edinmesini sağlamıştır.15 yıldır süren çalışması Emilia Galotti oyunu tamamlar ve Almanya yavaş yavaş 'Sturm und Drang' çağına merhaba demeye başlar.

Lessing, Hamburg'da Loca sahibi olur ve Mannheim Akademisi üyesi seçilir. Lessing, ilk ve tek aşkı Eva König'i Wolfenbüttel'in ilk yılında tanır. Onun berrak, zeki ve sıcakkanlı karakterinin Lessing'i hiçbir şeyin olmadığı kadar etkilediği söylenir. Oysa Eva König, Lessing'in bir arkadaşının eşidir ve bu arkadaş eşi ve çocuklarını Lessing'e emanet ederek gittiği İtalya seyahatinde yaşamını yitirmiştir. Lessing bu durumda evin mali durumu ve 4 çocuğun eğitimiyle yakından ilgilenmeye başlar. Lessing ve Eva König arasındaki yoğun aşka rağmen Lessing servet avcısı konumuna düşmek istemez ve evlenmekten kaçınır. Milano, Venedik, Floransa, Korsika, Genaua, Turin, Roma, Nepal; Lessing bu şehirleri bir süreliğine üstlendiği görev olarak Braunschweig Prensi Leopold'un eşlikçisi olarak gezer.

Lessing, din hakkındaki görüşlerini Wolfenbüttel Fragmente'de yayınlamasıyla koyu dindarlarla tartışmaya girişir, özellikle de Melchoir Goeze'e yaptığı ateşli eleştiriler onun yayınlarının yasaklanmasına sebep olur. Lessing de bunun üzerine Nathan der Weise adlı oyununu yazar. 5 Yıl süren ilişkilerinin ardından, haklarındaki tüm dedikodulara rağmen Eva ve Gotthold Ephraim, 8 Kasım 1776'da Hamburg sınırındaki Jork kentinde evlenirler. Bugün de Jork şehrinde ikilinin anısına üzerinde;

''Altländer Hochzeitbank Eva König und Gotthold Ephraim Lessing' yazan bir 'evlilik bankı', belediye binasının önünde durmaktadır. 1777'nin yılbaşı gecesinde Eva König Lessing, oğulları Traugott' u doğurduktan 10 gün sonra ölür, bebek de ancak 1 gece hayatta kalabilmiştir. Lessing' in yıllar sonra bulduğu huzur sadece 1 yıl sürmüştü ve bu olaydan sonra sağlığı giderek bozulmuştur. ''Ich habe es auch einmal so gut haben wollen wie andere Menschen. Aber es ist mir schlecht bekommen. Wenn ich mit der einen Hälfte meiner übrigen Tage da Glück erkaufen könnte, die andere Hälfte in Gesellschaft dieser Frau zu leben''¹²

¹² Wanner, Paul, Phillip Harden Rauch; a.g.e. , s.14

Lessing yaşadığı sarsıntıyla mücadele ederken bile dünyanın kendisine verdiği görevi bırakamaz ve çalışmalarına devam eder; ‘Die Erziehung des Menschengeschlechts’ adlı kitabı onun son çalışması olur. 15 Şubat 1781 onun ölüm günüdür. Külfetli ve tutkulu bir yaşamın yorgunluğuyla gittiğinde, onun için kısa bir ömre birçok hayatı sığdırdı denilir.

”Abends erleidet er einen weiteren Anfall, seine letzten Worte gelten seiner Stieftochter ‘ Sei ruhig, Malchen’. Zwischen sieben und acht Uhr stirbt Lessing, nach Davesons Bericht ‘entschlossen ruhig voll Besinnung bis in den letzten Augenblick’”¹³

Lessing’ in azim, mücadele ve insanlığın gelişmesine katkıda bulunma çabasıyla dolu yaşamı hakkında çağdaşları ve ardından gelen birçok değerli edebiyatçı mutlaka bir cümle kurma ihtiyacı duydular. Çünkü onun nüktedan ve savaşçı ruhu her çağda övülmeye değerdi. Herder onu ‘Sıcak soğukluğun, tutkusuz tutkunun adamı’ olarak tanımlıyordu. Mezarı öldüğü şehir Braunschweig ‘de Magni Friedhof mezarlığındadır.

”... Gewiss, er kann nicht, wie etwa Goethe, sich ganz in seine Gestalten verwandeln; etwas Lessing schaut ihnen immer durch die Maske. Sein Wesen ist spröde, sein Ausdruck zu direkt, Landschaft kennt er nicht. Spannung zwischen Mensch und Mensch, Angriff, Verteidigung, Zurechtweisung sind sein Element. Jenes ‘Empor pressen-müssen’ rührt daher, dass er das Quellwasser durch eine Kruste von Erinnerungen an bereits Gestaltetes oder Gedachtes heben muß. Was tut’s? Wenn er nur rein ist.”¹⁴

Alman Aydınlanmasının en önemli temsilcisi Lessing; edebiyatçı, eleştirmen ve düşünür kimliğinin yanı sıra ‘tolerans fikrinin gelişmesindeki olağanüstü ses’ olarak da kabul edilir. Hür düşünce sahibi olmaya başlamış Burjuva sınıfına öncü olmuş, edebiyat dünyasına eserler kazandırırken Alman tiyatrosunu yabancı oyunların etkisinden kurtarmıştır. Lessing, insanoğlunun gelişimine hizmet vermeyi dünyada olma amacı olarak seçmiştir ama kendi yaşamının refahı için pek fazla şey yapamaz. Daima gerçeklerin yanında olan hümanist yanı, hayata karşı savaşçı duruşu, bir şehirden diğerine taşınmakla geçen yaşamı onu mutlu bir adam yapamadı, fakat Lessing’in hayat öyküsü ‘edebiyat dünyasına ve insanoğlunun gelişim aşamalarına’ hizmet ederek ölümsüz bir sanatçı yarattı.

”Ich kann nicht sagen wie mich sein Tod verödet hat, es ist, als ob dem Wanderer alle Sterne unterbringen und der dunkle wolkige Himmel bleibe .(Herder)”¹⁵

2004 yılı UNESCO tarafından ‘Lessing Yılı’ olarak belirlenmiştir

¹³ Hillen, Gerdi; Lessing Chronik (Daten zu Leben und Werk), Carl Hanser Verlag, München, 1979, s.124

¹⁴ Wanner, Paul, Phillip Harden Rauch; a.g.e. , s.12

¹⁵ Hillen, Gerd; a.g.e. , s.124

2. BÖLÜM: ÜÇ SEMAVİ DİN

(TEK TANRILI DİNLERİN KARŞILAŞTIRILMASI)

Çalışmanın bu bölümünde, dinler arası tolerans- tahammül kavramlarına açıklık getirebilmek amacıyla, üç semavi din (Yahudilik, Hıristiyanlık, İslamiyet) hakkında kısa açıklamalar yapılmıştır. Din konusu ve her din kendi içinde başlı başına uzun bir araştırma konusu olduğu için, her dinin temel özellikleri ve bazı özel ayrıntılarına yer verilmiştir. Dinler, ana hatlarıyla; din öncesi inanış ve durum, din ve tabi olduğu peygamber, peygamber sonrası dinin yayılması açısından tarafsız bir gözle ele alınmıştır. Bu konuda kabul gören gerçeklik ve algılara sadık kalınarak, herhangi bir din hakkında olumlu veya olumsuz bir yargıda bulunulmamıştır.

2.1. YAHUDİLİK

Yahudilik tek-tanrılı dinlerin ilkidir. Günümüzde Hıristiyanlık ve Müslümanlıktan farklı olarak sadece bir dini değil aynı zamanda bir milleti de ifade eden bir addır. Bu nedenle Yahudi kelimesi içerisinde pek çok farklı kavramı da barındırır. Bazı tarihçilere göre; ‘her ne olursa olsun tarihte en çok acı çeken millettir.’ Bu halkı ifade eden 4 isim vardır; Musevi, Yahudi, İbrani ve İsraili. Türkçede ‘Musa yolundan giden’ anlamında ‘Musevi’ olarak bilinen ismi Arapçadan gelmez. ‘İbrahim’ soyundan gelen

peygamberlerden meydana gelmiş Orta Doğu kökenli semavi dinlerin ilkidir, Hıristiyanlar ve Müslümanlar da kendi dinlerini bu dinin devamı olarak kabul ederler, çünkü Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed İbrahim peygamberin neslinden gelir (Hz. Musa'dan 500, Hz. İsa'dan 2000, Hz. Muhammed'den 2500 yıl önceki ataları). Bu nedenle Yahudiler ilk olarak 'İbrani' ismiyle anılırlar, konuştukları dile de İbranice denilir.

'Yahudi' isminin hikâyesi de tarihi bir olaya dayanır; M.Ö.586'da Babililer, Yahuda Krallığına son verince, buradaki halkı Babil'e götürürler ve Yahuda Krallığından geldikleri için bu halka isim olarak 'Yahudi' denilmiştir.

İsrail de sahip oldukları diğer bir isimdir, tarihte de Beni İsrail ya da İsrailoğulları olarak anılırlar; İsrail, ataları Yakub peygambere sonradan verilen isimdir, anlamı da 'Tanrı ile uğraşan, güreşen'dir. Bu isim din dışı bir kaynak olarak ilk kez II. Ramses'in oğlu Mineptah tarafından yazdırılmıştır ve yaklaşık M.Ö. 1232 yılında İsrail Taşı denilen bir bulguda yer alır. Yahudi kelimesi bir ırkı çağrıştırdığı için 19. yy da Avrupa'da Yahudiler kendilerini ifade etmek için İsraili sıfatını kullandılar. Bugün dünya üzerinde %41'i İsrail Devleti, % 40'ı Amerika Birleşik Devletlerinde olmak üzere 13,5 milyon Yahudi nüfusu olduğu tahmin ediliyor.

Yahudilik, her şeyden önce bir ırk dini ve seçilmişlik düşüncesidir. Yahudiler kendilerini Tanrının seçilmiş halkı olduğuna inanırlar ve bu inanç, onların imanlarının temel unsurunu teşkil eder. Yahudiliğin inanç esasları şöyledir:

- 1.Tanrı var olan her şeyin yaratıcısıdır. 2. Tanrı birdir. 3. Tanrının bedeni yoktur, hiçbir şekilde tasvir edilemez. 4.Tanrı'nın başlangıcı ve sonu yoktur. 5. Yalnız Tanrı'ya dua edilmelidir. 6. Peygamberlerin bütün sözleri doğrudur. 7. Musa, bütün peygamberlerin en büyüğüdür. 8. Elimizdeki Tora, Tanrı tarafından Musa'ya verilen ve günümüze kadar değiştirilmeden gelen kitabın aynıdır. 9. Dinimiz İlahi bir dindir. 10. Tanrı, insanların bütün hareket ve düşüncelerini bilir. 11. Tanrı, emirlerine uyanları mükâfatlandırır, uymayanları eğer tövbe etmezlerse cezalandırır. 12. Tanrı gecikmişse olsa Mesih'i gönderecektir. 13. Ruhumuz ölümsüzdür, Tanrı dilediğinde ölüleri diriltecektir.

2.1.1. YAHUDİLİK ÖNCESİ DURUM

Yahudi inancına göre Hz. Nuh'a kadar bütün insanlar aynı ırktandır. Nuh'un Ham, Sam ve Yafes adlı üç oğlu değişik milletlerin atası olur. Yahudilerin soyu Nuh'un seçkin oğlu Sam'den gelir. Kendilerini İbrahim peygamberin nesli olarak İbrani diye tanımlayan Yahudilere göre İbrahim Peygamber, Nuh'tan sonra gelmiş tek-tanrıcılığı savunan ilk peygamberdir. Keldanilerin Ur şehrinde doğan İbrahim peygamberin ise soyu atalarından Eber'e (İvri) kadar geri gider ve M.Ö. 18 yy da Amarna'da bulunan metinlerde yer alan Abiru ve Habiru kelimeleriyle kastedilen halktan olduğu iddia edilir. Tanrı Hz. İbrahim'e iki oğul verir; İshak ve İsmail. Hz. İsmail, Arap soyunun, Hz. İshak'ta Yahudi soyunun ataları olmuştur. Hz. İshak, Kenan Diyarı'na giderek, Tanrı'nın ona verdiği misyonuna devam eder. Kenan Ülkesi, Şeria (Ürdün) Nehrinin batısındaki Antik Filistin topraklarıdır, günümüzde Suriye topraklarına tekabül eder. Kenan Diyarı'nın Yahudilere vaat edilmiş topraklar olduğuna inanılır.

İshak Peygamberin oğlu Yakub, Mısır'a göç eder. Yakub, uzun süre görmediği Edom topraklarındaki kardeşi Esav'ın yanına giderken, gece Yabbuk nehri kıyısında bir adam onunla sabaha kadar güreşir. Gün ağarınca güreş bitmez, adam Yakub'un uyluk kemiğini çıkarır ama Yakub buna rağmen güreşi bırakmaz, sabah olunca adam onu kutsar ve 'senin adın artık İsrail'dir' der. Yahudi inancına göre Yakub Rabbi ile güreşir ve canı bağışlandığı için olduğu yere de 'Paniel' adını verir. Hz. Yakub'un halkı zamanla Mısırlıların kölesi olur. Hz. Yakub'un 12 oğlundan Levi, Hz. Musa'nın atasıdır. İsrailoğulları Hz. Yakub'un 12 oğlunun soyundan gelen 12 kavimden oluşuyordu ve Mısır'da köle olarak en ağır işlerde çalıştırılıyordu. İsrailoğulları, atalarının toprakları olan Kenan Diyarı'na gitmek istiyorlardı fakat Firavun Merneptah buna izin vermiyordu. Eski Mısır halkının hükümdarları olan Firavunlar, tanrı Horus'un yeryüzündeki şekli ve güneş tanrı Ra'nın oğlu olarak kabul ediliyordu.

2.1.2. HZ. MUSA VE YAHUDİLİK

İsrailoğulları, Nil deltasının doğusunda Mısırlı yerel halkla (Kiptiler ile) yaşıyordu. M.Ö. 1200'lü yıllarda Hz. Musa dünyaya gelmeden önce, Firavun Merneptah bir rüya görür ve bunun üzerine İsrailoğullarının doğan ve doğacak olan tüm erkek çocuklarının Nil nehrine atılarak öldürülmesini emreder. Erkek çocuklar öldürülüp köle sıkıntısı çekmeye başladıklarında, Firavun bebeklerin bir yıl öldürülüp bir yıl öldürülmemesini emreder. Hz.

Musa erkek çocuklarının öldürüldüğü sene dünyaya gelir, kardeşi Harun ise erkek çocuklarının öldürülmediği sene dünyaya gelmiştir.

Hız. Musa, 'Moses' ismiyle bilinir, anlamı ' (sudan) çekilip alınma ya da sudan çekip alınmış' dır, bu ismi ona Firavun'un eşi Themuthis vermiştir, Yahudiler Hız. Musa'yı İbranice de 'Moşe' olarak anar. Babası İmran'dır ve Levi kabilesinden gelir. Annesinin adı Yocheved'dir. İmran ve Yocheved, Musa'yı doğduktan sonra üç ay saklayabilirler. Yocheved'e Tanrı tarafından; -çocuğu nehre bırak. Korkma ve üzölme, o sana döndüröllecek ve bir peygamber yapılacak- şeklinde bir mesaj gelir. Annesi, Musa'yı minik bir salla ziftle yapıştırdığı otların üzerinde Nil'e bırakır. Yahudilere göre Firavun'un kızı, Müslümanlara göre Firavun'un eşi Themuthis bebeği Nil kıyılarında bulur ve saraya götürür. İslam Kutsal Kitabına göre Firavunun eşinin ismi Asiye'dir ve çok kudretli makamda bulunan dört kadından biridir. Bebeğin bir İbrani olduğu anlaşılınca, Firavun onu istemez. Fakat Nil Kraliçesi ve ya Prensesi Themuthis ' O, benim için de senin için de bir gözbebeğidir. Belki bize bir yararı dokunur ve onu evlat edinebiliriz' der, çünkü çocukları yoktur ve bebeği görür görmez ona sevgi beslerler. Ona bir sütanne aramaya başlanınca rivayete göre; nehre bırakıldığı andan itibaren salı gözleyen ve sarayda olduğunu gördüğü için Kraliçenin etrafından ayrılmayan Hız. Musa'nın ablası, eğer isterlerse onu emzirebilecek bir İbrani kadın bulabileceğini söyler. O kadın Hız. Musa'nın kendi annesi Yocheved'dir. Bebek annesine geri dönmüştür. Hız. Musa süt emme çağı geçince saraya tekrar getirilip orada bir Mısır prensi gibi yaşamaya başlar. Firavun'da onu sever ama yinede kuşkulandıktan kendini alıkoyamaz. Tahtında gözü olup olmadığını, çocuğun altına olan zaafıyla ölçmeye karar verir. Bir suya altın, bir suya kor halinde kömür koyulur. Çocuk altının parlaklığına yönelse de Melek (Cebrail) onun elini tutar ve kömürü alıp ağzına götürmesini sağlar. Bu yüzden Hız. Musa hayatı boyunca konuşma zorluğu çekecek bazı harfleri telaffuz edemeyecektir.

Hız. Musa bir gün saraydan gizlice kaçıp şehre geldiğinde, bir İbrani ile bir Kıpti'nin kavga ettiğini görür ve İbrani olan ondan yardım ister. Kimin haklı olduğuna bakmaksızın kendi ırkından olan İbrani'ye destek verir, ikisini ayırmaya çalışırken yanlışlıkla Mısırlı Kıpti'yi öldürür ve çok üzölür. Ertesi gün aynı İbrani başkasıyla kavga ederken yine Hız. Musa'dan yardım ister, bu sefer yardım etmek istemediği için ona 'Sen dün bir cana kıydığını ne zaman unuttun?' diyenler olunca, olayın duyulduğunu ve Firavun'un onu yakalatacağını anlar, korku içerisinde şehirden kaçır. 8 gün bitkilerle beslenerek Medyen' e ulaşır. Orada Yitro (Şuayb peygamber) adında birinin kızları koyunlarını sulamaya

çalışırken, Hz. Musa büyük taş bir kuyu kapağını tek başına kaldırarak onlara yardım eder. Yitro olayı öğrenince, Hz. Musa'ya mükâfat vermek için evine çağırır ve onu çok sevdiği için; 8 yıl yanında çalışması karşılığında kızlarından biriyle evlendireceğini söyler. Yahudi inancına göre Hz. Musa, Tsipora'ya aşık olur ve onunla evlenir. Oğullarına 'gurbette yalnızım' anlamında olan 'Gerşom' adını verirler. Hz. Musa saraydaki prens yaşamının ardından, Medyen'de 10 yıl çobanlık yapar. 10 yıl boyunca ailesini ve kavmini merak eden Hz. Musa, bir gün Mısır'a dönmeye karar verir.

Hz. Musa, Mısır'a dönmek üzere ailesiyle yola çıktığında karanlıkta yollarını kaybederler. Hz. Musa yakınlarda bir ateş görür ve ateşten almak için tek başına ateşe doğru gider. Gittiği yer kutsal toprak 'Tuva'dır ve orada Allah onunla konuşur. Allah, ona elindeki asayı yere atmasını söyler, asa yere düşünce yılan gibi kıvrılır ve Hz. Musa korktuğu için hemen kaçmaya başlar ama Allah ona "Musa, dön gel. Korkma. Benim. Benim yanımda peygamberler korkmazlar" (Kuran; 27/10 ayet) der. Yahudi kaynaklarına göre Tanrı onunla konuşmayı şöyle sürdürür;

"İnsanların nasıl acı çektiğini gördüm, onların ağladığını duydum. Onları Mısır'dan çıkararak süt ve bal topraklarına götüreceğim. Paro'ya gideceksin ve insanlarımı İsraeloğullarını Mısır'dan çıkaracaksın"¹⁶.

Ama Hz. Musa bu görevi yerine getirecek biri olup olmadığını sorgular, üstelik bir cana kıydığını söyler. Allah ona; O'nun onu seçtiğini ve cinayeti gören kişilerin hepsinin ölmüş olduğunu söyler. O zaman Hz. Musa Tanrıdan kendisinden daha iyi bir konuşmacı olan kardeşi Aeron (Harun) un yardımcı olmasını ister. Mısır'a döndüğünde Hz. Musa ve kardeşi, Tanrı'nın mesajını Firavun'a iletirler ama Firavun buna öfkeyle karşılık verir. Hz. Musa elindeki asayı yere atar ve asa yılanı dönüşür, elini göğsüne koyar ve elinde göz kamaştırıcı bir ışık oluşur.

Hz. Musa ve kardeşi İbranilerle konuşarak Tanrının müjdesini anlatırlar. Firavun olanlardan tedirgin olur ve en güçlü büyücülerini toplayarak Hz. Musa'dan daha üstün sihirler yapmalarını ister. Fakat büyücülerin yaptıkları Hz. Musa'nın mucizelerini geçemez. Büyücüler onun sihir yapmadığını, mucize gerçekleştirdiğini anladıkları için hemen Allah'a iman ederler. Bunun üzerine Firavun daha da sinirlenir ve İbrani halka eziyetlerini artırır. Tanrı Firavunu ve halkını önce nehir sularını kana dönüştürerek cezalandırır. Firavun yine de İbranilerin gitmesine izin vermeyince her yeri, bütün evleri,

¹⁶ Bkz. http://www.sevivon.com/cocukkosesi/tarih/ibr_tarih6.asp#top (Çevrimiçi- 03.05.2009)

hatta fırınların içini bile kurbağalar istila eder. Firavun Hz. Musa'ya izin vereceğini söyleyerek kurbağalardan kurtulunca, sözünden döner. Bu sefer tüm Mısır'a bit yayılır, büyücüler artık bunun Tanrı işi olduğunu kabul ederler, Firavun yine de izin vermez. Bu sefer de İsrailoğullarının evleri dışında tüm Mısır at sineği ile dolar. Firavun yine Hz. Musa'yı oyuna getirince önce Mısırlıların tüm sığırları telef olur sonra tüm insanları çıban sarar, daha önce hiç görülmediği gibi dolu yağar, Firavun izin vermez. Ardından hiç bitmeyen rüzgârlar bütün çekirgeleri Mısır'a getirir, çekirgeler her şeyi yer, Mısır çekirge sürülerinden simsiyah görünür ve Firavun yine de izin vermez. Daha sonra Mısır üç günlük bir karanlığa bürünür ve Mısırlıların doğan bütün erkek çocukları ölmeye başlar.

Sonunda Allah, Hz. Musa'ya kavmini bir gece gizlice Mısır'dan çıkarmasını söyler ve Firavun ertesi sabah İsrailoğullarını göremeyince çok büyük bir orduyla onları aramaya başlar. Süveyş halici boyunca gidip Kızıldeniz'e vardıklarında, Firavun ve ordusu onları yakalar. Hz. Musa Allah'ın dediği gibi esasını denize vurur ve deniz ikiye ayrılır. İsrailoğulları sudan dev dağlar arasında kuru toprağa basarak karşıya geçerler, Firavun ve ordusu da onları takip eder ama Hz. Musa'nın kavmi karaya ulaştınca esasını tekrar denize vurur ve dev dalgalar Firavun ve ordusunu yutar. İslami inanişâ göre Kızıldeniz onları içine aldığı anda Firavun iman eder fakat bu artık nafilidir. Çölde ilerleyen halk susuz kalır, Tanrı onlara su gönderir, sonra açlıktan sızlanmaya başlayınca Tanrı onlara yiyecek gönderir, ama onlar daha fazla çeşit yiyecek istemeye başlarlar. Halkı her fırsatta Hz. Musa'ya sızlanır ve her fırsatta çöl yolculuğundan onu sorumlu tutup suçlarlar. Hz. Musa sürekli isyan eden halkla başa çıkmakta zorlanır ve çoğu kişi bu şekilde yaşamaktansa Firavun'un köleleri olarak kalmayı tercih ettiğini söyleyip durur.

Sina Dağının eteklerine vardıklarında, Hz. Musa Allah'ın isteği üzerine dağa çıkar, halkı da Horebe vadisinde konaklayarak onu beklemeye başlar. Hz. Musa 40 gün boyunca dağda kalır ve 10 Emir'i burada alır. Onun yokluğunda halkı, Hz. Musa olmaksızın bu korkunç çölün ortasında kalmış olma korkusunu bir isyana dönüştürür ve eski Mısır inanişlarına sığınmaya başlarlar. Her gece majik tapınma törenleri, çalgılı danslar düzenleyen İsrailoğulları, Hz. Musa'ya ne olduğunu bilmezler bu yüzden tapınılacak bir varlık gereksinimi duyarlar. Hz. Musa elinde 2 levha ile halkının yanına döndüğünde onları; içlerinden birinin (Samiri) artık işlerine yaramayan altın takıları eriterek yaptığı buzağıya tapınır ve ona sunular getirir halde bulur. Hz. Musa büyük bir dehşete düşer ve ilk olarak bu olayı görüp de ardından haber vermeyen kardeşinin üzerine gider fakat Hz. Harun halka sahip çıkamadığı için Allah'tan ve ağabeyinden korktuğunu söyler. Samiri

lanetlenir ve Hz. Musa onun ömrünün bundan sonra ‘benimle temas yok’ diye bağırarak olduğunu söyler. Bundan sonra çölde dolaşan Samiri ne zaman bir insan görse ‘benimle temas yok’ diye bağırır, biri ona dokunacak olsa ikisi de hastalanır. Tanrı, bu olay sonrasında İsrailoğullarını cezalandırır.

Sina Dağı’nda ki vahiy olayından sonra Hz. Musa ve halkı kendilerine vaat edilmiş topraklara gitmek için yola çıkarlar. İsrailoğulları bu göç yolu sırasında sık sık isyan ederler ve tam 40 yıl boyunca çölde dolaşırlar. Bu onların emirlere uymayan, yetinmeyen ve bir beldeye yerleşmek için savaşmayı Hz. Musa’nın bunu halletmesini bekleyen tutumlarına karşı bir lanettir. 40 Yıl süresince çöl kumlarında vatanlarını arayarak dönerler. Mısır’dan yola çıkan İsrailoğulları halkından, Yefunne oğlu Kalep ile Nun oğlu Yeşu dışında hemen hemen hepsi Kenan Diyarını hiç göremeden çölde ölürlür. Sadece bu iki kişi ve doğan çocuklardan erdemli olanları vaat edilmiş topraklara ulaşabilir hatta Hz. Musa bile işlediği küçük bir suç yüzünden kutsal topraklara ulaşamadığına inanılır. Hz. Musa peygamberliği süresince kendisine gelen vahiyleri kitap haline getirir ve 2 levha ile birlikte bunları ahit sandığına koyar. İsrailoğulları ahit sandığını çöl yolu boyunca daima yanlarında taşırlar. Hz. Musa 120 yaşında Moab diyarında ölür. Yahudi kaynaklara göre Tanrı ölmeden önce Hz. Musa ve sadık dostu Yeoşua’yı çağırdı ve onlara bir ilahi öğretti;

‘‘ Ey gökler kulak verin, ben konuşacağım.

Ağzımdan çıkacakları tüm dünya duysun,

Sözlerim su zerrecikleri, yağmurlar halinde çimenlerin üzerine inecekler.

Yuvasını kuran, yavrularını korumak için kartal gibi kanatlarını açarak onları aldı ve tehlikelerden uzaklaştırmak için uçurdu.

Yani Allah İsrail’i tek başına korudu ve onlara yol gösterdi’’¹⁷

Yahudilere göre, Allah Hz. Musa’nın Nebo Dağının zirvesinden vaat edilmiş kutsal toprakları ölmeden önce gözleriyle görmesini sağladı.

2.1.3. DİNİN GELİŞİMİ VE YAHUDİ HALKININ TARİHİ

¹⁷ Bkz. http://www.sevimon.com/cocukkosesi/tarih/ibr_tarih17.asp#3 (Çevrimiçi- 14.05. 2009)

Hız. Musa'dan sonra İsrailoğullarından geride kalanlar Yeoşua'nın (Nun oğlu Yeşu) önderliğinde Kenan Diyarına giderek fetihle bulunduktan sonra, İsrailoğulları nihayet vaat edilen topraklara ulaşmayı başarır. Fakat Yahudi kaynaklarına göre bu fetih kansız ve yağmasız gerçekleşmiştir. Yeoşua, Tanrı tarafından Yahudilere önder ve kendi nezdinde de peygamber seçilmiştir. Yeoşua, Hıristiyanlara göre Peygamber Yeşu, Müslümanlara göre de Hz. Yûşa' dır. Annesi Hz. Musa'nın kız kardeşidir. Ele geçirilen topraklar 12 kabileden oluşan İsrailoğulları arasında paylaşılır. Bugün bütün Yahudiler, bu devirde İsrail diyarına yerleşmiş kadim İsrailoğulları soyundan geldiklerine inanırlar. İsrail Diyarında bir süre 12 kabile 'Hakimler Dönemi- 12 Hakim Dönemi' sürer. Sonra I. Kral seçilen Şaul, Allah'ın sözünden çıktığı için Peygamber Şamuel (Samuel- İsmail) onu krallıktan men eder. Yeni bir kral aramak için gezen Şamuel, Betlehem'de çoban Yesse (Jesse)'yi ve birbirinden ilginç 7 oğlunu tanır. Oğullardan en küçük olanı Tanrı'nın emriyle kral seçip saraya götürür. Bu kişi Kral Davud ya da Hz. Davut'tur (David). Bu sırada İsrail halkı Filistinlilerle savaşmaktadır. Savaşta her iki tarafın en güçlü savaşçıları arenaya çıkar ve Hz. Davud tek başına dev Goliat (Calut)' u yenince kendisine peygamberlik verilir, İsrail halkı da savaşı yenmiş olur. Kral Şaul (Saul- Talut) bu olayı kıskanır ve Hz. Davud'un öldürölmesini emreder ama kendi oğlu Yonatan (Jonathan) Hz. Davud'un kaçmasını sağlar.

Hız. Davud uzun bir süre çölde saklanır ve bedevi yaşamı sürer. Bir savaşta Şaul ve oğulları öldürölünce, Hz. Davud, İsrail'e Kral Davud olarak döner. Böylece kaderi onu çobanlıktan krallığa getirmiş olur. Kral Davud son kalan Kenan şehirlerinden Kudüs'ü fetheder ve burayı başkent yapar. Kuran'a göre Hz. Davud'a Allah tarafından savaş zırhları yapma sanatı, demire, kuşlara ve dağlara hükmetme gücü verilmiştir. Hz. Davut, her gün kuşlarla ve dağlarla Allah'a ibadet eden çok sevgili bir peygamberdir. Yahudi kutsal kitabı Tanah'ın Mezmurlar'ı ve İslamiyet'e de göre Zebur kendisine verilmiş kutsal yazılardır.

Hız. Davud 10 Emir'in bulunduğu kutsal sandukayı koymak için bir mabet inşa etmeye karar verir fakat kendisi kan dökmüş bir savaşçı olduğu için bu görev oğlu Süleyman'a kalır. Kendisinden sonra da yerine Hz. Süleyman (Şlamon, Salamon) geçer. Hz. Süleyman Allah tarafından rüzgârlara hükmetme gücü verilen bir peygamberdir; '... bu rüzgar onun emriyle içine bereketler verdiğimiz yere (Şam'a) esiyordu. Biz her şeyi biliyorduk.'(Kuran 21/81) Üstelik onun emrinde çalışan doğaüstü varlıklar (cinler) de vardır. Yahudi kaynaklarına göre Hz. Süleyman çocukken rüyasında Allah ile konuşur ve

Allah onun bir duasını kabul edeceğini söyler, bunun üzerine Hz. Süleyman halkına karşı çok anlayışlı bir kalp ister. Allah ondan zenginlik ve şan yerine diğer insanların iyiliğini istediği için, Hz. Süleyman'a anlayışlı bir kalp vermekle kalmaz, ona dünyada kimsenin sahip olmadığı ve olamayacağı kadar zenginlik verir. Türkçede ki ' Kral Süleyman'a kalmadı bu dünya...' deyimini onun akıl almaz zenginliğini anlatır. Yeryüzünde hüküm sürdüğü 40 yıl İsrail'in en görkemli dönemidir. Hz. Süleyman'ın o dönemdeki sarayı insan aklının algılayabileceği en üstün estetiğe sahiptir (örnek olarak sarayın yerleri dümdüz bir cam tabakasıyla kaplı olduğu için içeri girenlerin bir gölün içine yürüdüklerini sanmaları.) 10 Emir sandukasının olduğu ünlü Süleyman Mabedi, Yahudilerin Kudüs'te ki ilk tapınağıdır. M.Ö 586'da Babil saldırısından sonra yıkıldığı sanılmakta ve günümüzde aramalara rağmen kalıntıları bulunamamaktadır, Hz. Süleyman'ın muhteşem sarayı da yok olmuştur çünkü Allah insanlara bu denli bir zenginliğin bile dünya için gelip geçici olduğunu kanıtlamak istemiştir.

Hz. Süleyman'dan sonra İsrail kuzeyde Yehuda ve Güneyde Benyamin Krallıklarına bölünmüştür. İsrail M.Ö. 8 yy da Asur hükümdarı V. Salmansor tarafından fethedilmiştir. M.Ö. 6. yy da Yehuda Krallığı, Babil ordusu tarafından ele geçirilince halk Babil'e sürgüne götürülür. Böylece İsrailoğullarına Yahudi denmeye başlar. Bu olayla ilgili olarak 'Teilim- Mezmurlar 137:1-6'' da şöyle yazar:

'Babil nehrinin kıyısına oturduk ve Sion'u hatırladığımızda ağladık. İçindeki söğütler üzerine harplarımızı astık çünkü orda bizi sürgün edenler bizden bir şarkı istediler. Ve bize acı çektirenler bizden şenlik istediler. Bize 'Sion şarkılarından birini söyleyin' dediler. Tanrı'nın şarkısını yabancı topraklarda nasıl söyleyebiliriz? Eğer seni unutursam ey Yerusalayim (Kudüs) sağ elim hünerini unutsun. Eğer seni anmazsam, eğer Yerusalayim'i en büyük sevincimin üstünde tutmazsam, dilim damağıma yapışsın''¹⁸

Yahudiler önce Perslerin sonra Yunanların hakimiyeti altına girer, bu dönemleri refah içinde geçer. M.Ö 63- M.S.400 yılları arası Roma İmparatorluğu'na dahil olarak yaşayan Yahudi nüfusunun bir kısmı öldürülmüş, köle olarak satılmış yada kaçırmaya zorlanmıştır. Geri de kalan Yahudiler Diaspora da yaşayarak geçmişlerinin ve geleceklerinin kaderi olan 'kayıp ve yurtsuzluk' duygusunu özümsemeye başlarlar. Dünyanın çeşitli yerlerinde en iyi ihtimalle baskıya, en kötüsü de işkence ve ölümlere maruz kalırlar. Orta Çağa gelindiğinde Müslümanların hakimiyetinde olan Yahudiler, Hristiyanların hakimiyetinde olanlara göre daha iyi muamele görmüşlerdir. Belli bir birlik altında yaşamayan Yahudiler dünyanın dört

¹⁸ Bkz. [http://www.sevimon.com/jewish_history.asp?id=32\(05.11.2009\)](http://www.sevimon.com/jewish_history.asp?id=32(05.11.2009))

bir yanında çeşitli milletlerin egemenliği altında yaşarlar. 900-1100 Yılları arasında İspanya'da İslam hakimiyetinde altın çağlarını yaşadıkları sonra durumları eskisinden çok daha kötü şartlara doğru gitmeye başlar.

Yüzyıllar boyu Gettolarda (Fas, Libya, Cezayir, Kuzey Afrika) yaşamaya ve katliamlara maruz kalırlar. İspanya'da kalanlar İslamiyet'e geçme ya da ölüm arasında seçim yapmaya zorlanırlar daha sonradan aynı seçim bu seferde Hıristiyanlık ve ölüm arasında yapılmaya zorlanacaktır. Orta Çağda Hıristiyan Avrupa'da 1,5 milyon civarında Yahudi yaşar ve Hıristiyanların aksine hemen hemen hepsi okuma yazma bilir, Hıristiyanlara göre daha temiz oldukları için de Kara Veba salgınından daha az kayıplarla kurtulmayı başarırlar. Özellikle hekimlik, finans ve bürokrasi alanında başarılı olurlar.

Katolik Kilisesinin güç kazanmasıyla, bazı Fransisken ve Domiken keşişlerin uydurma hikâyeleri yayması sonucu halka Yahudilerden nefret etme ve öldürme isteği öğretilir. Sık sık Yahudilerin Hz. İsa'yı çarmıha germesi sahnelenerek üzerlerindeki baskı artırılır. Hatta Kara Veba dan da sorumlu tutulup 1300 yıllarından sonra çok ağır zulümler görmeye başlarlar. Sürekli kaçtıkları yerler arasında en rahat edebildikleri yer Polonya'dır. En kötü şartlarda Rusya'dadır. Benny Moris' e göre yaşadıkları aşağılanmalara tanık olduğu bir örnek şöyledir; Avrupa sokaklarında yetişkin bir Yahudi erkeğin, Hıristiyan ve Müslüman çocukları tarafından ailelerinin kışkırtmasıyla uluorta taşlanması ve Yahudi'nin sessizce yoluna devam etmesidir. Toplumdan dışlanan Yahudiler, işin en acı tarafıyla buna boyun eğmeyi öğrenirler. Bu gibi olaylar karşısında tepkide bulunmak onlar için ölümlerle sonuçlanacağından, başlarına gelenlere yüzlerini yere çevirerek karşılık vermeye alışırırlar.

Roma İmparatorluğunun Yahudilere sunduğu en büyük hizmet, şuan bilinmeyen dil olan Yahudi literatürünü Yunancaya çevirtmiş olmasıdır. Bu dil Aramca, Arapça, İbranice, Jude Espanol hatta kimi tarihçilere göre Kürtçeyi de içine alan çok çeşitli karmaşık bir dil sistemidir. Daha sonra Farabi gibi önemli İslam âlimlerin bu eserlerin çevirilerini yapıp kaynaklarında ele almasıyla bugün batı dünyası bazı önemli Yahudi kaynaklarına erişebilir.

İlk Yahudi katliamı bugün en rahat yaşadıkları yer olan İngiltere'de gerçekleşir. Avrupa'da ki tüm saldırılarda ilk hedef Yahudi yerleşim yerleri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğundaki Yahudiler rahat ve güvenli bir yaşam sürdürdüler, hatta Osmanlıda bir Yahudi genci yüksek tahsil dâhil her türlü eğitimi görme hakkına sahiptir.

18. yy ve Aydınlanma Dönemi boyunca Yahudiler için olumlu gelişmeler olmuş ve bazı özgürlüklere bu dönemde kavuşmuşlardır. Serbestleşmeleri sağlanmasına rağmen onlardan geleneklerini sürdürmeleri değil Hıristiyan topluma entegre olmaları beklenir. 1894'te ki ünlü Dreyfus olayı Yahudi düşmanlığını tekrar körükler. Fransa Genel Kurmayında görev yapan Yüzbaşı Alfred Dreyfus, Alman Askeri Birliğine gizli belge ve bilgi sızdırmakla suçlanır. Ortada somut bir neden yokken, sadece Alman Ateşesi 'von Schwarzkoppen'ın çöp sepetinde Dreyfus'un el yazısına benzeyen bir not bulunduğu için suçlanır. 5 Ocak 1895'te Paris'te Askeri Okulun bahçesinde rütbeleri sökülerek Güney Amerika sahili yakınlarındaki Şeytan Adasına ömür boyu sürgüne gönderilir. Bu olaya ordu, basın, meclis, hükümet ve aydınlar da karışarak siyasi bir kriz yaratılır. Dreyfus'un suçsuzluğuna inanan yüzlerce insan onun özgürlüğü için mücadele eder. Sonradan Dreyfus'un suçsuzluğu ispatlanır. Tam 11 yıl sonra apoletlerinin söküldüğü bahçede düzenlenen bir törende bölük komutanı ve binbaşı rütbesini ayrıca Legione d'honneur nişanını alır. 'Yaşasın Dreyfus' diye bağırarlara 'Hayır, Yaşasın hakikat' şeklinde cevap verir.

20. yy da 'Yahudilerin kendilerine ait bir yurdu olamadan bu dünyada rahat bir yaşam süremeyecekleri ve dünyada hiçbir yerin de onları kabul edemeyeceği' görüşüne inanılmaya başladıktan sonra her iki tarafta tüm dünyada İsrail'i aramaya başlar. Yahudiler genetik miraslarının arzusu doğrultusunda gözlerini hemen vaat edilmiş topraklara yani Filistin bölgesine çevirirler. Theodor Herzl, Yahudi devleti projesini dünyaya kabul ettirir. 1897 Dünya Siyonist Kongresi'nin ardından resmi Siyonist hareketleri başlar. Dünyanın şahit olduğu en dehşet verici olaylardan biri de Holokost olayıdır. 1933'te Adolf Hitler ve lideri olduğu Nazi Partisi kesin bir çözüm getirerek, Yahudi ırkını ortadan kaldırmayı planlar. Milyonlarca Yahudi, mükemmel denilebilecek ölçüde örgütlü bir sistemle soykırma uğratılır. Tüylar ürperten bir vahşetle katledilen Yahudilerin sadece 1 milyonu Polonya'da ki Auschwitz Kampında gaz odalarında öldürülür. Bu olay dünya kamuoyunu derinden sarsar. İlerleyen yıllarda bir dizi mücadele, savaş ve ayaklanmanın sonunda 1948 yılında bugünkü İsrail Devleti kurulur.

2.2. HIRİSTİYANLIK

Hıristiyanlık, tek tanrılı Orta Doğu kökenli (Filistin Bölgesi) İbrahimi dinlerin ikinci olanıdır. Bugün dünyanın her yerinde 2 milyara yakın mensubuyla en yaygın din konumundadır. Dinin Peygamberi Hz. İsa ‘Milat’ olarak kabul edildiği için 2000-2009 yıl önce ortaya çıkmıştır.

“Hıristiyanlık kelimesinin kökü Grekçe ‘khristos’ kelimesine dayanmaktadır. İbranicedeki ‘Maşiah’ın karşılığı olarak Grekçede kullanılmakta ve Hz. İsa’nın sıfatı olan ‘Mesih’ anlamını ifade etmektedir. Khristos kelimesinden de ‘Mesih’e bağlı olan’ anlamında ‘khristianos’ kelimesi türetilmiş, Grekçeden Latinceye ‘cristus’ oradan batı dillerine de ‘Christ’ olarak geçmiştir.”¹⁹

¹⁹ Erbaş, Ali; Hıristiyanlık, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004, s.11

Fakat Hıristiyan kelimesi Hz. İsa'dan sonra kullanılmış olup, ilk kez Antakya' da (Türkiye) zamanın putperestleri ya da Romalı yetkililerce kullanılmıştır ve bu kelime İncillerde geçmez. Hz. İsa döneminde Hıristiyanlar 'Şakirtler, Kardeşler, Celileliler, İnananlar' gibi isimlerle anılmışlardır. İnciller birinci tanık sayılamayacak farklı kişilerin yorumlamalarından oluşur. Protestanlık, Ortodoksluk ve Katoliklik diğer mezheplerin dışında kesin çizgilerle ayrılmış üç temel mezhebidir.

Hıristiyanlık her şeyden önce İsa-Merkezli bir dindir. Din onun varlığında ve birliğinde şekillenir çünkü Hıristiyanlıkta Hz. İsa yarı Tanrı olma özelliği taşır.

Hıristiyanlığın Konsillerde belirlenen inanç esasları şöyledir: 1. Göğün ve yerin, görünen ve görünmeyen kâinatın yaratıcısı kadir-i mutlak baba olan Tanrı'ya; 2. Bütün asırlardan önce babadan doğan, Tanrı'nın biricik oğlu tek bir Rab İsa Mesih'e, onun Tanrı olduğuna, nurdan doğduğuna, nur olduğuna gerçek Tanrı olduğuna, tevlit edildiğine, yaratılmadığına, Baba ile aynı tabiatta olduğuna her şeyin onun vasıtasıyla yapıldığına, biz insanlar ve bizim kurtuluşumuz için semadan indiğine; 3. Kutsal Ruh vasıtasıyla bakire Meryem'de bedenleştiğine ve insan olduğuna; 4. Bizim için Pontus Pilatus zamanında çarmıha gerildiğine, ıstırap çektiğine, mezara konduğuna; 5. Kutsal yazılara uygun olarak üçüncü gün dirildiğine; 6. Ve göğe yükseldiğine ve Baba'nın sağ tarafına oturduğuna; 7. Ölülerini ve dirileri yargılamak üzere ihtişam içinde geri geleceğine ve saltanatına son olmayacağına; 8. Rab olan ve hayat veren Kutsal Ruh'a, onun oğuldan neşet ettiğine ve Baba ve Oğulla birlikte aynı tapınma ve ihtişama layık olduğuna, peygamberler vasıtasıyla konuştuğuna; 9. Kilise'ye, birliğine, kutsallığına, evrensel ve havarilere ait oluşuna inanırım. 10. Günahların affı için tek vaftizi kabul ederim, 11. Ölülerin dirilmesini; 12. Ve gelecek dünyayı beklerim.

2.2.1. HİRİSTİYANLIK ÖNCESİNDE İNANIŞ VE DURUM

Roma İmparatorluğunun yönetiminde olan Filistin bölgesinde, eyaletler Roma İmparatorunun atadığı valiler tarafından yönetiliyordu. Roma İmparatorluğu teokratik bir anlayışı egemen kılmıyordu fakat kendileri yani İmparatorluk mensupları tabiat tanrılarına inanıyorlardı. Tabiat kuvvetlerinin birer tanrı olduğuna inanarak; tapınak törenleri,

kâhinlerin falları, bir dizi tanrı ve tanrıçaya adanmış festivaller ve kurbanlardan oluşan ayinler düzenliyordular. Yunan mitolojisiyle harmanlanmış Eski Roma dini paganizmdi.

Eyaletlerdeki halkın bir kısmı Yahudi, bir kısmı da Sami ırkından gelen putperest Arami halkıdır. Yahudiler her gün Tanrı'nın onlara göndereceği Kralı (Mesih- Maşiah) beklemektedir ve Filistin bölgesinde artık birçok Kâhin bir kurtarıcının gelmesinin yaklaştığını söyler.

Hıristiyanlığın ortaya çıkma noktasının Galile (diğer isimlendirme şekliyle Celile) Eyaletindeki Nasıra mı yoksa Yahudiye Eyaletindeki Bethlehem (diğer isimlendirme şekliyle Beytlehem veya Beytullahim) mi olduğu tartışmalı bir konudur. Nasıra, aşağı Galile' de bir kasabadır ve Hz. Meryem ile eşi Yusuf' un memleketi olarak bilinir. Bethlehem ise Yahudiye eyaletinde bir kasabadır ve Hz. İsa' nın doğduğu yer olarak bilinir. Tartışmaları aydınlatan; Suriye valisi Krinus'un Bethlehem' de Kral Augustus' un emriyle ilk nüfus sayımını yaptırması, 9 aylık hamile olan Meryem'in nişanlısı Yusuf' la, Nasıra'dan Bethlehem'e gitmesi ve orada Hz. İsa' yı doğurması en bilinen savdır. Hatta Hollandalı ressam Pieter Brueghel'in 'Bethlehem'de Nüfus Sayımı' adlı tablosunda resme gizlenmiş bir ayrıntı olarak Meryem ve Yusuf görülür.

Bazı araştırmacılara göre de Bethlehem, Hz. İsa'nın doğum yeri ve bugünkü adıyla Filistin Özerk Bölgesi Beytullahim değil, o doğduğu zaman gökyüzünde beliren çok parlak bir yıldız ya da nesnedir, Hz. İsa' nın doğum zamanına vurgu yapan bir terimdir.

‘İlk Hıristiyanlığın batılı değil doğulu bir din olarak değerlendirilmesinin önemli nedenleri vardır. Hıristiyanlık Semitik halkın dilinden ve kültüründen doğmuştur. Çabucak Roma imparatorluğunun batısına yayılmıştır, ama en önemli merkezleri Latince konuşulan Batı' da değil Grekçe konuşulan doğudadır.’²⁰

2.2.2. HZ. İSA VE HİRİSTİYANLIK

Hız. İsa yeryüzünde babası olmayan tek insandır. Biyolojik bir baba olmadan anne rahmine düşmüştür. İslami kaynağa göre Hız. İsa, Hız. Adem gibi yoktan var edilmiştir. Hıristiyan inanişaya göre ise bu onun Tanrı'nın çocuğu olduğu anlamına gelir. Meryem, doğmadan önce annesinin erkek olacağı inancıyla Süleyman Mabedi'ne adanmış ve kız

²⁰ Woodhead, Linda; Hıristiyanlık- Kültür Kitaplığı:52, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 2006, s.141

olmasına rağmen erkek ismi olan Meryem adını almıştır. Meryem, Levioğulları soyundandır, babası peygamberlik ve bilgelik verilmiş bir nesilden gelen İmran'dır. İslam kutsal kitabında onun ve kızının adları birer sureye verilmiştir (Ali İmran ve Meryem Sureleri) Hz. İsa'nın soy ağacı İbrahim peygamberin İshak adlı oğluna kadar uzanır. Birçok yerde yasal babası Yusuf'un soyuyla kayıtlara geçmiştir.

Meryem her iki kutsal kitap (İncil, Kuran) inanışına göre de seçilmiş, aziz kılınmış önemli bir kişidir. Cebrail (Ruh) Bakire Meryem ile konuşur ve Hz. İsa'nın var olmasının amacını ona söyler. Bakire Meryem hamileliği esnasında korkuyla insanlardan uzaklaşır. Bir gün bir bebekle geri geldiğinde halk tarafından suçlanır ve ayıplanır. Bunun üzerine kundaktaki bebek konuşur, kendisinin Tanrı tarafından onların kurtuluşu için gönderildiğini söyler. Hz. İsa'nın doğum tarihi tam olarak bilinmez ve bu konuda bir sürü karmaşık tarih hesaplamaları vardır. Fakat halen ilahi olarak söylenmekte olan pasajda şöyle geçer; ‘Dünyanın yaratılışından yüzyıllar sonra; Tufandan uzun zaman sonra; İbrahim’in doğumundan iki bin yıl sonra; Musa’dan bin beş yüz yıl sonra; Kral Davut’tan yaklaşık bin yıl sonra; Daniel’in peygamberliğinin yetmiş beşinci yılında; yüz doksan dördüncü Olimpiyatta; Roma’nın kuruluşunun yedi yüz elli ikinci yılında ve İmparator Octave Augustus’ un kırk ikinci yaşında ezeli Baba’nın oğlu ezeli Tanrı İsa- Mesih Yahuda’nın Betlehem şehrinde Bakire Meryem’ den doğdu.’’²¹

Bu bilgiler bir araya geldiğinde bile tam tarih ortaya çıkmaz bunun nedeni olarak da Orta Çağda yaşamış bir keşişin hazırladığı takvimin bu soruna yol açtığı düşünülür.

İslami kaynağa göre Zekeriya Tanrı katında çok sevgili bir kuldur ve kendisi 120, karısı 98 yaşındayken ilk kez oğlu olur, adını da Allah’ın isteği ile hiçbir adaşı olmayan Yahya koyarlar ve Hz. Yahya daha çocukken peygamber seçilir. Hz. İsa’dan 6 ay önce Ürdün’ de doğduğu ve onun kuzeni olduğuna inanılır. İşte bu kişi Hıristiyan inancında Hz. İsa’yı Şeria Nehrinde vaftiz eden vaftizci Yahya’dır.

Hız. İsa hayatı boyunca Galile bölgesindeki memleketinden dolayı ‘Nasıralı İsa’ olarak anılır. Hız. İsa’nın sıfatı ise ‘Mesih’ tir ve kendisi hakkında bilgi veren kutsal kitaplarda da bu sıfatıyla anılır. Mesih, Hıristiyan inancına göre ‘kutsal yağla yağlanmış, mübarek’ anlamındadır, daha geniş anlamda ‘Tanrı’nın seçtiği’ fikrini belirtir. Mesih, insanlık uğruna kendi canını vermek için dünyaya gelmiş bir kurtarıcıdır. Hız. İsa, Batı’da ‘Jesus’ diye isimlendirilmiştir anlamı ‘kurtarıcı ya da Rab kurtarır’ demektir. Yaşadığı

²¹ Erbaş, Ali; a.g.e. , s.18

devirde ona isminin İbranicisi olan ‘Yeşu’ diye hitap edilir. Fakat İnciller Grekçe yani eski Yunanca yazılmış olduğu ve elimizde İbranice bir İncil olmadığı için bu konuda bir kesinlik yoktur. İsa Mesih, 30 yaşına kadar bir öğretici ve marangozdur, 30 yaşından sonra ise tebliğe başlar. Bu döneme kadarki yaşamı hakkında çok fazla bilgi yoktur. Onun peygamber olduktan sonraki ilk mücadelesi çöle gidip Şeytanla yaptığı amansız bir savaştır. Bu bilinmeyen savaşı Hz. İsa ruhuyla yapar, Şeytan onu elde etmenin değerini bilir ve ondan Tanrı’nın oğlu olarak bu dünyayı egemen güç olarak yönetmesini ister.

Bu aşamayı geçtikten sonra kent kent dolaşıp konuşmalar yapmaya başlar. Artık hayatı mucizelerle doludur ve ‘Havariler’ denilen 12 yandaşı ile birlikte diğer insanlara Tanrı’nın ona verdiği görevle, nasıl yaşanması gerektiğini anlatır. Simon Petrus (ona en yakın Havari olarak bilinir), Andreas, Yakub (Zebedi’nin oğlu olan), Yuhanna, Filipus, Bartolomeus, Tomas, Matta, Yakub (Alfeos’un oğlu olan), Taddeus, Gayyur Simun, Yahuda İskariyot adlı kişiler Hıristiyan inancında önemli ‘12 Havari’dir. Bugün 13. Havari olarak ‘Mecdeli Meryem ya da Magdalalı Meryem’ kabul edilir. Zengin ve ünlü bir fahişeyken Hz. İsa’nın öğretilerine inanıp peşinden gittiği ya da Hz. İsa tarafından zulümden kurtarılması sonucu ona katıldığına inanılır. Bu bir iddiadır, diğer iddia ise Hz. İsa’nın eşi olduğudur. Bir Yahudi olan Hz. İsa’nın bekâr olması dini kural açısından mümkün değildir diye düşünenler Hz. İsa’nın eşi Mecdeli Meryem’in öldükten sonra kendi öğretilerini yayma görevini ona vermesinin, Havari Petrus’un bir kadından sonra 2. sırada gelmeyi kabullenmemesine ve Meryem’in aslında bir fahişe olduğu söylentisini yayarak böyle bilinmesine sebep olduğuna inanılır. Magdalalı Meryem’in akıbetinde Hz. İsa’nın çocuğunu taşıyarak, Fransa’nın Gaul Bölgesine gittiği, orada Merovenj sülalesinin kurucusu olduğu ileri sürülür. Sonradan (ileride bahsedilecek olan) Pavlus’un bu gerçeği gizlediği ve yok saydığı çünkü Tanrı kabul edilen İsa- Mesih’in tıpkı sıradan bir beşer gibi dünyaya ölümlü bir çocuk getirmesi, Kutsal Teslis inancına aykırı olduğu için ve bu inanca karşı olanları haklı çıkaracağı endişesini yaşadığı başka bir ‘yeni’ bilgidir.

Araştırmacı Linda Woodhead’ e göre; ” Hz. İsa her zaman bilmece gibi; mesellerle konuşmuş ve kim olduğu sorulunca “ Ben kimim dersiniz? “ diye yanıt vermiştir. Çok az açık kural koymuştur, sistematik bir öğreti bırakmamıştır, bilgeliğini aktaracak bir ekol kurmamıştır. Bel bağladığımız kaynakların özelliği de gizemli olmalarıdır. Hz. İsa’nın kitaplarına danışamıyoruz, çünkü o kitap yazmamıştır; çağdaşlarının onun hayatı ve

yaptıkları hakkında düştükleri kayıtlara bakamıyoruz; çünkü böyle kayıtlar yok. Elimizde sadece yorumlar ve yorumların yorumları var ‘’²²

Hız. İsa'nın en büyük mucizesi ölen bir hastayı diriltmesidir. Şifacılık onun en belirgin özelliğidir. Mucizeleri giderek Yahudiler arasında yeni bir dinin ayrılıklarına sebep olmaya başlar. Beş ekmek ve iki balıkla 5000 insanı doyurması, Kana' da ki bir düğünde suyu şarap yapması, rüzgâra ve göle hükmetmesi, Petrus'u suyun üzerinde yürütmesi, hasta ve sakatları iyileştirmesi diğer büyük mucizeleridir. Hız. İsa, Yahudilere Tanrının şetçiği kulları terk etmediğini, O'nun hükümlerinin çok yakın olduğunu öğretir. Akrabalık, etnik kimlik ya da kişisel çıkarı dayalı sevginin yerine Allah'ın sonsuz sevgisini koymayı öğütleyerek bir sevgi krallığı kurar. Hız. İsa, kendisini sevenlere de aşığılayanlara da yüreğini açar.

Hıristiyan inanişında o Tanrı'nın Yahudilere vaat ettiğı 'Kral'dır ama krallığı bu dünyada değildir. Gökyüzünde, Tanrının Krallığında, Baba'nın sağ yanında oturacaktır ve o zaman herkes gerçeğı anlamış olacaktır. Hız. İsa'nın Yahudi halkının arasına gelmesi, fakat onların bunu kabul etmek istememesine karşılık, Hıristiyanlar Tevrat'ta Hız. Süleyman'ın Zebur'undan bir metni delil olarak görürler:

‘’ Köpekler kuşatıyor beni, kötüler sürüsü çevremi sarıyor. Ellerimi, ayaklarımı deliyorlar, Bütün kemiklerimi sayar oldum, gözlerini dikmiş bana bakıyorlar. Giysilerimi aralarında paylaşıyor, elbisem için kura çekiyorlar. Ama sen ya Rab, uzak durma; Ey gücüm benim, yardımına koş.’’ (Mezmurlar, 22: 16-19)²³

Üç yıl boyunca köy köy gezerek öğretisini anlatmasından sonra, Hız. İsa kendisi için çok tehlikeli olan Kudüs'te tebliğini yapmaya karardır. O sırada Kudüs Hacılarla dolu bir bayram yeridir ve çoğı kişi Nasıralı İsa'yı bir peygamber olarak selamlar.

‘’O kendini feda ederek başkalarını kurtarmak için dünyaya gelmiş olduğunu söylüyordu. Birçok kimse Hız. İsa'nın Yahudi halkına daha iyi bir hayat sağlamayacağına inanıyordu. Hahamlar ise, o mabede geldiğinde hem öfkelenmiş, hem de korkmuşlardı. Zira o, para bozduran ve bir takım şeyler alıp satan insanları mabetten kovmuştu. Kudüs'te geçirdiğı ilk günlerde tebliğini yaptı. Geri kalan zamanında şehrin doğusundaki Bethanya' da derin düşüncelere dalar ve dua ederdi. Hıristiyan inanişına göre Hız. İsa'nın bu faaliyetleri karşısında büyük endişe duyan Yahudiler onu durdurmanın zamanı geldiğine

²² Woodhead, Linda; a.g.e. , s. 13-14

²³ Bkz. <http://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?id=522&mc=1&sc=500> (Çevrimiçi- 24.12.2009)

ve onu ortadan kaldırmaktan başka çare olmadığına karar verdiler. M.S. 30 yılında Yahudilerin en yüksek mahkemesi olan Şanhedrin tarafından Tanrı'ya küfretmekle suçlanıp, ölüm cezasına çarptırıldı. O çağda İsrail Roma'nın işgali altında olduğundan, Yahudilerin bu yargıyı infaz etme hakkı yoktu. Bu nedenle Yahudi din adamları Roma valisi Pontus Pilatus' a başvurup Hz. İsa'yı çarmıha gerdirerek idam ettirdiler''²⁴

Bugün en keskin inanış; onun havarisi Yahuda İskariyot'un ihaneti sonucu yakalanmış olduğudur. Yahuda, bunu gerçekten haince bir duyguya kapılıp mı yoksa Hz. İsa ona 'ancak vücudu ölünce gerçek kurtuluşa ulaşacağımı' söylediği için mi ihbar ettiği tartışmalı bir konudur. Çünkü bazı kaynaklara göre Hz. İsa'nın belli bir evi, eşyası ve eşi yoktur. Güneşin battığı yerde konaklar, yarını için hiçbir şey saklamaz, ahireti özler ve dünyadan yüz çevirerek Allah için ibadet eder.

Yakalanacağını ve öldürüleceğini bilen Hz. İsa öğretisini pekiştirmek ve onları dini yaymakla görevlendirmek amacıyla Havarileriyle ünlü 'son akşam yemeği'ni düzenler. Önünde duran şarap ve ekmeği kutsayarak, ekmeği kendi eti, şarabı da kendi kanı olarak havarilere verir. Yemekten sonra Kudüs'ün doğusunda bulunan Zeytin Dağının yamaçlarındaki Getsemani Bahçesine giderler ve Hz. İsa orada Yahudiler tarafından tutuklanır. Bundan sonraki süreç dayanılmaz bir işkence ve aşağılayıcı bir zulümdür. Hz. İsa 'Passion' diye anılan bu azaba, bilerek insanlığı günahlarından temizlemek adına razı olmuş ve '' affet onları Baba ne yaptıklarını bilmiyorlar'' diyerek dua etmiştir. Haç şeklinde kurulan çarmıha gerilmiş ve gömüldükten 3 gün sonra tekrar dirilmiştir. Mezarına, cesede baharat ve ot serpmek için gelen yakınları tarafından gömüldüğü yerde bulunamamış, ondan sonraki 40 günlük süreçte yakınları ve birçok kişiye görünerek onlarla konuşmuştur. İslami kaynağa göre Hz. İsa o dayanılmaz acıların hiç birini çekmemiştir ve öldürülmemiştir. Tanrı tarafından ona zulmedenlerden biri onun görünümüne sokulmuştur ve Yahudiler bilmeden o kişiyi öldürmüşlerdir. Ruhunu göklere yükselterek, Allah Hz. İsa'yı yanına almıştır ve her canlı ruhunu tam olarak teslim etmeden önce Hz. İsa'ya iman edecektir. Her iki dinde de bir şekilde yaşamaya devam eden Hz. İsa, kıyamete yakın bir zamanda yeryüzüne tekrar inecektir.

²⁴ Erbaş, Ali; a.g.e. , s. 25

2.2.3. HİRİSTİYANLIĞIN GELİŞİMİ

Hız. İsa'dan sonra dinin yayılmasını izleyen süreçte ilk 300 yıl Hıristiyanlar için sıkıntılı ve acılı geçmiştir. Sonraki 600 yıllık süreç ise Batı dünyasına yayılmasının gerçekleştiği çok maceralı bir dönemdir.

Hız. İsa'dan sonra, taraftarları kendilerinden bahsedilirken alaylı bir anlamda 'Nasıralılar ya da Nasranîler' diye adlandırılır ve bu insanlara zulüm edilir. Çarmıh olayından sonra başta Simun Petrus olmak üzere Havariler dağılarak konuşmalar yapıp dini yayarlar. Havarilere sonradan ne olduğu, Kartaca ve Roma' da ki çok büyük Mesih topluluklarını kimin kurduğu tam olarak bilinmiyor. Ama bugün en iyi bilinen şey Hıristiyan dinini 'Pavlus' un şekillendirdiğidir. Pavlus Hıristiyanlık için bir milattır çünkü kimilerine göre bir aziz, kimilerine göre de Hıristiyanlığı 'Pavlus Dini' yapan kişidir. Asıl adı Saul'dür ve Mersin'in ilçesi olan Tarsusludur. Pavlus onun Romalı adıdır çünkü anne babası ayrıcalıklı Roma vatandaşlarıdır ve soylu bir Yahudi ailesinden gelirler. Ferisiler denilen en tutucu Yahudi mezhebine dâhil olan Pavlus, Hız. İsa'nın öğrencilerinin büyük bir düşmanıdır ve Hız. İsa uğruna ilk şehit olarak kabul edilen İstefehan'ın taşlanmasına katılmıştır. Koyu Hıristiyan düşmanı Pavlus, M.S. 33 yılında Baş kâhin tarafından Hız. İsa'nın öğrencilerini tutuklamak ve zulmetmek için Şam'a gitmekle görevlendirilir.

Pavlus, Şam'a giderken yolda mucizevî bir şekilde Hız. İsa ona görünür ve onunla konuşur, o an ona iman eden Pavlus, Hıristiyanlara zulmetmek için gittiği Şam'da Hıristiyan olmuş ve dini yaymaya başlamıştır. Pavlus'un yaşamı Hıristiyanlığı yaymak için oradan oraya dolaşmak ve Mesih topluluklarını kurmakla geçer. Yahudiler tarafından tutuklanınca da, Romalılar, Galatyalılar, Efesliler, Filibeliler, Koloseliler, Selanikliler, 1. ve 2. Timoteos ve Filimon'a ünlü mektuplarını yazar ve bu mektuplar Kutsal Kitabın (Yeni Ahit) bir kısmını oluşturur. Pavlus'un doktorini çabuk kabul görmüştür çünkü o 'Tanrı'nın herkese ulaşabileceği' mesajını verir.

Hıristiyanlıkta önemli yer tutan diğer olgu da, dinin esaslarının tartışıldığı Konsillerdir. Hıristiyanlığın inanç şekli belirli aralıklarla düzenlenen Konsillerden sonra resmi olarak belirlenmiş, bunun ardından kilise yönetimi önem kazanmış, bazı anlaşmazlıklar sonucu ilk mezhep ayrılığı yaşanmıştır. Önemli 21 büyük Konsil toplanmıştır. Bunlardan 1.si 325'te İznik'te, 21.si de 1962-1965 arasında ki II. Vatikan'da yapılmıştır.

2.3. İSLAMİYET

‘İslam’ kelime anlamı olarak Tanrı’ya itaati belirtir. VII. yy. ’da Hz. Muhammed’in peygamberliği ile başlar. İslam dinini kabul eden kişiye de Müslüman denir. ‘İslam’ adı Hz. Muhammed ya da Müslümanlar tarafından değil, kutsal kitap olan Kuran’ın içeriğinde belirlenmiştir. Kuran vahiy temellidir ve içinde hiçbir insan sözü bulunmaz, dili de Arapçadır. Çoğu Batı kaynağında “ Mohammedanism ” biçiminde adlandırılır, oysa İslam inancına göre Hz. Muhammed bir akımın lideri değil, Tanrı’nın elçisi, İslam dininin müjdeleyicisi ve herkes gibi Tanrı’nın bir kuludur. Dünyanın çeşitli yerlerinde yaklaşık 1,2 milyar Müslüman nüfus olduğu düşünülür. İslamiyet dini kendisini İbrahimi dinlerin devamı ve Hz. Adem’den beri süregelen inanın değişikliğe uğratılmamış hali olarak görür.

İslamiyet her şeyden önce bir teslimiyet ve iman dinidir. İslam’ın inanç esasları şöyledir; öncelikle Allah’ın varlığı ve birliğine; O’nun yaratıcı, mülkün sahibi, yaratılmışların bütün işlerini yürüten ve âlemlerde yegâne olduğuna inanmak gelir; 2. olarak Meleklerle inanmak gelir, onlar Allah’a ibadet etmek ve O’nun görevlerini yerine getirmek için var olan üstün varlıklardır. 3.sü Kutsal Kitaplara iman etmektir. Yani Allah’ın gönderdiği Tevrat, İncil, Zebur, İbrahim Peygamberin Sahifelerine ve Kuran’ a inanmaktır. 4. Şart; gelmiş geçmiş bütün Peygamberlere inanmak ve onların lütuflandırılmış kimseler olduğuna, Rab olma sıfatında olmadıklarına ve Allah’ın elçileri olduğuna inanmaktır. 5. İnanç esası; Ahrete ve ahiret gününe inanmaktır. O gün Allah’ın insanları kabirlerinden diri olarak çıkarıp bir arada toplayacağı gündür. 6. Şart ise kadere inanmaktır yani Allah’ın ezeli bilgeliğiyle evreni yönettiğine, her şeyin onun bilgisi dâhilinde olduğuna, Allah’ın evreni dilemiş ve yaratmış olduğuna, O’nun iradesi olmadan hiçbir şeyin olamayacağına, iyi şeyin de kötü şeyin de yalnızca O’ndan gelebileceğine inanmaktır.

2.3.1. İSLAMİYET ÖNCESİ İNANIŞ VE DURUM

Arap yarım adası (Ceziret el- Arab) homojen bir ülke değildir. İslamiyet'in ortaya çıktığı dönemde ülkede siyasal, dinsel ve toplumsal karmaşalar mevcuttur. Bu durumun sebebi olarak ülkenin coğrafi durumu ve iklim yapısı gösterilebilir. Ülkede sıradağlarla çevrili ve kumla kaplı volkanik kayalık sahanda ‘’tihama’’ denen insan sağlığına zararlı ve yerleşik düzene uygun olmayan vahşi dağ yamaçları, stepler ve çöller bulunur.

Ülkenin bir diğer ucunda ise muson iklimi sayesinde zengin tarım arazileri vardır ve bu karşılık sonucu ülkenin bir yanında göçebe Bedeviler yaşarken, daha ayrıcalıklı bölgedeki ticaret ve kervan şehirlerinde yerleşik nüfus mevcuttur.

‘’ Yerleşikler ve göçebeler her biri bir şeyhin ya da seyidin yönetiminde bağımsız kabileler halinde örgütlenmişlerdi. Bu kabileler arasında, geleneksel olarak Hz. İbrahim'in soyuna bağlı iki rakip gruplaşma ayırt ediliyordu: Güney Arapları (ya da Yemeniler) Kahtan soyundan geliyorlardı; kuzey Arapları (ya da Nizariler) ise Hz. İsmail'in soyundan geliyorlardı. Bunlar çok sayıda kola ayrıldılar. Bu kollardan bazıları (Nizariler' den) - Kais ve Kureyş; Yemenilerden Lehm, Kinde, Hassan- tarihte önemli rol oynadı. İnatçı rekabetleri Nizari Mekkeliler ile Yemenili Medineliler arasında Hz. Muhammed dönemindeki ilk mücadelelerden sonra da sürdü. Çok erken dönemlerde ileri bir uygarlık tanımış olan Güney Arabistan, sırasıyla, en azından M.Ö. IX. yüzyıla uzanan Mina hükümdarlığının, Hint'le birlikte değerli mal ticaretinden ve yerel ıtırılı bitkilerin ihracatından zengin olmuş Saba hükümdarlığından (Mutlu Arabistan efsanesi), sonra M.Ö. II. yy. a doğru ortaya çıkan Himyeri Hükümdarlığının işgali altında kaldı. ’’²⁵

Bunun dışında Arabistan'da gelişmemiş çok tanrıcılık inancı hâkimdir, el-Ozza (sabahyıldızı Venüs) en bilinen tanrı kabul edilir. Her kabile kendi yaptığı puta tapıyor, onu Mekke' de Kâbe civarına koyuyor ve her putun ayrı bir tapınma günü bulunuyordu. Bu tapınmalar kutsal sayılan taşların etrafında dolanılarak yapılıyordu. Arap halkı astrolojiyi de yakından takip ediyordu. Bütün yıldızları tanıyıp, Güneş'in ve Ay'ın hareketlerini gözlemleyen Arap halkı yolculuklarını ve mevsimleri bu şekilde belirliyordu.

Bedevi ya da şehirli herkes kabile yaşantısı sürüyordu. Çöl yaşantısına ayak uydurabilmek için kabile dayanışmasına ihtiyaç duyuyorlardı. Kabile anlayışının esasını da ‘asabiyet’ oluşturuyordu. Yani Arap halkı, kabilesinden olan akrabalarını haklı da olsa haksız da olsa her an savunmaya ve onlar için savaşmaya hazırdır.

²⁵Sourdel, Dominique; İslam- Kültür Dizisi Kitaplığı:82, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 2008, s.7

2.3.2. HZ. MUHAMMED VE İSLAMİYET

Hz. Muhammed annesini ve babasını çok küçük yaşta kaybetmiştir, önce büyük babası Abdulmuttalib sonra amcası Ebu Talip tarafından yetiştirilmiş, Mekke’de doğup-yaşayan bir tüccar ve kervancıdır. ‘ İsmail Peygamber soyundan, Adnaniler kavminden, Kureyş kabilesinin Haşimoğulları sülalesinden gelir. Arapça isimlendirme şekliyle Muhammed bin Abdullah (Abdullah oğlu Muhammed) . Kuran’a göre Hz. Muhammed’in geleceği Tevrat’ta ve İncil’de bildirilmiştir. İslam Peygamberi bir hadisinde şöyle demiştir; ‘ Benim ismim Kuran’da Muhammed, İncil’de Ahmed, Tevrat’ta Ahyed’ dir. Bununla birlikte Yahudi ve Hıristiyan kutsal kitaplarında Hz. Muhammed’den bahsedilmez. İslam’a göre bu durum Tevrat ve İncil’in zaman içerisinde tahrif edildiğine ve değiştirildiğine yorulur. Bazı İslam kaynaklarına göre İncil’de geçen ‘Faraklit’ İslam Peygamberidir. Bir başka iddiaya göre Tevrat’ta da Hz. Muhammed’in geleceğine işaretler vardır’’²⁶

Hz. Muhammed’in lakabı ‘el-emin’, ikinci ismi de Mustafa’dır. 20 Nisan 571 yılında Mekke’de, kendisi doğmadan önce vefat etmiş olan Abdullah bin Abdulmuttalib bin Haşim bin Abdulmenaf’ın ve Medineli Hazreç kabilesinden Nennaceler’den Veheb bin Abdulmenaf’ın kızı Amine’nin oğulları olarak doğar, daha önce hiçbir insana verilmemiş ad olan ‘Muhammed’ adını ona dedesi Abdulmuttalib verir. Muhammed isminin anlamı ‘defalarca kez övülmüş’ demektir, dedesi ona bu ismi gökte Allah, yerde de halk tarafından övülmesi için vermiştir.

Amcasıyla birlikte 9 yaşındayken ticaret için gittiği Suriye’nin Busra kasabasında bir Rahibin (Bahira) gelecekte onun bir peygamber olacağını haber verdiği söylenir.

Hz. Muhammed 25 yaşına kadar ticaretle uğraşır. Dönemin zengin erkeklerinden evlenme teklifi almasına rağmen kendisinin erdemlerine ve alçakgönüllü yaşamına sevgi besleyen bir dul hanımdan evlenme teklifi alır. Kendisinden 15 yaş büyük olmasına rağmen Hz. Muhammed bu teklifi kabul eder. Bu hanım Kureyş kavminin büyük ve güçlü ailelerinden, ticarete 80 bin deve ile mal taşıyacak kadar zengin, ‘Tahira’’ (temiz- iffetli) diye anılan Hatice’dir. İslami inanca göre ikisi de bu evliliği birbirlerinin insani değerlerini önemseyerek yapmıştır çünkü sosyal statüleri farklıdır. Biri kendisine göre

²⁶ Bkz. http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhammed_bin_Abdullah (Çevrimiçi: 06.04.2009)

yaşlı sayılan bir hanımı, diğeri de kendisine göre yoksul ve sıradan sayılan bir erkeği eş olarak kabul etmiştir. Hatice bu evlilikte canını, servetini ve kavmini Hz. Muhammed'e adanmış, anaç bir korumayla ona eş, arkadaş ve danışman olmuştur. İnanışa göre Hatice, bir gün Hz. Muhammed'in öldürüldüğü gibi asılsız bir haber aldığında, öfkeyle Mekke'yi yerle bir edeceğine, kavmini talan edeceğine ant içer. Bu onun Hz. Muhammed uğruna yapabileceklerine bir kanıttır.

Hatice 65 yaşında ölene kadar Hz. Muhammed'in tek eşi olarak kalmıştır ve Hz. Muhammed'in 6 çocuğunun da anneleri olur. Oğulları Kasım ve Abdullah çocukken ölürlür, kızlarından Ümmü Gülsüm, Zeynep ve Rukiye babalarından önce Fatıma ise babasından altı ay sonra ölür. Kardeşler içinden sadece Fatıma'nın çocukları hayatta kalabilir (Hasan, Hüseyin, Zeynep, Ümmü Gülsüm). Hz. Muhammed'in hayatında eşi Hatice'nin yeri büyüktür, daha sonraki yıllarda eşinin ardından halen ağladığına şaşırarlara; herkes kendisiyle alay ettiği zaman bir tek eşi Hatice'nin ona inandığını ve insanlar onu mallarından mahrum bıraktığı zaman da bir tek onun tüm servetiyle yardıma koştüğünü söyler. İslam Peygamberi bu ölümün ardından birkaç yıl sonra Aişe ile evlenerek ölümüne kadar bu evliliği sürdürür. (Aişe, uğradığı bir haksızlık sonucu peygambere ayet yollanan tek eşidir).

Hz. Muhammed'in çevresindeki paganist inanca hiçbir zaman ilgi duymadığı ve açıkça da karşı çıkmadığı, devrin insanların içine düştüğü sapkınlık yüzünden üzüntü duyduğu ve duygusal yöneliminin onu zaman zaman inzivaya çekilmeye ittiği İslam dünyasının ortak inancıdır. Kendisi Allah'a bireysel ibadetlerini yapmak için 35 yaşından itibaren Hira mağarasına gitmeye başlar. Yine (Mekke'nin 6 km. kuzeyinde bulunan) Hira Mağarasına gittiği bir anda, kendisi 40 yaşında ve dünya 610 yılının 26. Ramazan ayı gecesini 27.'ye bağladığında, Melek Cebrail ona görünerek 'Oku! ' der. Kendisinin cevabı ' Okumasını bilmem, ne okuyayım?' olur. Cebrail onu sıkır ve

'Oku!' der, Hz. Muhammed yine aynı cevabı verince, Cebrail bu kez onu sarar ve geri bırakıp "'Oku! Yaratan Rabbin adıyla oku! O, insanı bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir. O, kalemlle yazmayı öğretendir, insana bilmediğini öğretendir "'²⁷

Cümlelerini söyler ve bu sözler daha sonra Kuran'da Alak suresinin ilk ayetleri olur. Hz. Muhammed bu sözleri aklında tutarak, korku ve heyecanla yola çıkar. Ve yürürken

²⁷ Bozkurt, Nadide v. dğr.; Temel İslam Bilimleri- Peygamberim, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara,2007, s.37

etrafında beliren binlerce sesin ona ‘ya Muhammed sana selam olsun ‘dediğini duyar ama her seferinde geriye dönüp baktığında hiç kimseyi göremez. Evine vardığında sadece ‘beni örtün’ diyerek uyuduğu ve ancak uyandıktan sonra başına gelenleri anlatabildiği İslam Dünyasının bildiği ve inandığı peygamberliğin bahşedilmesi öyküsüdür.

‘‘ Başlangıçta kendi misyonuna pek güvenmeyen Hz. Muhammed eşi Hatice’den destek gördü ve art arda aldığı çağrılarını Mekkelilere aktarmaya başladı. Ruh- Cebrail onunla konuştuğunda transa giriyor, paltosuna sarınıyordu; sanki bir sinir krizine yakalanmış gibiydi. Bunlar tamamen rasyonel argümanlarla ortaya konabilen bir esine kapıldıklarını hisseden kişilerde gözlenen kimi zaman psikolojik ve fizyolojik bulgulardır. Hz. Muhammed başlangıçta yandaş bulmakta zorlandı. Karısından sonra rivayete göre Ebu Talib’ in oğlu, kuzeni Ali’de ilk peşinden giden olmuştur; ardından evlatlığı Zeyd gelir. Ona katılan en nüfuzlu iki kişi, yakın ve sadık dostu Ebu Bekir ile sert karakterli, dürüst insan Ömer oldu. İkisi de daha sonra Müslüman cemaati yöneteceklerdir. Akraba ve sahabeden başka Hz. Muhammed sıradan insanlara da kendini dinletmeyi başarır. Mekke’de ki büyük ailelerin üyelerindense bu kişileri etkilemek daha kolay olur.’’²⁸

Hz. Muhammed’e ilk tepkiler alay şeklinde olur. Onun bir büyücü, büyük bir şair ve güçlü bir söz ustası olduğu söylenir. İlk çağrısına cevap verenler ise ruhsal ve entelektüel açıdan güçlü kişilerdir. İkinci sırayı, putperest olmayan ama somut bir şekilde Allah’a nasıl inanacağını bilmediği için, ahlaksız bir yaşamdan sıyrılmak için çöle çekilen Hanifler gelir. Üçüncü sıra ise, yoksulların ve ezilmiş tabakanındır. Tebliği açıkça reddedenler ise geçmişlerine ve atalarına bağlı Mekke’nin sosyal, ekonomik ve politik düzenini elinde tutan yüksek tabakadır.

İlk vahiylerden sonra üç yıl gibi uzun bir süre vahyin kesilmesi Hz. Muhammed için ayrı bir şok olur. Bu durum onu çok üzer, sık sık yalnız başına Mekke dışına giderek Melek Cebrail’i tekrar görebilmek için çırpınıp durur. Çevresindekiler ise Allah’ın onu terk ettiğini söyleyip alay ederler.

Bir gün tekrar vahyi alır;’’ Kuşluk vaktine andolsun, Karanlığı çöktüğü vakit geceye andolsun ki, Rabbin seni terk etmedi, sana darılmadı da. Muhakkak ki âhret senin için dünyadan daha hayırlıdır. Şüphesiz, Rabbin sana verecek ve sen de hoşnut olacaksın. Seni yetim bulup da barındırmadı mı? Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi? Seni ihtiyaç içinde bulup da zengin etmedi mi? Öyleyse sakın yetimi ezme! Sakın isteyen

²⁸ Sourdel, Dominique; a.g.e. , s.11-12

azarlama! Rabbinin nimetine gelince; işte onu anlat. (Duha, 93:1-11) Bu ayetlerle artık vahyin gerçekliği ve Rab'bin onu seçtiği kesinleşmiştir.>' 29

Hz. Muhammed'in amacı insanlara; dünyanın sonuna doğru gelindiğini, yaşam için para kazanmak ve çıkar gözetmek yerine İslam dinine boyun eğmek, Tanrı korkusuyla ibadet edip sadaka vermek gerektiğini haber vermektir. Dünyanın sonunda, yeryüzüne gelmiş her insan için bir sorgu günü vardır ve en büyük yargıç olan Allah, insanları dünyada yaptığı iyiliklere ve kötülöklere göre değerlendirecektir. Kıyamet günü haberi Pagan Araplar için yeni bir olgu olsa da Hıristiyanlar ve Yahudiler için inançlarıyla benzerlik gösterir.

Mekke'nin ileri gelen güç sahibi aileleri bu kadar sıradan bir insanın Tanrı'dan mesaj getirmesinden incinmekle kalmayıp onun etki gücünden çekinmeye ve rahatsız olmaya başladılar. Hz. Muhammed'in sadece Mekke'ye değil tüm insanlığa yaptığı iddialı çağrısı ve putlara karşı mücadelesi bir süre sonra toplumsal düzeni bozar. Artık çok fazla dostu ve çok fazla düşmanı vardır. Kendisine inananlarla birlikte 622 yılında Mekke'den Medine'ye göç eder ve bunun adı 'Hicret'tir, yani yurdundan olma.

Hicretten önce olan en büyük mucizelerden birisi İsrâ'dır. Olayın olduğu geceye Miraç gecesi denir ve Recep ayının 27. gecesi halen Müslümanlarca en kutsal gece olarak sayılır. Hz. Muhammed yatağında uyurken, Cebrail gelip onu alır ve birlikte Kudüs'e, Mescid-i Aksa' ya giderler. Orada onu İbrahim, Musa ve İsa peygamberler karşılarlar. Cebrail ve Hz. Muhammed ismi 'Burak' olan bir araçla(kimilerine göre at veya binekle) gökyüzüne yükselirler. Yedi kat göğü geçerler ve her bir katında bir peygamberi görürler. 'Sidretü'l Münteha' denilen noktaya vardıklarında, Cebrail artık bir adım bile daha ileri gitmeye izni olmadığını söyler. Hz. Muhammed tek başına 'Refref' adında başka araca biner ve semavi yükselişine devam eder, yolculuğu sırasında Cennet ve Cehennemi görür ve sonunda Allah'ın huzuruna ulaşır. Allah onunla insanların anlayamayacağı bir dille konuşur. Kendisine 'Bakara Suresi'nin son ayetleri verilir ve bir gün içinde beş vakit namaz kılmak Müslümanlar için farz kılınır. Allah'ın huzuruna yürüdüğü sırada insan kaderinin yazıldığı kalem seslerini bile işittiğini söyler. Yeniden Refref ile Sidretü'l Münteha'ya oradan Burak ile Kudüs'e, oradan da tekrar Mekke'ye döndürölür. Ve bu olay dünya saatiyle çok kısa bir zaman diliminde gerçekleşir. Bu yolculuğun uyanık halde yapıldığında birleşen tarihçiler ve din adamları, sadece ruhun mu yoksa hem beden hem ruhun mu yolculuk ettiği konusunda belli bir karara varamazlar. Kuran sadece Kudüs'e Mescid-i Aksa'ya gidildiğine yer verir, bunun adı İsrâ'dır. Diğer olaylar Kuranda yer

²⁹ Bozkurt, Nadide; a.g.e. , s.39

almaz ve bunların adı Miraç'dır. Ertesi gün kimse Hz. Muhammed'in anlattıklarına inanmak istemez fakat o onlara gökyüzünden gördüğü Mekke'ye varmakta olan kervanları anlatınca ve detaylı bir şekilde Mecid-i Aksa'yı tarif edince sözlerinin doğruluğuna inanılır.

Hicret'ten sonra Hz. Muhammed ve taraftarları Mekkelilerle, Bedir, Hendek, Uhud Savaşları gibi önemli savaşlar yaparlar ve bunların sonucunda İslam dini giderek yayılır. 632 yılında Hz. Muhammed daha önce söylediği kurala uygun olarak Mekke'ye Hacca gider; bu veda haccıdır. Çünkü birkaç ay sonra Medine'de yaşamı son bulur.

2.3.3. İSLAMİYETİN GELİŞİMİ

Hz. Muhammed, ardından her hangi bir halef ya da bir mirasçı belirlemediği için ölümü politik bir kriz yaratır. Fakat ibadeti yönetmesi için Ebu Bekir'e görev vermiştir, o da ilk halife olur. Hz. Ebu Bekir yaşlı olduğu için ölmeden önce kendi yerine Hz. Ömer'i atama imkânını bulur. Ömer ibn Hattab, ilk başlarda Hz. Muhammed'i öldürmeyi amaçladıysa da Kuran sesini işittiğinde Müslüman olmuş ve adaletiyle ün salmış kişidir. Adalet, maliye, ordu ve toprak yönetimi alanında ilk düzenlemeleri yaparak, ilk İslam parasını bastırmıştır. 2. Halife Ömer de on yıl sonra öldürülür.

Hz. Muhammed'in kuzeni ve damadı Hz. Ali'ye sıranın bir şekilde verilmemesi sonradan mezhep bölünmesine yol açar. Hz. Ömer kendi ardından halifenin seçilmesi için bir kurul bırakmıştır, kurul Osman'ı seçer. Osman bin Affan 12 yıllık halifeliğinin ardından öldürülünce bu kez Ali bin Ebu Talib halife olur ama bunu rakiplerine bir türlü kabul ettiremez. Suriye valisi Muaviye ile savaşmak zorunda kalır, Talha ve Zubeir savaşlarını, Ali yense de 'Deve Savaşı' ya da 'Cemel Vakası' bir dizi hukuksal soruna ve sonunda kanlı bir ayrılığa sebep olacaktır. Muaviye ile olan ihtilafında Ali'yi Şiiler, Muaviye'yi de hariciler destekler. Haricilerin Ali'yi öldürmesi sonucu mezhep ayrımı başlar.

İlk 4 Halife ile fetihlere başlanmış ve İslam dini yayılmıştır. Bundan sonraki süreçte de İslam dünyasının lideri olmak için imparatorluklar birbiriyle yarışa girecek, savaşlar sonucu halifelik bir imparatorundan diğerine geçecektir. Emeviler bu imparatorluklardan ilkidir, sonuncusu da Osmanlı İmparatorluğudur. Osmanlı İmparatorluğu modern zamanların en güçlü Müslüman Devleti olduktan sonra, Arapların ihanetine uğrayacaktır.

3. BÖLÜM: BİLGE NATHAN (NATHAN DER WEISE)

3.1. OYUNUN KONUSU: BİLGE NATHAN

Karakterler: Nathan, Recha (Nathan'ın kızı), Daja (Recha'nın yardımcısı), Sultan Saladin (Hükümdar), Sittah (Saladin'in kız kardeşi), Templier (Hıristiyan Tapınak Şövalyesi), Al- Hafi (Defterdar), Keşiş, Patrik (Kudüs Patriği)

Kudüs'te yaşayan Nathan ortaçağda ve bilgeliğiyle tanınan Yahudi bir tüccardır. Yıllar önce ticaret için gittiği bir geziden döndüğünde, Yahudi yerleşim yeri olan köyü Gath'ı Hıristiyan saldırısına uğramış halde bulur. Nathan, köyünde eşini, yedi oğlunu ve kardeşini yakılarak öldürülmüş halde görür ve insanlığa olan inancıyla ailesini katledenlerin Hıristiyan olmasına rağmen bir Hıristiyan kızını evlat edinir. Oyunun başlangıcında Nathan yine ticaret için gittiği Babil' den dönmektedir ve evinin yandığı haberini alır. Yolda onu kızına arkadaşlık emesi için evinde barındırdığı Daja karşılar ve yangın olayını anlatır. Yangında Nathan'ın kızı Recha evde alevler içinde mahsur kalmışken bir tapınak şövalyesi yanan eve girerek Recha'yı kurtarır. Templier (Hıristiyan tapınak şövalyesi) büyük bir cesaretle yanan eve girmiştir, olayın fazla büyütülmesini istemediği için hemen gözden kaybolur ve Sina dağına çıkar. Templierlik 1119 yılında hastalara bakma ve Kudüs'e giden hacıları koruma göreviyle kurulmuş bir şövalye tarikatıdır. Kendisi bölgenin hükümdarı Selahattin Eyyubi'nin (oyundaki adıyla Saladin) esiri olmuştur ve tam idam edilecekken, Sultan Saladin onun yüzünde yıllar önce kaybettiği kardeşi Assad' ın yüzünü görmüş ve o anda onu azat etmiştir. Şimdi Kudüs'te

özgürce dolaşabilen tek Templier odur. Nathan, sevgili kızını ateşten kurtaran kişiye minnet borçludur.

Daja, Nathan'ı hem takdir eder hem de Recha' ya Hıristiyan bir evlatlık olduğunu ondan sakladığı için Nathan'a kızgındır Daja; yıllar önce Avrupa'dan kocasının peşinden Kudüs'e gelmiş, eşini kaybedince geri dönememiş Recha'ya arkadaşlık ve eğitimlik göreviyle Nathan'ın yanında kalmıştır. Recha, olaydan sonra kendisini kurtaranın bir melek olduğuna inanmaya başlar ve gece gündüz bu meleği düşünmeye başlar.

Diğer yanda manastırdan bir keşiş Templier'i bulur ve bölgenin Patriğinin ona Saladin'in sarayının iç işlerini öğrenmek için casusluk teklif ettiğini dahası Templier' in yardımıyla Saladin'e suikast düzenleme planları olduğunu bildirir. Templier, Hıristiyan cemaati adına istenen bu yardımı reddeder. Templier, Saladin'in kendisini neden bağışladığını bu konuşma esnasında Keşiş'ten öğrenir. Ve sadece Patriği hoşnut etmek için bu plana dahil olmayacağını açıklar.

“ Ah, keşke gerçek olsaydı bu, Ah Saladin, hiç doğa kardeşinin benzer bir yanını bana armağan eder de, benim ruhum da buna uymaz olur mu? Ona uyan yanımı bir Patriğin hoşuna gitmek için yok edebilir miyim? Tabiat, sen böyle yalan söyleyemezsin. Tanrı, eserlerinde kendi kendisiyle çelişemez. Şimdi git kardeş! Öfkemi kabartma”³⁰

Keşişin ardından Templier'in yanına gelen Daja, Nathan'ın teşekkür için kendisine yaptığı davetini iletir ama Templier bu kurtarma hikâyesini aklına bile getirmek istemez ve bir Yahudi ile yüz yüze konuşmayı hiçe saydığı için Daja'yı azarlar.

2. Perdede, Sultan Saladin sarayında çok sevdiği kardeşi Sittah'la isteksizce satranç oynarlar ve ikisi de oyunu birbirlerine kazandırmaya çalışmaktadırlar. Saladin taşların düz olduğu bahanesiyle oyunu bırakır (o zamanlar İslam şehirlerinde satranç taşlarında insan ve hayvan şekli bulunmazdı) bir yandan da kardeşine onu İngiltere kralı Aslan Yürekli Richard' la evlendirme planından bahseder.

Saladin büyük bir mali krize girmiştir, kendi soyunu ve ekonomisini kalkındırarak şeyin Sittah'ı Richard'la, erkek kardeşleri Melek'in de Richard'ın kız kardeşiyle evlenmesi olduğunu düşünmektedir. Saladin satranç borcunu Sittah' a ödemek için

³⁰ Lessing, Gotthold Ephraim (Hayrullah Örs çevirisi); Bilge Nathan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1966,s.43

hazinedarı Al- Hafi'yi çağırır. Al- Hafi bir derviştir ve dervişliğine uygun bir yaşam sürerken bir gün Saladin' in onu övmesiyle ilk kez kendini değerli hissetmiş, bu onura aldanarak hazinedarlık teklifini kabul etmiştir. Al- Hafi, Saladin' in küçük hazinesinin yani halk ve yoksullara ayırdığı hazinenin defterdarı ve Yahudi Nathan' ın çok sevdiği bir satranç dostudur. Al- Hafi satranç taşlarına bakıp Saladin' in oyunu bilerek Sittah' a kazandırdığını anlayınca, Sittah'ın Saladin' den sakladıklarını bir çırpıda açıklayıverir; Sittah satranç borçlarını hazinede bırakmakla kalmayıp artık sarayı geçindiriyor ve Saladin'in masraflarını tek başına karşılıyordu. Saladin bunu öğrenince hem şaşırır hem de gururlanır. Paraya karşı tokgözlüdür.

Saladin; "Ben mi yoksul? Kardeşi mi yoksul? Ne zaman fazlası benimdi? Ne zaman bundan azı?_ Bir elbise, bir kılıç, bir at_ ve bir Tanrı! Bundan fazlasını ne yapacağım? Ne zaman bunlardan yoksun olabilirim?"³¹

Al- Hafi sultanın hazinesinin giderek azaldığı ve acil borç almaları gerektiği haberini de verir. Sittah'ın aklına borç almak için Al- Hafi 'nin bir zamanlar överek yücelttiği Yahudi (Nathan) arkadaşı gelir.

Al- Hafi; " Övülen Yahudi mi? Ben mi göklere çıkarmışım?

Sittah; " Senin bir zamanlar onun için kullandığın deyimini pekiyi hatırlıyorum,_ Tanrısının bu dünyadaki büyük küçük bütün nimetlerini alabildiğine vermiş olduğu Yahudi.

Al- Hafi: " Böyle mi demişim? Ne demek istemişim bununla?

Sittah: " En küçüğü zenginlik. En büyüğü de bilgelik"³²

Saladin' e Nathan'ın erdemleri şöyle aktarılacaktır; Yük hayvanları bütün çölleri geçen, her limanda gemileri yatan, para harcamada büyüklükle ve seçkinlikle davranan, küçük şeylere önem vermeden kazanmakta çok akıllı ve çalışkan olan, düşünceleri peşin hükümlere dayanmayan, kalbi bütün erdemlere açık olan, her güzelliğe kendini veren Bilge Nathan. Hatta Nathan'ın, Hz. Süleyman ve Davud'un mezarlarını kudretli ve gizli bir kelimeyle açıp bu mezarlardan ölçüsüz servetler çıkardığına inanlar bile vardır. Saladin, Nathan'dan borç istemeye karar verir.

Diğer yandan Nathan sonunda Templier'le konuşmayı başarmış, Templier onu başından savmak istese de Nathan söz ustalığıyla onu cezp etmiş ve katı yürekli Templier'in dostluğunu kazanabilmiştir. Templier Yahudilere karşı önyargılıdır.

³¹ Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. , s.65

³² Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. , s.69

Nathan: ” Ah! Bilmezsiniz bundan sonra size ne kadar bağlanacağım_ Gelin, biz dost olmalıyız. Benim milletimi hor görün istediğiniz kadar. İkimizde kendi milletimizi seçip almadık ki, biz milletimiz miyiz? Millet ne demektir? Hıristiyan ve Yahudi önce Hıristiyan ve Yahudi, sonra mı insandır? Ah! Sizden önce, insan denmesini kendisi için yeterli gören birisini bulmuş olsaydım! ‘ ‘³³

Bu konuşma esnasında Nathan’a, Sultanın onunla görüşmek istediği haberi gelmiştir. Nathan zaten Sultanın Templier’in canını bağışlayarak dolayısıyla kızını da kurtarmış olduğu için kendisine minnettar olduğunu belirtmek ister ve hemen yola çıkar ama ondan önce Templier’in adını sorar: “Kurd von Stauffen”. Bu soyadı onda bir şeyler çağrıştırmıştır. Nathan Saladin’in huzuruna varmak için yoldayken, Templier’de Recha’yı görmeye gider ve her ikisi de birbirlerine âşık olurlar.

Saladin, bu kadar övülen Nathan’ın bilgeliğini sınamaya karar vermiştir ve karşısına gelince ona ‘hangi dinin gerçek din olduğunu’ sorar. Nathan’ın ilk cevabı ‘Ben bir Yahudi’yim’ olur. Saladin kendisinin de bir Müslüman olduğunu ve ikisinin arasında da Hıristiyanlık dini olduğunu söyler. Saladin onu düşünmesi için yalnız bırakır ve Nathan endişeli bir şekilde düşünmeye başlar, kendi dinini övmeyi uygun bulmaz ama eğer Müslümanlık derse de, Sultan o zaman neden Müslüman değilsin diye soracağından, Sultanın asıl amacının ne olduğunu anlamanın mümkün olmadığına karar verir.

Saladin cevabı almak için geri geldiğinde Nathan ona bir hikâyeyle cevap vereceğini söyler; hikâye Üç Yüzük Meselidir. Nathan’ ın anlatışıyla;

“ Çok eski zamanlarda doğuda bir adam yaşarmış. Kendisini çok seven birinin verdiği, paha biçilemez bir yüzüğü varmış onun. Taşı içinde yüz güzel rengin oynadığı bir Opal taşıymış, hem de kendisini bu güvenle taşıyanı, insanlar ve Tanrı katında beğenilir kılmak gibi gizli bir güç varmış onda. Doğulu adamın, bu yüzden onu parmağından ayırmayışında ve sonsuzluğa dek kendi soyunda kalmasına çalışmasında şaşılacak bir şey yoktur elbet! Bunu şöyle yapmış: Yüzüğü oğullarından en sevdiğine bırakmış ve onu da bunu en sevdiği oğluna bırakmasını vasiyet etmiş; hep bunların en sevileni, büyük ya da küçük oluşuna bakılmadan sadece yüzük sayesinde baş, o soyun hükümdarı olmuş. Böylece yüzük, oğuldan oğla kalarak, sonunda üç oğlu olan bir babaya geçmiş; bunların üçü de onun sözünden hiç çıkmazlarmış, o da bu yüzden her üçünü de aynı sevgiyle sevmekten kendini alamazmış. Yalnız kimi vakit biri, kimi vakit öteki kimi vakit de

³³ Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. , s.82

üçüncüsü _ bunlardan bir tanesi, onunla baş başa kalıpta onun sevgi dolu yüreğini ötekilerle paylaşmadığı sıralarda yüzüğe layık görülürmüş, baba da bu günahsız zaaf yüzünden her üçüne de aynı yüzüğü vaat etmiş. Bu hal böyle, sürebildiği kadar sürmüş. Ama sonunda ölüm hali gelince bu iyi baba, ne yapacağını bilemez olmuş. Oğullarına diğer kendisine güvenmiş olan ikisini kırmak ona acı geliyormuş. Ne yapsın? Gizlice bir sanatçı çağırmış, ona yüzüğün örneğinde iki tane daha ısmarlamış; bunların tıpkı tıpkısına yüzüğün eşi olmaları için ne masraftan ne de emekten kaçınmamasını söylemiş. Sanatçı bunu başarmış. Yüzükler geldiği vakit baba bile bunları örnek yüzükten ayırt edememiş. Sevinç ve neşeyle çağırılmış oğullarını tek tek yanına, her birine ayrı ayrı hayır dua etmiş ve birer yüzük vermiş sonra da ölmüş _sabırla dinleyen Saladin sinirlenmeye başlamıştır_ Baba ölür ölmez her biri yüzüğüyle çıkagelmiş ve her biri soyunun başı olmak istemiş. Araştırmışlar, çekiştirmişler dava etmişler boşuna! Gerçek yüzüğün hangisi olduğunu ispatlamak imkânsızmış._ Hemen hemen bizim şimdi gerçek inancı bilmemiz kadar imkânsız- der Nathan_ Sorusuna böyle bir cevap alan Saladin şaşırmış ve hiçbir anlam verememiştir. Hikâyenin devamında oğullar birbirlerini suçlamışlar; her biri yüzüğü babasının kendi eliyle vermiş olduğuna –ki bu doğrudu- ve çok daha önceden onun bir gün, bu yüzüğün verdiği haklara sahip olacağını vaat ettiğinde –ki bu da daha az doğru değildir- Yargıç karşısında yemin etmiş. (...) Yargıç şöyle düşünmüş; Bu işi olduğu gibi bırakın. Her biriniz yüzüğü babasından aldığına göre kendi yüzüğünün gerçek yüzük olduğuna inansın. Olabilir ki babanız bir yüzüğün kayıtsız şartsız egemenliğini soyunun içinde artık daha fazla sürdürmek istememiştir. Hiç şüphesiz sizin her üçünüzü de sevmiş, eşit sevmiştir, birinizi kayırıp diğer ikinizi ezmek istememiştir. Haydi bakalım! Her biriniz yüzüğün taşındaki gücü meydana çıkarmak için ötekilerle yarış etsin. Bu güce tatlılıkla birbiriyle candan geçinmekle, iyilik etmekle, Tanrı’ya içten bağlılıkta yardım etsin. Eğer taşın gücü oğullarınızın oğullarının oğullarında kendini gösterse, o zaman bin kere bin yıl sonra gene bu kürsünün karşısına gelin. O zaman benden daha bilge biri bu makamda oturacak ve yargısını bildirecektir’’³⁴

Nathan, hangi inanış olursa olsun, gerçek dinin insanlara en faydalı olan din olduğunu ifade etmeye başlar. Hikâyeden çok etkilenen Saladin, Nathan’dan borç istemekten vazgeçip yalnızca dostluğunu ister. Böyle yüce değerler karşısında para istemekten ve ondan çıkar beklemekten utanmıştır. Nathan ise kendi rızasıyla Sultana borç vermeye karardır.

³⁴ Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. , s.138

Bu arada Daja, Recha' nın aşkıyla sarhoş olmuş Templier' e Recha'nın aslında Hıristiyan olduğunu ve Hıristiyan geleneğine göre vaftiz edildiğini, Nathan' ın onu evlat edindiğini söyler. Oysa o ana kadar bu sırrı bilen sadece kendisidir. Recha'nın kendi öz dinine kavuşmasını ve bir Hıristiyan'la evlenmesini istediği için duruma gizliden aracılık etmeye çalışır.

Nathan' ın kızını kendisine vermeye gönülsüz davranmasına öfkelenen Templier, bu gerçeği öğrenir öğrenmez durumu Patriğe anlatmaya gider. Patrik bu durumda adını öğrenemediği bu Yahudi'nin canlı canlı yakılması gerektiğine karar verir. Keşişi (tahminleri üzerine) Nathan 'ın yanına yollar. Keşiş yıllar önce Askolon' da annesini ve babasını yitiren küçük Recha' yı pelerinine sarıp gizlice Nathan' a veren kişidir ve Nathan' a kötülük yapmak istemez. O gün Gath' da çocuklarının, eşinin ve kardeşinin külleri üzerine yatıp ağlayan Nathan, Keşişin getirdiği küçük kızı alıp hayata tekrar dönmüştür. Keşişin aklına gelen şey Recha' nın babasının Hıristiyanların Brevier dediği fakat Arapça yazılmış olan el yazmalarının kendisinde olduğudur. Keşiş ve Nathan, Patriğin Nathan'ı öldürme kararı hakkında konuşurlarken, Keşişin Recha'yı Nathan'a verdiği günü de hatırlarlar. Keşiş içinde Recha' nın soy ağacı da olan el yazmaları ricası üzerine Nathan' a vermeyi kabul eder.

Bu arada Saladin ve Sittah, Nathan'ın kızını Templier' e vermede kararsız olduğunu öğrenip, Templier'le evlenmeye ikna etmek için Recha' yı saraya çağırırlar. Daja yolda giderlerken sırrını Recha' ya da açıklar ve Recha aslında Hıristiyan olup Nathan' ın evlatlığı olduğunu öğrenir. Neden saraya gittiğini bilmeyen Recha bu sırrı öğrenmenin onu dünyada ki en sevgili baba Nathan' dan ayıracağını sanarak Sittah' ın dizlerine kapanıp ağlamaya başlar.

Diğer yanda Templier, Patriğe Recha'nın durumunu anlatarak, Nathan'a haksızlık ettiğini düşünüp Nathan'ın yanına gider. Onu isimsiz bir Yahudi olarak ihbar ettiğini itiraf ederek Recha'yla evlenmek istemekte ısrarlı olduğunu söyler. Nathan ise Recha'nın soy ağacına bakarak önemli bir açıklama yapacağını söyleyerek Templier' le birlikte saraya gitmeleri gerektiğini söyler. Saraya vardıklarında Recha' yı Saladin' e onu babasından ayırmaması için yalvarırken bulurlar. Nathan; Saladin, Sittah, Recha ve Templier önünde el yazmalarından öğrendiği gerçekleri açıklamaya başlar. Templier' in adı aslında Leo von Filnek'tir. Recha' nın gerçek ismi de Blanda von Filnek' tir ve ikisi öz kardeşirler. Bu gerçeği öğrenen Templier ve Recha kardeşlik sevgisiyle birbirlerine sarılırlar. Babaları bir Alman kadınla evlenerek adını değiştiren doğulu bir adamdır. Almanya' nın sert havasına

dayanamayıp eski memleketi Kudüs'e dönmüş, burada da bir savaşta ölmüştür. Templier dayısının evlatlığı olarak onun adını almıştır, Recha' da Nathan' ın. Saladin' in heyecanla tahmin etmeye başladığı gibi bu doğulu baba, Sultan Saladin' in özlemine çektiği kardeşi Assad' dır. Saladin ve Sittah yeğenlerini kucaklarlar ve hepsinin sessiz sarılışlarıyla oyun biter.

Saladin:

‘‘ Benim oğlum! Benim Assad'ım! Benim Assad' ımın oğlu’’ ³⁵

3.2.OYUNUN YAPISAL ÖZELLİKLERİ

Nathan der Weise adlı oyun yapısal olarak incelendiğinde; ilk bilgi Lessing'in 1779 yılında kaleme aldığı son eseri olan 5 perdelik bir dram olduğunu söylemek doğru olur. Oyunun ilk gösterimi 14 Nisan 1783'te Berlin'de yapılmıştır.

³⁵ Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. , s.230

Oyunun ele aldığı zaman 1192 yılıdır, olayın geçtiği yer ise; Kudüs'tür (Jerusalem). Oyunun konusuna uygun olarak dekor ve kostümlerde orta-doğu teması vurgulanmıştır. Oyun dili Hochdeutsche – yüksek almandır. Oyunun sahneleri: Nathan'ın evinden kalan yanmış saha, palmiyelerin altı, Sultanın sarayı, Sittah'ın haremi olarak düzenlenmiştir.

“ In der deutschen Literatur mutet der gewählte Schauplatz wie ein Fremdkörper an. Hinter dieser Wahl stehen zunächst sachliche Probleme- Lessing brauchte einen plausiblen Ort, an dem er die Konfrontation der drei grossen Weltreligionen herbeiführen konnte. Auf historische Genauigkeit kommt es Lessing nicht an: Der Dichter ist ‘Herr über die Geschichte’. Genau so verfährt er im Nathan. Er konstruiert einen historischen und geographischen Schauplatz, der mit allerlei Versatzstücken angereichert ist- bis hin zu den Palmen unter welchen der Tempelherr auf und nieder geht”³⁶

Yukarıda belirtildiği gibi bir yazar hikayenin efendisidir ve Lessing'de Nathan'da bunu yapar. Palmiye ağacına kadar her bir karesini cümleleriyle zenginleştirebileceği tarihi ve coğrafi bir dünya yarattı.

Eser bir dramın klasik yapısına uyar. Trajedi olmasına rağmen komedi unsurları içerir. Lessing, oyunun ilk sayfasında eserini ‘eine dramatisches Gedicht’ (dramatik bir manzum) olarak tanımlamıştır.

“Yapı bakımından Nathan der Weise, Sophokles tarzı analitik trajedi denilen türe benzer, yani başlangıçta bilinmeyen, daha doğrusu seyirciden saklanan gerçekler dramın ilerleyişi sırasında olaylar zinciri içinde yavaş yavaş ortaya çıkar.”³⁷

Sophokles tragedyalarında yazarın oyunda yaşamdaki gerçeklikleri değil, olması gerekeni göstermesi, karakterlerin ve kaderlerinin olağan değil, idealize edilmiş oldukları gözlemlenir. Nathan, kendi hikâyesi içinde başka bir hikâyeyi ele alır. Bu, Giovanni Boccaccio'nun Decameron öykülerinde geçen ‘Üç Yüzük Parabolüdür’ ve oyunun odak noktasını oluşturur.

Lessing dil konusunda; Shakespeare vezni de denilen Blankvers den yararlanmıştır. Blankvers Türkçeye; ‘uyaksız koşuk’ olarak çevrilmiştir. Biraz daha açacak olursak; Shakespeare bu vezni ustası Marlow'dan alıp geliştirmiştir. İki heceli olan beş ayaklı mısralardan kurulan bu vezinde vurgu ikinci heceye vurulur. Her mısraın

³⁶ Brenner, Peter J.; Gotthold Ephraim Lessing, Reclam Verlag, Stuttgart, 2000, s.280-281

³⁷ Aytaç, Gürsel; a.g.e. , s.67

sonunda kısa ve uzun bir duraksama olduğu için buna ‘endspot’ da denilir. Türkçede dilimizin fiil eklemelerinin çok olması anlama uygun vurgulamalarda bu veznin esnek yapısına uydurulabilir. Blankvers’in oyuna etkileri şunlardır;

- Yoğunlaşma
- Cümle kırılmaları, cümle aralıkları
- Kafiyesiz ama ritimli cümleler
- Kesintiler, duraksamalar
- Olay azlığı
- Yüksek bir dil ve bunun sonucu olarak konuşmacıların standartlaşması
- Yabancılaştırma (seyirciden saklanan gerçekler ve bunların oyun sonuna doğru yavaş yavaş ortaya çıkması)
- Oyunu oryantal (şarki) unsurlarla renklendirme
- Doğal diyaloglar
- Prosa tarzı düz yazıya yaklaşma durumu
- Rejiye daha az görev düşmesi

‘‘Einen wesentlichen Beitrag zur Stilisierung und Abhebung vom Alltag leistet die sprachliche Form. Lessing traf eine kühne und zukunftsweisende Entscheidung, als er sein Dramenentwicklung in den vorangegangenen Jahrzehnten gerade erst losgelöst hatte von der durch Gottsched erneuerten klassizistischen Priorität des Verses in der Tragödie. Mit seinen frühen Dramen hatte Lessing ganz wesentlich dazu beitragen, neue Sprachformen zu entwickeln, die auf eine Annäherung der Dramensprache an die Alltagssprache zielten. Der Sturm und Drang ist ihm hierin gefolgt und hat ihn natürlich weit überboten. Es mag auch eine Reaktion auf diese Entwicklung in der ungeliebten jüngeren Dramatiker-Generation gewesen sein, daß Lessing sich jetzt wieder auf die Vers-form zurückbesinnt, selbst wenn er das nicht ganz so ernst nimmt: ‘‘Denn ich habe wirklich die Verse nicht des Wohlklanges wegen gewählt: sondern weil ich glaubte, dass der orientalische Ton, den ich doch hier und da angeben müsse, in der Prosa zu sehr auffallen würde ‘‘³⁸

Oyunun kompozisyonun analizi şöyledir;

³⁸ Brenner, Peter J., a.g.e. , s.281

1. Perde: 'Sergileme'; Nathan'ın dünyasına giriş
2. Perde: 'Yoğunlaşma'; Sultanın dünyası. Nathan ve Templier'in dostluğu
3. Perde: 'Odak Noktası'; Üç yüzük Meseli
4. Perde: 'Yavaşlatılmış an'; Nathan'ın yakılma kararı (Patriarch'ın müdahalesi)
5. Perde: 'Mutlu son'; Aile buluşması

3.3. KARAKTERLERİN ELEŞTİRİSİ

“In der Figurengestaltung geht Lessing ebenfalls einen radikal anderen Weg als in seinen früheren Dramen. Die alten Formeln der Hamburgischen Dramaturgie vom ‘gemischten Charaktere’ werden beiseite gedrängt. Lessing sucht keine Identifikationsmöglichkeiten mehr, sondern Lehrhaftigkeit - tatsächlich wurde das Drama von zeitgenössischen Kritikern ohne Umstände der ‘Lehrdichtung’ zugeordnet (...) Die Figurengestaltung beugt sich diesem Diktat Didaxe. Komplexität wird von Lessing kaum angestrebt; er bemüht sich eher um Reduktion der Charaktere. Das gelingt freilich nicht immer nicht in jedem Fall. Nathan der

Weise bietet durchaus ein breites Spektrum an Figuren, die auch für sich, ungeachtet ihrer Lehrhaftigkeit, Interesse beanspruchen können’’³⁹

3.3.1. NATHAN

Baş figür Nathan, Kudüs’te yaşayan zengin bir tüccardır. Kararlılığı, sebatkârlığı ve sağgörüsu onu bilge bir adam yapmıştır. Nathan, keskin zekâlı, insanları etkileme gücü yüksek, hoşgörülü bir kişiliğe sahiptir. Yaşadığı çağda taşıdığı en önemli kimlik Yahudi olmasıdır fakat kendisi buna vurgu yapmaz, onun din hakkındaki görüşleri evrensel ahlak kurallarına göre şekillenmiştir.

“Aslında Nathan ortodoks bakış açısıyla ne Yahudi’dir, ne de 12. yy.’ da yaşayan bir insan, o özgün yaratılışının fikirleriyle tam bir 18. yy. çocuğudur. Hatta (oyunu yakından inceleyen) bir kişinin Nathan’ın aslında Lessing olduğunu iddia etmeye bile hakkı vardır’’⁴⁰

Nathan, fikirleriyle aslında Lessing’tir. Lessing’in ideal dünya anlayışı, hümanistliği ve eğitici yönü Nathan’ da vücut bulur. Nathan’ın Lessing olduğunu iddia etmek ileri gitmekse bile, onun oyunda Aufklärung akımının temsilcisi olduğu bir kesindir. Oyundaki görevi aydınlanma çağı idealleri ve akılcılığının yol göstericisi olmaktır. Nathan’ın bilgeliği ihtisasından değildir, onun bilgeliği otoriteler üstü bir anlayıştan, dogmatik zihniyetin dar kafalılığına, insanın menfi hislerinin yıkıcılığına karşı rasyonel ahlakı tavsiye etmesinden gelir. Aslına bakılırsa Nathan gerçek bir dünyanın insanı da değildir.

Nathan karakteri, Decameron’ dan alınan orijinal hikayede İskenderiyeli tefeci Melkidesek’tir fakat Lessing yazdığı oyunda, kurnaz ve paraya düşkün Melkidesek’i bambaşka bir kişiliğe bürür. Nathan’ı, Nathan yapan yani tüm ailesinin katliamına rağmen onu erdemli yapan şey; özünde barındırdığı ‘sevgi’dir, insanlığa ve hayata olan inancıdır. Söz ustası olması da Nathan’ın sanatıdır, böylece herkese kendi rasyonel fikirlerini kabul ettirebilir. Üstelik inandıklarını ateşli çıkışlarla savunmaz, onun yaşının verdiği olgunlukla her şeye karşı serin duran bir tavrı vardır.

“ Nathans ‘Weisheit’ ist kein Erbteil antiker Geisteshaltung; sie ist realen Verhältnissen mühsam abgerungen. Auch Nathan muss sich, was lange übersehen wurde, entwickeln und zu jener – reinen Menschlichkeit- erzogen werden, die er dann verkörpert. Die Frau und sieben Söhne, die ihm Bestandteil seiner Biographie und Bestandteil der gemeinsamen christlich- jüdischen Geschichte. Nathan hat diesen Schicksalsschlag- der eigentlich kein

³⁹ Brenner, Peter J. , a.g.e. , s.282-283

⁴⁰Bkz. <http://www.judentum-projekt.de/lessingweb/essay.htm> (Çevrimiçi- 06.09.2009)

solcher war, sondern die gewollte Konsequenz realen historischen Handelns mit jener Gelassenheit verarbeitet, die den stoischen Weiser ziert; hierin geht seinem Glauben genossen Abdias Adalbert Stifters gleichnamiger Erzählung mit gutem Beispiel voran. So weit steht die Dramenfigur Nathan in einer geistesgeschichtlichen und Dramen geschichtlichen Tradition. Lessing bezieht sich auf diese Tradition, aber er setzt sich ebenso von ihr ab. Nathan ist kein stoischer Weiser. ”⁴¹

Oyunda ‘Üç Yüzük Parabolünü’ aktaran kişi Nathan’dır, bu yönüyle ‘Hangi din gerçektir?’ sorusuna karşı ‘aydınlatan ve asıl gerçeğe ışık tutan’ görevi vardır. Aynı zamanda Müslüman Sultan, Hristiyan Templier ve Yahudi olan kendisiyle inançlar üstü bir dostluk geliştirerek dinler arası arabuluculuğu da üstlenmiştir. Nathan’ın Yahudi olması bazı yorumlarda Lessing’in hayatında vazgeçilmez rolü olan (Yahudi) Moses Mendelssohn’la ilişkilendirilir.

“Lessing wäre nicht Lessing, wenn nicht auch in seinem letzten Drama das Geld eine wichtige Rolle spielen würde. Aber in diesem Falle ist diese Rolle problematisch. Die verschiedenen Figuren haben ein unterschiedliches Verhältnis zum Geld; Für Saladin ist es das ‘leidige, verwünschte Geld’; der Tempelherr lehnt das angebotene Geld trotz seiner Mittellosigkeit ab; der Derwisch will in den Osten, wo man kein Geld braucht. Nur Nathan hat ein gelassenes – bürgerliches – Verhältnis zu den irdischen Gütern ‘⁴²

3.3.2. SALADIN (SELAHADDİN EYYUBİ – DER SULTAN)

Oyunun başkarakterlerinden olan Saladin tarihte gerçek bir kişi olan Selahattin Eyyubi’dir. Lessing’in esinlendiği ‘Decameron Hikâyeleri’nde de aynı karakterdir. Mısır, Suriye, Yemen, Hicaz ve Filistin’in Müslüman sultanı Selahaddin Yusuf Eyyubi (1138-1193) oyunda kendi tarihi kişiliğini temsil eder. Saladin haçlı savaşlarında galip gelerek Kudüs’te yönetime geçmiştir ve orada Saladin’in sarayı iktidar merkezidir.

Sultan, her kesim tarafından kendisine saygı duyulan adaletli bir hükümdardır. Çevresindekilere karşı cömerttir ve ailesine tutkunlukla bağlıdır. Merhametli tutumuna örnek olarak; kardeşi Assad’a benzeyen Templier’in canını bağışlaması ve kız kardeşi Sittah’la satranç oynarken oyunu bilerek kaybetmeye çalışması hatta kazansa bile bahsin iki katını kardeşine teselli hediyesi olarak vermesi gösterilebilir. Ona göre aile sevgisi

⁴¹ Brenner, Peter J. , a.g.e. , s.286

⁴² Brenner, Peter J. , a.g.e. , s.287

ırtan ve dinden daha önemlidir çünkü Assad'a benzeyen Templier'i eski bir düşmanı bile olsa yanı başında görmek ister. Yani Saladin hümanist bir kişiliğe sahiptir. Saladin'in adının anlamı; 'Dünyanın ve kanunun düzenleyicisidir' ve o da kendini böyle görür. Amacı kız kardeşi Sittah'la İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard'ı ve erkek kardeşi Melek'le de Richard'ın kız kardeşini evlendirerek en üstün ve seçkin soyu yaratmaktır. Sarayı maddi sıkıntı içine düşmüştür ama ihtiyaç duyduğu para, Saladin için gereksiz hatta uğursuz bir maddedir. Ona hayatta gerekli olanlar; elbisesi, atı, kılıcı ve inandığı Tanrı'sıdır, daha fazlası değil. Para başkalarının refahı ve halkın ihtiyaçları için var olmalıdır. Saladin her hükümdar gibi 'şeref, asalet ve kahramanlık' kavramlarına düşkündür. Sevdiği insanların yanında duygusal ve hassas karakterini göstermekten de çekinmez.

Nathan'a 'Hangi din gerçektir?' sorusunu yönelten ve eserin odak noktası olan üç yüzük parabolünü dinleyen kişidir. Parabolü dinledikten sonra Nathan'ın açığa çıkardığı gerçekler karşısında öyle etkilenir ki, Nathan' dan ihtiyacı olan borcu istemeye bile utanır. Ama Nathan sonsuz iyiliğiyle bunu anlayıp parasının kendisine fazla geldiğini söyleyerek borç vermeyi teklif eder. Nathan, Saladin'in sorusu karşısında zekice bir öykü anlatmış ve ahlaki bir ders vermiştir. Böylece Lessing'in yaklaşımıyla Aydınlanma Akımı (Nathan), politik gücü (Saladin) tesiri altına alır. 'Bilge Nathan' adlı eserin Türkçe çevirisinde Saladin için şöyle bir dipnot düşülmüştür: ' Bu ünlü yüce insan gerçekten çok büyük toleransa sahipti. Ama bu olayların hayal mahsulü olduğunu söyleye bile lüzum yoktur''⁴³

3.3.3. TEMPELHERR (TEMPLIER)

Kendi ismini Kurd von Stauffen olarak bilir. Kudüs'te Saladin'in sağ bıraktığı ve özgürce dolaşabilen tek tapınak şövalyesidir. Tarihte Templierlik 1119 yıllarında hastalara bakmak ve Kudüs'e giden hacıları soygunculardan korumak için kurulmuş bir şövalye tarikatıdır. Merkezleri Süleyman Tapınağı olduğu için adları 'Temple – Tempel' kelimeleriyle (Türkçe de Templier olarak) isimlendirilirler. Kuruluşları esnasında adlarını 'Süleyman Tapınağının ve İsa'nın Fakir Şövalyeleri Tarikatı' olarak belirlemişlerdir. Templierlerin bütün giysileri beyaz renktir ve resmi kıyafetleri sol yanında sekiz uçlu haç olan beyaz pelerindir. Zamanla önemli bir güce kavuşan Templierler tarikatın ileri gelen 'üstat'larını dine aykırı düşünceleri olduğu gerekçesiyle,

⁴³Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. s.50 (Bu yorum oyunu çeviren Hayrullah Örs tarafından eklenmiştir.)

Fransa Kralı IV. Philip'e yaktırttılar. Diğer keşişler gibi evlenmeleri yasak olan keşişler birbirlerine 'kardeş' diye hitap ederler.

Oyunun kahramanı Templier hırçın ve duygularını uçlarda yaşayan bir karaktere sahiptir. Recha'yı ateşten 'Yahudi olmasına rağmen' kurtarmasının nedenini; 'kaybedecek bir şeyi kalmayan canını bir kumarda oynamak' olarak açıklar, kendisine minnet duyulmasını istemediği için insanlık adına yardımda bulunduğunu itiraf edemez. Kendini 'kaba bir Schwab' olarak tanımlar. Kendi tarikatından olmayan kişilere başlangıçta küstahça davranır. Nathan bunu 'hayranlıktan kurtulmak için çirkinliğin arkasına sığınmak' olarak görür. Umursamaz ve sert duran görünüşünün altında derin bir felsefesi ve ahlak sahibi karakteri vardır.

Templierlik misyonu ve yeni filizlenen düşünceleri arasında çelişkiye düşen Templier, asıl karakterini insanlardan saklamaya çalışır. Konuşurken genelde özlü sözler kullanır. İnsanlarla diyalog kurarak onun sağduyulu karakterini keşfetmelerinden korkar ve bu konuda tutumuna örnek olarak Nathan'a

'Araştırmanın gözü çoğu zaman görmek istediklerinden fazlasını bulur'⁴⁴ demesi gösterilebilir.

Saladin'in canını bağışlaması Templier'i yeni doğmuş bir ruh gibi eski yargılarından kurtarır. Bu olay üzerine iç dünyasındaki çelişkilerle Sina Dağı'na çıkarak ortadan kaybolma gereği duyar- burada Hz. Musa'nın Sina Dağına çıkmasının tarihteki önemiyle bir bağlantı yakalanmıştır-. Recha'ya âşık olması ondaki katı yürekliliği kırar ve Nathan'la dost olması içinde ki gizil sevgi ve merhamet duygularını ortaya çıkarır. Duygularını normal ölçülerde tutmayı başaramadığı için Recha'ya delice âşık olur.

Templier alıngan bir kişiliğe sahiptir ve fevri davranışı yüzünden Nathan'ın canını tehlikeye atar. Nathan sayesinde gerçek kimliğine ve ailesine kavuşur. Asıl adı; Leu von Filnek'tir.

Aslında Templier karakterinde birçok kişiye göre Lessing'in 'Aufklärung akımına güveni söz konusudur. Yani hiçbir insan özünde kötü değildir. Sadece yaşadığı olaylar sonucu kötü davranışlar sergiler. Templier oyunda üzerinde en çok çalışılmış karakterlerden birisidir. Babası Assad'ın ismini değiştirmesindeki 'kimliğini saklama' özelliği hatta öz babası gibi yürümesi eserde genetik özellikleri işlenir. Recha karakterinde açıklanan aile bağları Templier için de geçerlidir.

⁴⁴ Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. s.82

3.3.4. RECHA

Asıl adı Blanda von Filnek'tir. Nathan'ın evlatlık kızı olan Recha saf-duru bir karakterdir. Ürkek bir yapısı olan Recha Hıristiyan olduğunu bilmeden büyütülmüştür. Nathan onu her soyun ve her dinin süsü olmak için yaratılmış ve yetiştirilmiş kızı olarak tanımlar. Nathan, Recha'ya kalıplaşmış bilgilere göre değil, kendi insanlık idealine göre bir eğitim vermiştir.

Recha'nın babasına olan sevgisi onun için 'vazgeçilemez' boyuttadır. Babası ticaret için Kudüs'ten ayrıldığında bile neredeyse özleminden yataklara düşer. Evlatlık olduğunu ve bir Hıristiyan olarak vaftiz edildiğine öğrendikten sonra bile ne gerçek ailesinin kimler olduğu, ne gerçek adı ve dini onu etkileyebilir, o sadece babasından alınarak başkalarına düşme korkusuyla dehşete düşer. Onun için babasıyla var olan dünya olabilecek en mükemmel yerdir ama babası yoksa dünyaya bir an bile katlanılamaz. ' '. Templier'e âşık olur fakat gerçekte ağabeyi olduğunu öğrenince bu duruma hemen alışır.

Templier ve Recha'nın gerçek babaları Saladin'in yıllar önce kaybolan kardeşi Assad, anneleri ise bir Alman'dır. Babaları evlenince adını Wolf von Filnek olarak değiştirir ama evlenip yerleştiği Almanya'nın sert havasına dayanamaz ve eşiyle eski topraklarına geri döner. Küçük Templier'i dayısı Kurd von Stauffen'e emanet ederek savaşa gider. Askolon'da karısıyla savaş esnasında öldüklerinde 1-2 aylık bebek olan Recha yapayalnız ortada kalır ve Keşiş onu Nathan'a götürür. Templier'i de dayısı evlat edinir. Aslında oyunda en büyük dönüşüm Recha'nın üzerinde olmuştur, Hıristiyan olarak vaftiz edilmiş, Yahudi gibi yetiştirilmiş ve en sonunda Müslüman bir soydan geldiğini öğrenmiştir. Gerçekten de Nathan'ın istediği gibi her din ve her soyun bir parçasıdır Recha.

3.3.5. DAJA

Daja yıllar önce kocasının peşinden Avrupa'dan Kudüs'e gelmiş ve onun ölümünün ardından vatanına bir türlü geri dönememiştir. Kocasını Alman İmparatoru Friedrich Barbados'un ordusunda askerdir ve Haçlı Seferlerine katılarak Kudüs'e gelmiştir. Recha'ya arkadaşlık ve yardımcılık etmek göreviyle uzun yıllardan beri Nathan'ın evinde yaşamaktadır. Koyu bir Hıristiyandır ve Recha'nın Hıristiyan olup da bunun farkında olmaması onun için azap kaynağıdır. Bir Yahudi'nin yanında barınma nedeni ise Nathan'ın kendisine çok iyi davranması ve evde refah içinde bir hayat

sürmesidir. Templier ve Recha'nın evlenmesini ister. Gerçekte aynı dinden olan iki aşığın birbirine kavuşmasını dilediği kadar bu isteğin altında, Avrupa'ya tekrar kavuşma hayali yatar. Templier'in evlendikten sonra Recha'yla Avrupa'ya yerleşeceğini ve Daja'nın sırrı açıklayarak onların evlenmesine vesile olduğu için, iyiliğine karşılık onu da yanlarında götürceklerini düşünür. Böylece Daja hem dinine hizmette bulunacak hem de yıllardır hasretini duyduğu Avrupa topraklarına kavuşacaktır.

3.3.6. SITTAH

Sultanın kız kardeşi Sittah, akıllı ve sarayda etkin bir karakterdir. Kardeşinin maddi sıkıntısını bildiğinden satrançtan kazandıklarını ve aylık maaşını hazineye bırakarak sarayın masraflarını tek başına karşılar. Ama bu iyiliklerini değerli ağabeyinin bilmesini istemez. Sultan'ın akıl danıştığı kişidir, birçok konuda Sultana yol gösterir, hatta Nathan'dan borç isteme önerisi de ondan çıkar.

Sittah zeki bir bayandır ve öngörülleri kuvvetlidir. Tıpkı diğer karakterler gibi iyi ve sevgi doludur. Pozitif bakış açısına sahiptir ve pragmatik tutum sergiler. Saladin'in duygusal yapısını bildiğinden onu olumsuz düşüncelerden korumaya çalışır. Keskin zekâsıyla olaylar karşısında doğru çıkarımlar yapar.

3.3.7. PATRİK (der Patriarch)

Dönemin Kudüs'te ki Hıristiyan lideridir. Oyunda fazla rolü olmamasına rağmen büyük bir görevi vardır. Nathan ve Saladin'e karşıt bir figürdür ve oyundaki tek olumsuz karakterdir. Toleranssız, önyargılı ve dogmatik yapıdadır. Hıristiyan fanatikliğini ve görevinden rant sağlayan din adamlarını sembolize eder. Şaşalı yaşama düşkündür, Templier onu ilk gördüğünde şaşkınlığını gizleyemez çünkü bir kral gibi giyinmiştir ve Keşiş ona şöyle cevap verir;

‘‘Siz onu daha saraya giderken görecektiniz. Şimdi sadece hasta ziyaretinden geliyor’’.⁴⁵

Patrik fırsat düşkünü bir karakterdir, Nathan'ın yakılması kararını verdiği gibi antlaşma içinde olduğu Saladin'e de suikast planı yapar. Aufklärung Akımının karşı olduğu ‘dinsel politik gücün bağınazlığını’ gözler önüne serer. Bir yönüyle de Lessing'in şiddetli tartışmalar yaşadığı koyu dindarlara atıfta bulunur.

3.3.8. KEŞİŞ (Klosterbruder)

⁴⁵ Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. , s.146

Patriğin emrinde çalışan Hıristiyan bir keşiştir. Saf biridir, özünde iyi olmasına rağmen Patriğin ayak işlerine iyi – kötü ayırt etmeden koşar. Yıllar önce Recha'yı Nathan'a veren kişi odur. Çünkü o zamanlar Wolf von Filnek yani Sultanın kardeşi Assad'ın emrinde at uşağı olarak çalışmaktadır. Hıristiyanlık dinine tüm kalbiyle bağlıdır ama aklını çok fazla kullanma ihtiyacı duymaz.

Yıllar önce kendisi Quarantana tepesinde dünyadan ırak ibadet ederken, Arap haydutları tarafından hücresi yakılır, ellerinden kaçmayı başarıp Patriğe sığınır. Patrik'te ona Tabor'da ki keşiş kulübesini boşalır boşalmaz vereceğini vaat eder, o zamana kadar da Manastırda 'hizmetçi kardeş' olarak kalmasını ister. Patriğin kirli işlerini bilmesine rağmen bunlara boyun eğmesinde, saf kişiliği kadar Tabor'da ki kulübeye kavuşma arzusu da yatar. Keşiş her gün vaat edilen kulübesinin hayallerini kurar. Dinine o kadar bağlıdır ki, Nathan'ın yanına Patriğin muhbirliği için gittiğinde, onu tekrar tanımanın verdiği heyecan onda Nathan'ın aslında bir Hıristiyan olduğu fikrini uyandırır, çünkü ona göre böylesine yüce bir ruh bir Yahudi'de değil ancak bir Hıristiyan'da bulunabilir.

3.3.9. AL- HAFİ (Derwisch)

Saladin'in defterdarı, Nathan'ın da yakın dostu ve satranç partneri olan figür bir derviştir. Yakın zamanda Saladin'in saray giderlerini sağlayan küçük hazinesinin defterdarı olmuştur. Mütevazı yaşamına devam ederken Saladin'in onu övmesi ve yüreklendirici sözlerine kapılarak hazinenin defterdarı olmayı kabul eder. Saladin'in tatlı sözleri Al- Hafi'nin ilk kez kendisiyle gururlanmasına sebep olur. Ama bu durumdan hiç memnun değildir, kendini beğenmişliğin cazibesine kapılarak kabul ettiği ve para gibi uğursuz bir maddeye hükmetmek zorunda kaldığı mesleğini yürütmek ona acı gelir. Hayıflanarak çöldeki adanmış günlerine, Ganj nehri kıyısındaki ılık kumlarda satranç oynadığı günlerine geri dönmenin hayallerine kurar. İnsanların arasında olmak, onların dünyevi hayatına katılmak, para- alışveriş- ticaret onda korku ve tikslenme duygularını uyandırır.

Dostu Nathan'ı korumak için Saladin ve Sittah'a onu kötüler çünkü onu övmeyi tehlikeli bulur. Saladin'in israfiyla Nathan'ın hazinesini tüketeceğinden korktuğu için bölgedeki tüm Habeşlerden borç arar fakat para için ricada bulunmak, kapı kapı dolaşmak onun için dünyada ki en küçültücü davranıştır. Saladin'i sevmesine rağmen, çöldeki sade yaşamından sonra sırmalı kıyafetler içinde para hesapları yapmak onun benliği için bir ihanet gibidir. Bütün bunların nedeni; Al- Hafi'nin Parsi bir Zerdüşt olmasıdır. Alışılmış yaşamı sırt çeviren kişiler olan Zerdüştler, Zarahustra öğretisinin

temsilcileridir. Zerdüşt inançlarına göre ölümsüzlüğün ve sonsuz mutluluğun geçerli olduğu doğruluk ülkesinin mutlak hâkimi Bilge Tanrı Ahura Mazda'nın karşısında kötülüğü simgeleyen Ehrimen vardır. Zerdüştçülük dualist (iki kutuplu) bir yapıya sahiptir. Yani; Ehrimen'in peşinden gidenler 'kötü' olup, ölümden sonra Yalan Ülkesi Daeva'ya gideceklerdir. Bilge Tanrı, sonunda kutsal ölümsüzlerle birlikte bir gün Ehrimen'i yok edecektir. Günümüzde de Perslerin dini Zerdüştlüğün güçlü monoteist bir karakteri vardır. İnançlarında ateş Tanrı'ya simgelediği için, ateş tapınaklarında günde beş kez ateşin temizliği yapılır. Lessing bu karakterle esere alternatif bir inanış şekli sokmuştur.

Peter J. Brenner'a göre Al- Hafi karakterinde Lessing'i yakından tanıyan çağdaşlarına göre tanıdık bir durum vardır. Lessing'in mizantrop (misanthropy)'a karşı eğilimi Al- Hafi'de kendini gösterir. Mizantropiyi tanımlamak gerekirse buna kısaca 'insanlığa duyulan güvensizlik' diyebiliriz. Bu durum insanoğlunun tabiatında var olan kötülük ve hile eğiliminin, bireyde yarattığı nefret ve aşırı güvensizliktir. Ve Al-Hafi'nin Diogenes tutumları tam da Lessingçe bir özelliktir. Diogenes (Diyojen) 'sade yaşam' ilkelerini savunan ve insanın 'erdemli' olmasını 'en üstün iyi' olarak gören bir eski yunan filozofudur. Ona göre insan bütün gereksinimlerinden arınmalıdır, buna 'eşyalar, bilim, şeref ve aile kurma' gibi kavramlarda dâhildir. Diyojen; Atina sokaklarında çıplak ayakla gezen, tapınak kapılarında yatan ve bir fiçinin içinde oturarak yaşayan bir adamdır. Büyük İskender'in yanına gelip 'Bir isteğin var mı?' diye sorması üzerine, ünlü ' Var! Gölge etme başka ihsan istemem' yanıtını veren kişidir Diyojen. Ona dair diğer ünlü bir anekdot da şöyledir; bir gün çeşmeden avucuyla su içen bir çocuğu görüp 'bu çocuk bana fazladan bir eşyam olduğunu hatırlattı' diyerek su çanağını kırmıştır. İnsan yaşamını sürdürmek ve mutlu olabilmek için gerekli olan her şeyi kendi içinden yani kendi bedeninden karşılayabilmelidir. Diogenes, çağında dışlandığı kadar da kendisinden çekinilen ve saygı duyulan bir kişi olarak yaşamıştır.

Lessing mücadele ve yokluk içinde bir yaşam sürmüştür. Tüm bunlara rağmen insanlığın yararı ve eğitimi için savaştan vazgeçmemiştir. Edebiyat alanında yaptığı çalışmalarının ardından son yıllarında din ve felsefe üzerine yoğunlaşmıştır. Al- Hafi karakterinde sergilediği 'yaşamdan ve insanlardan soğuma' durumu ve Templier karakterinde ki 'insanın özünde iyi olduğu' düşüncesi arasında bir zıtlık doğabilir. Bunun nedeni; yorum farkı ve Lessing'in çok yönlü tabiatıdır. Lessing, üzerinde çok fazla düşünülmüş, tartışılmış ve yorum yapılmış bir yazar olduğu için her araştırmacı eserde

kendine göre yeni bir şey keşfetmiştir. Duruma şöyle bir açıklama getirilebilir; Lessing, Aufklärung Akımı temsilcilerindedir, bu ilkelerden hiçbir zaman vazgeçmemiştir çünkü buldukları çağda insanlığın tek kurtuluş yolunun Aydınlanma felsefesi olduğunu bilir. Fakat son yıllarında uzun yıllar beklediği eşini evlendikten sonra kaybetmesi, yaşadığı üzüntüler, maddi sıkıntılar, din ve felsefe üzerine yaptığı çalışmalar, çalışmaları üzerine din adamlarınca olumsuz eleştirilmesi, kendi iç dünyasında Aufklärung'tan farklı bir felsefenin filizlenmesine sebep olmuştur. İnsanların zaafı, kirlilikleri, hileleri, kıskançlıkları, ilerleyen yaşında Lessing'i 'sade yaşam'a, insanlara sırt çeviren bir eğilime itmiştir. Bu yönüyle çağının ilerisine geçer ve Schopenhauer'ın düşüncelerine yaklaşır. Fakat bu yaşam yorgunluğu ve hayal kırıklıkları bile onu 'insanları eğitme ve bilinçlendirme' görevinden alıkoymamıştır. Gelecekte ki 'iyileştirilmiş' dünya için, insanlar; yaşamın güzel olduğuna, insanın doğuştan kötü olmadığına, kiliseye kayıtsız şartsız teslimiyetin öbür dünya için bir getirisi olmadığına inandırılmalıdır. Ve bu bağlamda insanlar gelişme ve ilerleme uğruna ' bu dünya' için çalışmaya özendirilmedir. İnsanlar dünyevi yaşamlarına inandıkça bilimsel ve sanatsal yenilikleri destekleyecek ve bu yenilikler hayatlarına girdikçe akıllarını daha fazla kullanma ihtiyacı duyacaklardır. Akıllı kullanmaya cesaret eden kişiler de; kiliseye itaat ve aristokrasiye boyun eğen 'kul halk'tan, 'özgürleşmiş bireylere' dönüşeceklerdir. Böylece dönüşüm tamamlanacak gelecek yüzyıllarda bütün bireyler dünyada eşit olacaktır. Günümüzde görüyoruz ki Lessing'in bu idealleri yerine geldi ve o da buna katkıda bulunan ölümsüz kişiler arasındaki yerini aldı.

4. BÖLÜM: ÜÇ YÜZÜK PARABOLÜ VE SEMBOLLER

Üç Yüzük Parabolü (veya Üç Yüzük Meseli) eserin odak noktasıdır. Bu parabolü 1100 yıllarında İspanya’da yaşayan ‘Rasyonalist Yahudiler ’in bulduğuna inanılır. Lessing de parabolü Giovanni Boccaccio’nun ünlü Decameron Hikâyeleri’nde görmüş ve bazı değişikliklere uğratarak Nathan der Weise adlı eserinde kullanmıştır.

Üç Yüzük Parabolü tek başına ilginç bir öykü değildir; onun mesajını algılayabilmek için içinde barındırdığı sembolleri çözmek gerekir. Paraboldeki semboller: ‘Hükümdar baba, üç oğul, üç yüzük, Yargıç ve sandalyesi’ dir. Parabol, Orta Doğu’da hükümlanlık süren bir ailenin Opal yüzüğünün hikâyesidir. Bu opal yüzük Tanrı’nın insanlara kendisinin bildirdiği din olarak düşünülebilir. Yüzüğün taşı beyaz bir opaldir, opal taşı beyaz olmasına rağmen içinde farklı renklerin parlak ışıklar saçtığı görülebilir. Parabolde, herhangi bir yüzük yerine beyaz opalden yapılmış bir yüzüğün anlatılmasının bir nedeni olmalıdır. Yüz güzel renk, Tanrının yarattığı insanların çeşitliliğini simgeler. Beyaz Opal taşının kendisi ise bütün renkleri içine alan beyaz taş yani temiz vicdanın dinidir. Opal taşı aynı zamanda sevgi, şefkat, umut ve gücün sembolü olarak bilinir. Yüzüğün oğuldan oğula geçmesi ise çağlar boyunca insanoğluna Tanrı’dan mesaj getiren ve toplumsal adaleti sağlamaya çalışan peygamberleri sembolize eder. Zaten üç semavi din de bu hikâyedeki gibi doğu kökenlidir. Öyküde ki üç erdemli oğul üç semavi dinin tabii olduğu peygamberlerdir. Üç yüzük ise kendilerine vahiy yoluyla gelen kitaptır. Oğullarının aralarında ayırım yapmadan seven adaletli baba ise Tanrı’yı sembolize eder. Aile içinde aynı yüzükten iki tane daha ortaya çıkıncaya kadar kimin yönetime geçeceğine dair bir sorun yaşanmamıştır. Gerçek yüzük bir şekilde kaybolmuştur, insanlara düşen hangi yüzüğün gerçek olduğu konusunda kavga etmek değil, yüzüğün kudretini iyilikle ortaya çıkarma çabası olmalıdır. Yargıç sembolü ise genel geçer ahlak kurallarını, toplumsal vicdanı ve adaleti temsil eder. Hikâyede sözü edilen yargıç sandalyesi de ‘kanun koyucuların, devlet adamlarının, liderlerin, hükümdarların’ koltuğudur. Fakat bu sandalye ya da makam yönetime her geçeninin değildir, bunlar; hangi din toplumunun dünyada daha yararlı işler yaptığını görebilen adaletli kişilerdir. Bulunduğu çağın nabzını tutabilen aydınlardır. Hikâyede yargıcın ‘Bin kere bin yıl sonra bu sandalyede benden daha bilgeleri oturacak’ dediği kişilerdir.

Eserde yüzük problemiyle bize anlatılmak istenen şudur; bugün dünyadaki üç semavi dinin peygamberlerinin aynı soydan gelmiş olduğu ve Tanrı'nın onlar arasında ayırım yapmadığıdır. Hz. İbrahim Tanrının sevgisini ve takdirini kazanmış bir kuldur. Bir gün Rabbine 'kendi soyundan gelen neslinin yalnızca Allah'a iman etmesi ve her çağda yol gösterici peygamberlerin onların aralarından olması' için dua eder. Duası kabul edilir ve bunun üzerine oğlu İshak, İsrailoğulları'nın (Hıristiyanlar ve Yahudiler) diğer oğlu İsmail'de Arap halkının (Müslümanlar) atası olurlar, İsmail ve İshak Peygamberler de bu dünyada Tanrı'nın sevgisini kazanırlar. Onlardan sonra da peygamberler gelmeye devam eder. İçlerinden üç tanesine vahiy yoluyla kitap indirilir. Üç kitapta insanlara aynı inanç sistemini haber verir; yeryüzünde fesat çıkaran insanoğluna bir uyarı ve inanlara da bir ödül olarak gönderilir. Fakat insanoğlu sözcükleri değiştirir ve aralarında ihtilafa düşer. Böylece içinde insan sözünün olmadığı kitaba gelinceye kadar farklı halkların elinde üç ayrı kutsal kitap olur; Tevrat, İncil ve Kuran. Bundan sonra da her halk kendi dinini gerçek görür ve yüzyıllar boyunca kendi 'haklı' dinleri uğruna birbirleriyle savaşırlar. Hepsi için insan öldürmek başlıca yasak olduğu halde birbirlerini katletmeye devam ederler. Aslında üç dinde İbrahimi Dininin bir parçasıdır, Hz. İbrahim isim olarak Müslümanlıkta; İbrahim, Hıristiyanlıkta; Abraham, Yahudilikte; Avraam'dır ve hepsinde de aynı değere sahiptir. Gerçek şudur ki; Tanrı ilk insan ve peygamber Hz. Adem' den beri tek bir din imar etmiştir ancak insanlar aralarında fırkalaşarak birbirlerinden ayrılmışlardır.

Oysa birinin yasakladığını diğeri de serbest bırakmamıştır, üç din mensubu da aynı şeyler için dua eder; sağlıklı yaşamak, tehlikelerden korunmak ve dünyaya barış gelmesi gibi. Üç inanç şeklinde de Hz. Adem ile başlayan ortak tarihlerinin hikayesi vardır. Ve üç dinin temennisi de öldükten sonra Tanrı'nın cennetine gitmektir. Üç din farklılık değil; birliktir.

'Lessing'de söz konusu yüzüğün menşei hem Tanrısaldır hem de sahibini Tanrı ve insanlar önünde aziz kılmak kudretine sahiptir. Elindeki yüzüğü hakikileştirmek Lessing'e göre insanın kendi elindedir. Böylece yüzük bir mülkiyet değil bir ödev sembolü niteliğindedir. Din de insana bir hakikat olarak verilmemiş, hakikate ulaşmak için bir yol olarak gösterilmiştir, din hakikati formüle edilemez olsa olsa yaşanır. Lessing'in toleransı şüpheden değil ödevlendirme hissinden doğar. Tek Tanrılı dinlerin hepsi Tanrı dininden çıkmadır, hakikilik ispatı, ahlak yarışmasında belli olacaktır. Yüzük parabolü böylece formel

işlevini yerine getirmiş olmaktadır, çünkü parabol bir öğretinin, bir felsefenin bir hikâye aracılığıyla öğretilmesi demektir’’

5. BÖLÜM: ESERİN GÜNÜMÜZE ETKİLERİ

5.1. NATHAN DER WEISE’NİN YAZILIŞ AMACI VE ÜÇ SEMAVİ DİNLE OLAN İLİŞKİSİ

Nathan der Weise adlı eser, Gotthold Ephraim Lessing’in 1779 yılında, Hümanizm ve Tolerans ilkelerine bağlı olarak yazdığı 5 perdelik dramıdır.

Lessing’in din konusundaki eleştirel düşüncelerini dile getirdiği ‘Wolfenbüttel Fragmente’ adlı yazıları yüzünden koyu dindarlarla arasında bir tartışma başlar. Özellikle rahip Melchoir Goeze, Lessing’in en dişli karşıtı haline gelir. Aralarındaki tartışmanın şiddeti ve savunmalarıyla Melchoir Goeze tarihte ünlü kişiler arasına girer. Sonradan tiyatroya karşı karalama kampanyası da başlatan Goeze, bir harekete isim olur; ‘Anti-Goezeci tutum’. Lessing’in Goeze’ye cevaplarını içeren 11 yergi yazısı (Pamphlet) yasaklanınca, yazar tolerans düşüncesini başka bir yolla sürdürmeye karar verir ve Nathan der Weise’ yi yayınlar. Nathan der Weise, Lessing’in Goeze’ye 12. Cevabı olarak kabul edilir. Lessing asıl savunmasını toplumun en iyi anlayacağı yolla yapmış olur. Tiyatro, Lessing’in din konusundaki görüşlerinin insanlara en kolay şekilde ulaşmasını sağlar.

“Durch das 1778 ausgesprochene Verbot des braunschweigischen Herzogs, weitere Schriften gegen Goeze zu publizieren, kam Lessing der Gedanke zu publizieren, das Problem des Wahrheitsanspruchs der Religionen in einem Theaterstück zu behandeln. Er erinnerte sich an einen früheren Entwurf, *-dessen Inhalt eine Art von Analogie mit meinen gegenwärtigen Streitigkeiten hat, die ich mir damals wohl nicht träumen ließ. In relativ kurzer Zeit entstand das dramatische Gedicht*”⁴⁷

Lessing’in eseri kaleme almasındaki bir diğer etken; Boccaccio’nun 14. Yüzyıl İtalya’ında yazı dili Latinceyken, halk dili olan İtalyanca ile ilk düz yazı örneğini oluşturduğu Decameron Hikâyelerindeki bir öyküden etkilenmesidir. Bu öyküde sadece sembollerle açıklanabilen bir meselde, dine bağlılığın özünde; erdemler ve merhametin esas olduğu anlatılır. Lessing, kurnaz tüccar Melkidesek’i Sultan Saladin ile olan diyalogunu Aufklärung Akımı ilkelerine göre farklı bir öyküye dönüştürür.

⁴⁷ Lessing, Gotthold Ephraim; Nathan der Weise & Minna von Barnhelm, (Swan Buch Vertrieb adına) Brodard et Taupin, La Flèche, 1993, s.14-15

‘Lessing, beş perdelik bu oyununda Aydınlanma Akımının hoşgörü ilkesini işler. Dramın ana konusu, tek Tanrılı dinlerin Tanrı katında eşdeğer oluşudur. Lessing’e göre hakiki din; sorumluluk, duygu ve temiz vicdandır’’⁴⁸

Lessing’in koyu dindarlarla giriştiği tartışma onun Hıristiyanlığa uzak olmasından değildir, aksine babası ve dedesi önemli din görevlerinde bulunmuş, dindar bir ailenin oğlu ve teoloji eğitimi almış biri olarak Hıristiyanlığın özünü bulabilme çabasından kaynaklanır. Fakat bu konudaki yazıları Hıristiyanlığa zarar verir düşüncesiyle yasaklanır.

Semavi bir din olsun ya da olmasın din ve inanç kavramı insanoğlunun yüzyıllardır korumaya çalıştığı değerlerindedir.

‘Her dini kültürün, din kavramını ifade etmek üzere seçtiği kelimelere ait anlamların ortak noktasının ‘yol, inanç, adet, kulluk’ olduğu söylenebilir. Bütün bu kelimeler kökleri insanın iç hayatında bulunan ve semereleri çeşitli davranışlarla tezahür eden köklü bir fenomeni ifade etmeyi amaçlamaktadır.’’⁴⁹

İnsan doğası gereği, Yaraticısına sığınma ve onu yüceltme ihtiyacı duyar. İnsan sonsuz ilahi gücün karşısında kendi erdemlerini kanıtlamak için, sosyal yaşamında da inancını savunmak, onu benimsetmek, değerlerini yaşatmak çabasına düşer.

‘Tüm Tanrı tasavvurlarında değişmeyen özellik, insanların yüce bir varlığa yönelişi ve ondan yardım istemesidir. Din gibi evrensel olayın temelinde korku ve çaresizlikten ziyade karşılığı olan derin bir ihtiyaç yatmaktadır. Bu nedenle evrensel boyutlara ulaşan bir olayı ancak evrensel bir kaynağa dayandırarak açıklamak mümkündür.’’⁵⁰

Bu gibi basit inanç gereklilikleri, dünyada büyük dinsel farklılıkların temelini oluşturur. Bin yıllardır torunlara aktarılan inanç olgusu insanın iç dünyasının yıkılmaz duvarını oluşturur. Her birey, mensup olduğu dini en değerli ve tartışmasız tek doğru din olduğu yargısıyla yaşar. Din değiştirme, belli bir dine bağlı olmama, ateistlik gibi durumların dışında bir inanan için vicdani huzurunun kaynağı ataları ve ailesinin mensup olduğu dine sığınmaktır. Eserde bu konuya ilişkin olarak Nathan Üç Yüzük Parabolünü anlatmayı bitirdikten sonra şöyle der;

⁴⁸ İnan, Mehmet Sıraç; Alman Edebiyatı Tarihi, D.Ü. Basımevi, Diyarbakır, 2008, s.11

⁴⁹ Karaman, Hayreddin v.dğr. ; İlmihal I – İman ve İbadetler, Diyanet İşleri Başkanlığı, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s.3 (web kütüphanesi)

⁵⁰ Atsız, Hasan; Psikoanalitik Kuramda Dinin Kökeni ve Gelişim Süreci, Din Bilimleri Akademi Araştırma Dergisi, cilt:4, sayı:3,s.99 (dinbilimleri.com/dergi)

“Kimin bağılılığından ve inancından en az şüphe edilebilir? Kendimizden olanlarınkinden değil mi? Kanından olduklarımızdan değil mi? Nasıl olurda ben babama senin babana inandığından daha az inanayım? Benim dedelerimi yalancı çıkarmamak için, kendi dedelerini yalancılıkla suçlamayı isteyebilir miyim senden?”⁵¹

Din konusu yüzyıllardır insanların arasındaki en büyük savaşların nedeni olmuştur. Yeryüzünde yüzlerce farklı din olmasına rağmen, en kanlı mücadeleler kendilerini Hak dinler olarak gören Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam arasında yaşanmıştır. Çeşitli coğrafyalarda yüzyıllarca süren dinler arası savaşlar kimi zaman doruk noktasına ulaşmıştır. Tarihte, çoğu zaman Hıristiyanlar ve Müslümanlar, kendi inandıkları Tanrı uğruna birbirleriyle savaşmış, Yahudiler savaşılacak taraf olarak bile görülmemişlerdir. Din ayrılığının acımasız sonuçlarına genelde yönetimin din işlerine karışması sebep olmuştur.

Aydınlanma çağı öncesinde semavi dinler arası ayrılıklar hat safhaya gelmiştir. Örnek olarak tarihten küçük bir kesit vermek gerekirse, bir dine bağılılığın diğer din ve mezhep mensupları için nasıl bir korku imparatorluğu haline dönüştüğü daha açık görülebilir. 16. Yüzyıl İngiltere’inde, İngiltere’nin ilk kadın hükümdarı olan Kraliçe Mary (Mary Tudor) döneminde, ülkede yayılmaya başlayan Protestanlık düşüncesi korkunç sonuçlara yol açar ve aslında yumuşak başlı olan Kraliçe tarihe ‘Kanlı Mary’ olarak geçer. Koyu bir Katolik olarak, İngiltere’yi (babasından ve erkek kardeşinin bağımsızlaştırmasının ardından) tekrar Kutsal Roma Katolik Kilisesine bağlamayı ister. Uysal Kraliçe, ülkede kötü giden olayların ve bir türlü tahta bir veliaht doğuramamasının nedenini, ülkede çoğalan Protestanların, Tanrı’nın öfkesine neden olduğuna inanarak yüzlerce insanı yaktırır. Bu dönemde ülkede değil Yahudi veya başka bir dine mensup olmak, sabah ayini sırasında gözlerini kapatmamak ya da yakılan insanlar hakkında konuşmak bile kâfirlik suçlamasıyla engizisyonda sorgulanmaya sebep olur. Kâfirlikle suçlanan insanları her köşe başında kurulan kazıklarda yakarak, ruhlarının bu şekilde kurtulduğuna inanılır. Philippa Gregory’nin bu dönemi anlatan ‘Kraliçe’nin Soyтарыsı’ adlı romanından Engizisyon sorgulamalarına ilişkin bir örnek;

“ Beni şehre St. Paul’e götürüp bir gece feci biçimde askıya asılmış ve hücrenin bir köşesine bez bebek gibi yatan, kolları bacakları kırık belkemiği dağılmış saat üç çeyrek kalayı gösteren bir saat gibi dışa bakan bir kadınla aynı odada tuttular. Kanlı dudaklarından rüzgârın uğultusu gibi bir ses geliyordu. Bütün gece bahar vakti esen ılık

⁵¹ Lessing, Gotthold Ephraim, a.g.e. (Bilge Nathan), s.120

rüzgârlar gibi soluyup durdu. Bizimle birlikte tırnakları sökülmüş bir kadın daha vardı. Elleri kucağına koymuş acısını dindirmeye çalışıyordu ve kapının kilidini açıp beni içeri ittiklerinde başını kaldırıp bakmadı. Ağzı garip bir şekilde çarpılmıştı, sonradan anladım ki dilini de kesmişlerdi’’⁵²

Burada sadece örneklendirme amacıyla bahsi edilen büyük Britanya mezhep savaşlarının acı sonuçlarından Avrupa’daki ilk değişikliği yaparak, hoşgörü temelli Anglikan Kilisesiyle ülkelerinin içindeki ve dışındaki mezhepler arasında köprü kurmuştur.

Dünya tarihi boyunca Üç Din arasındaki savaşlar yüzünden sık sık kaos ortamları doğmuş ve dünya bireyler için çekilmez bir yer haline gelmiştir. Her ne kadar günümüze dek gelen ve bastırılmayan anlaşmazlıklar hatta savaşlar yer yer sürse de, tarihteki ilk kırılmalar 18. Yüzyıl da Aydınlanma Çağının hümanist görüşü sayesinde olmuştur. Her dinin ortodoks otoriteleri Aydınlanmayı din karşıtı olarak görseler de Aydınlanma Felsefesinin asıl amacı din hoşgürüsüne vurgu yapmaktır.

“ Gerçekten 18. Yüzyıl daha iyi bir dünyanın hayalini kuruyordu. Ancak bunu sadece hayal etmekle kalmıyordu’’ (...) Immanuel Kant’a ‘Was ist Aufklärung’ sorusuna verdiği ünlü yanıtında bir bilanço çıkarmıştır: ‘Şimdi acaba aydınlanmış bir çağda mı yaşıyoruz’ diye sorulunca yanıt şöyle olacaktır. Şimdilerde olduğu gibi insanların din konularında bir başkasının rehberliği olmaksızın iyi ve güvenilir bir şekilde kendi akıllarını kullanabilmelerinin ya da sadece akıllı olabilmelerinin eksikliği hala duyulmaktadır. Bununla birlikte şimdi özgürce işleyebilecekleri bir tarlanın açıldığına ve evrensel Aydınlanmaya giden yoldaki ya da kendilerinin sorumlu oldukları ergin olmama durumundan çıkıştaki engellerin azaldığına belirgin göstergelerimiz var. İşte bu bakımdan bu çağ, Aydınlanma Çağıdır’’⁵³

Bir Aydınlanma Çağı yazarı olarak Lessing, Pflaider’e göre; din felsefesi üzerine yaptığı ustalıkla çalışmalarıyla Alman Aufklärung-unun en parlak çocuğudur. Hayatını insanlığın gelişimine adanmış bir idealist olan Lessing, çağının ve gelecek kuşakların din anlayışlarını doğru yönetmesini arzular. Lessing’in din üzerine yaptığı araştırmalar, her dinin içinde bulunan ve ‘dinlerin amentüsü’ şeklinde çevrilen, ‘creed’ ler yani ortodokssal bakış açısına karşı bir tutum geliştirmesine neden olur. Ortodoks kelimesi bir Hıristiyan mezhebinin yanı sıra; herhangi bir alanda geleneklere sıkı sıkıya bağlı olan sert tutumdur.

⁵² Gregory, Philippi; Kraliçenin Soyтары, Artemis Yayınları, İstanbul, 2008, s.456-457

⁵³ Im Hof, Ulrich; a.g.e. , s.131

Yeni fikirlere kapalı katı doktrinlerdir. Hıristiyanlara atfedildiği gibi Yahudilere bazı batılı kaynaklara göre de suni Müslümanlar için kullanılır.

“Lessing (Duplik’te), eğer Tanrı ona ‘gerçek’ ve ‘gerçeği araştırma’ arasında bir seçim yapmasını isteseydi kendisinin kesinlikle araştırmayı seçeceğini söyler; ‘Vater, Gib! Die reine Wahrheit ist ja doch nur für dich allein.’”⁵⁴ Bu açıklamadan anlaşılan genel kanı; Lessing’e göre Tanrı ve gerçeğin eşit olduğu bir dünyada değil, gerçeği yalnızca Tanrı’nın bildiği bir dünyada yaşarız. Ve herkesin kendi dininin en üstün ve tek gerçek olarak gördüğü bu dünyada, Lessing ‘Nathan der Weise’ adlı yapıtında semavi dinlerin, Tanrı katından eşit olarak geldiğini, hangisinin en iyi olduğunu belirlemenin yolunun; din mensuplarının erdemlerinin, ahlakının ve doğruluğunun ölçüsü olduğunu savunur. Eserde bu düşünceye ilişkin bir diyalog vardır; Keşiş, Nathan’ın iyiliği, erdemli yaşamı karşısında Patrik’ten bile olmadığı kadar etkilenince, konuşmaları esnasında duygularını bastıramayıp;

“Tanrı aşkına Nathan, siz bir Hıristiyansınız. Sizden iyi bir Hıristiyan şimdiye kadar gelmemiştir”⁵⁵ der. Nathan’ da Keşiş’in iyi niyetinden memnun biri olarak ona şöyle cevap verir;

“Ne mutlu bize, Çünkü beni sizin için Hıristiyan yapan, sizi de benim için Yahudi yapıyor”⁵⁶

Lessing’i ve özellikle din üzerine yaptığı çalışmaları ve Nathan der Weise eseri incelendiğinde, bahsedilmeden geçilemeyen iki isim vardır, tıpkı Melchoir Goeze gibi isimleri bu eserle bağlantılı olarak ünlenen iki kişi; Yahudi düşünür Moses Mendelssohn ve Hermann Samuel Reimarus.

“18. Yüzyılın ancak ikinci yarısı düşünsel kurtuluşu getirebilmişti. Yahudi büyük burjuvazisi, gerekli hazırlıklar tamamlandığında, Aydınlanmacı hareketi kabul etmek üzere, eğitime uygun olarak gittikçe olgunlaşmıştı. Bunu baskının gevşediği Berlin’de mükemmel felsefe yazarı olarak akademisyen dünyasına kabul edilen ve Yahudi bir öğretmen ailesinden gelen Moses Mendelssohn başarmıştı. Ona göre Yahudiler de artık doğal hukukun emrindeki dünyaya dâhildi; ‘Gerçek din ne kollara ne parmaklara ihtiyaç duyar, o sadece ruh ve yürektir’ Mendelssohn, Yahudi geleneklerinden ayrılmıyor ama

⁵⁴Stamm, İsrail S. , Lessing and Religion, Germanic Review 43: 4 (1968: November), Heldref Publications, Washington, 1968, s.243(İngilizce çeviriler tarafımdan yapılmıştır)

⁵⁵ Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. (Bilge Nathan), s.178

⁵⁶ Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. (Bilge Nathan), s.178

onları basitleştirmek ve özelleştirmek istiyordu. Dindar, ibadetin gereklerini yerine getiren bir Yahudi olarak kalmıştı. Ancak katı biçimci olması gerektiğine inananlar bunu anlamak istemiyorlardı; liberal düşünceli ilahiyatçılar her iki Hıristiyan Kilisesi için ne anlama geliyorsa, Mendelssohn da onlar için aynı anlama geliyordu. Elbette bu Yahudi, Berlin'de ki Aydınlanmacılar tarafından seve seve kabul görmüştü. Üstün tümüyle akıllı ve zeki olmasa da, artık yardımcı ve entelektüel anlamda eş değer bir Yahudi bile vardı. Ayrıca Mendelssohn yaşamının sadeliği ve mütevazılığıyla de örnek insandı; kibirli bir büyük burjuva türedisi değil aksine yaşamı boyunca mütevazı kalan küçük bir tüccardı, dönemin siyasi konularda yazan pek çok yazarı gibi o da bir meslek sahibidir. Oyuncu Iffland, Lessing'in oyunundaki Nathan Der Weise'ye bu Yahudi'nin karakter özelliğini verdiğinde, Mendelssohn yüceltilmişti.''⁵⁷

Lessing'in Nathan'ın karakterini oluştururken, Mendelssohn'dan etkilendiği, hatta direk onu tasvir ettiği birçok araştırmacının ortak düşüncesidir.

1774 Yılında, Hamburglu Oryantalist Hermann Samuel Reimarus'un daha önce yayınlamadığı 'Fragmente eines Ungenannten' başlığı altındaki çalışmasını yayınlamıştır. Lessing bu fragmanları kendi teziyle bütünleştirir. Açık bir kanıtlamaya dayandırdığı çalışmalarında, Reimarus Fragmanlarını nesilden nesile anlatılan değişmez gelenekleri ve doğaüstü olayları değil, bir Hıristiyan'ın inancını, Hıristiyanlığın iç gerçekliğini teoloji eğitimine dayandırarak tespit ve iddia eder. Bu tutumuyla Martin Luther'e çok yaklaşır.

Lessing'in din felsefesi farklı araştırmacılar için farklı sonuçlar buldurmuştur. Kimisi onun düşüncelerini 'deizm'in ilk temelleri olarak görür, kimi 'spinoza'nın.

'Onun hareketliliği, aklının dağınıklığı sabitlik veya karmaşıklıkla ilerleme girişimleri ve meydan okuması, eğer şartlar uygunsuzsa ondaki düşünce formlarında ısrarcı olması. Bir öğrenci onda 'mistic- monoestik Personalizm'i bulur, diğeri 'deneyler üstü metafizik Deizm'i bulur, kimi Lessing'i 'inanın Hıristiyan etkisi' yapar, bir Fransız öğrencisi de onu 'zamanın sempatik Spinoisti' olduğuna karar verebilir''⁵⁸

Fakat en çok kabul gören düşünce Lessing'in 'Natural Religion'- 'Saf Din / Doğal Din' felsefesini geliştirdiğidir.

⁵⁷ Im Hof, Ulrich; a.g.e. , s.207

⁵⁸ Stamm, Israel S. , a.g.y. s.240

“Dinler insanoğlu içindir, tıpkı eğitimin bireyler için olduğu gibi ve bu süreç asla tamamlanmaz. Tarihi bulgular bize sebebinin eninde sonunda öğrenemeyeceğimiz hiçbir şey vermez ama hepsi bilgiyi bize daha da yakınlaştırır. Tıpkı bir öğretmenin öğrencilerine her şeyi ilk başta öğretmemesi gibi, Tanrı’da bu öğrenme sürecinin yönergesini kesin bir sıralamayla kurdu. İlkel insan tek bir Tanrıya inansa da onun ilkel saflığı inancının gerisinde kalmaz, çoktanrılılık onun korku ve umutları için daha uygun göründü, böylece çoktanrılılık ve ateizm doğdu. (...) Tanrı kendi varlığını her insanda belli etmek isteyemeyeceğine göre, özel bir sebeple bir insanı seçer. Her ne kadar Reimarus, Yahudilerin ‘seçilmiş insanlar olduğu’ düşüncesini akıl almaz ve imkânsız olarak küçümsese de Lessing, insanoğlunun Yahudilerin hatalarına ve sınırlılıklarına çok şey borçlu olduğunun farkındadır. Onlara Mısır’ın dışında önderlik eden ve tek Tanrılı olmayı öğreten Hz. Musa, bizim ahlaksal ve ruhsal eğitimimiz sürecindeki iki önemli gerçeği Tanrının dilinden uzun bir kursla insanoğluna ulaştırır. Yahudiler halen ilkel bir topluluk oldukları için, Hz. Musa onlara kurallara riayet edilmediğinde ağır bir cezanın onları beklediğini ve yasaların kodlarını öğretti. Fakat onlar o zaman ölümsüzlüğe inanmadılar, buna özlemde duymadılar. Peki, neden seçilmişlerdi? Diğer insanlara yeni öğreticiler sağlamak için diye cevap verir Lessing bu soruya. Onlara gelen Kutsal Kitap sıkı sıkı vurgulanmış ödüller ve cezalarla yüklenmişti çünkü bu kurallar tüm insanoğluna gönderilmişti ve her toplum bu temel yaptırımları anlayabilirdi. Hz. Musa’nın tek Tanrı inancı sevilmekten çok korkuldu yinede onun disiplini tıpkı güvenilir bir liderin emri altındaki askerler kadar sağlamlaşmıştı. Yahudilerin dengelenen fikirlerinden sonra Lessing, insanoğlunun eğitimi sürecinde ikinci temel topluma geçer. (...) Hz. İsa artık olgunlaşmış ve daha saf bir ideolojiye istekli olan seçilmiş Yahudilerin arasına geldi.(...)

» 59

Lessing’e göre insanoğlunun gelişim süreci bu şekilde başlamıştır.

Dinler arasında toleransın sağlanabilmesi ve bir arada huzur içinde yaşanabilmesi için ilk olarak dinlerin tarihinin bilinmesi gereklidir. ‘Süreç’i bilmek ve olaylar arası bağlantı kurmak semavi dinlerin birbirleriyle olan ilişkisinin odak noktasıdır.

“Mesela; Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam semitik gelenek içinde şekillenmiş dinler olmalarına ve şematik olarak birçok ortak noktalarının (Tanrı anlayışı, peygamber, kutsal

⁵⁹ Gooch, G. P. ; Lessing’s Religion, Contemporary Review,200: 1147, Oxford, 1961, s.426-427 (İngilizce çeviri tarafımdan yapılmıştır)

metin, ahret, cennet, cehennem, ceza, mükâfat) bulunmasına rağmen ‘hard-core (katı çekirdek)’ ları farklı olmasından dolayı farklı birer dünya görüşü üretmişlerdir.’’⁶⁰

Süreç ilk insanlar Hz. Âdem ve Hz. Havva’nın cennetten kovularak yeryüzüne gönderilmeleriyle başlar. İnsanoğlu henüz farklı milletlere ayrılmamışken, İdris Peygamber’in ruhu göğe çekildikten sonra, yeryüzünde azgınlığın, kötülüğün, şiddetin ve sapkın ilişkilerin arttığı dönemde, Allah Hz. Nuh’u peygamber olarak seçer. Hz. Nuh’un 950 yıl yaşadığı söylenir. İnsanların çarpık yaşamı ve O’ndan giderek uzaklaşmaları, Allah’ın bir tufan göndererek insan neslini yok etmeye karar vermesine sebep olur. Fakat Allah, yaptıklarına pişman olmak ve Allah inancına dönmeleri durumunda onları affetmek üzere Hz. Nuh’u bir elçi olarak insanların aralarına yollar. Halkı, tıpkı daha önce gelip geçen peygamberlere yaptıkları gibi ona da inanmazlar ve onu aşağılarlar. Allah, Hz. Nuh’a bir gemi yapmasını ve kendisine inanlarla birlikte o gemiye binmesini söyler, ta ki tufan onlara gelene kadar. Büyük tufan gelince gemide olanlar hariç, dünyadaki insan nesli ortadan kalkar. Hz. Nuh’un yanında üç oğlu Ham, Sam ve Yafes vardır. Çok sevdiği dördüncü oğlu Kenan, Allah’a inanmadığı için gemiye binmemiştir ve Hz. Nuh inananları kurtardığı halde çok sevdiği oğlunu kurtarmaya kadir olamadığı için ağlar. Bundan sonraki yaşamda üç oğul bütün ırkların atası olur; Yafes: Yafetik ırkın, Ham: Hami ırkının, Sam de: Sami ırkının. Sami ırkı genel anlamda Orta Doğu ve Arap ırkı olduğu için büyük atası Eber ile İbranilerin ırkıdır. Hami ırkı da Afrika halkları ile zenci kökenli ırkları, Yafetik ırk ise beyaz ırktır. Ham, Sam ve Yafes’ten olan çocuklarda milletlerin ataları olur. ‘‘

Örneğin; Yafes oğulları; Gomar (Kafkasyalılar, Kimmer, Anglo Sakson, Germenler), Mağok (Leh, Fin, Türk, Sümer, Asur, Maday; Persler, Tacik, Afgan, Pakistan-Urdu) Yuvan (Yunan-İyonlar), Tubal (İtalyan, İspanyol- Katalan-İberik, Klikya- bazı bilim adamlarına göre Türk genleri bu genle %99 uyuştığı için Türklerin atasını Tubal kabul etse de bazı bilim adamlarına göre de bu benzerlik sadece Anadolu’da yaşayan Türklerle olduğu için bunu kabul etmez), Tras(Traklar, Metler, Gotlar), Meşek (Ruslar, Frigler, İlirya ve Hititler).’’⁶¹

Süreç milletlerin oluşumundan sonra da devam eder, insanlar dünyanın düzenini bozdukça Allah onlara uyarıcı olarak peygamberler yollamaya devam eder. Daha öncede belirtildiği gibi Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanları aynı soyda buluşturan

⁶⁰ Aydın, Fuat; Yahudilik, İnsan Yayınları, İstanbul , s.19

⁶¹ Bkz. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Yafes>, (Çevrimiçi- 12.10.2009)

peygamber Hz. İbrahim'dir. İbrahim peygamber çok büyük bir vicdana sahip olduğu için kendi neslinden olanların da Allah'ın sadık kulları olmaları için dua eder. Allah, Hz. İbrahim'e, dünya oldukça zürriyetinin de var olacağını söyler. Oğulları İshak ve İsmail'de peygamber olduğu gibi, onlardan olan nesiller içinde de peygamberler çıkmaya devam eder. Tanrı, halkların tekrar tekrar düştükleri yanlışlara rağmen Hz. İbrahim'e olan vaadini sürdürür. Gelecekte tüm insanlığın süreci ve yasayı öğrenmesi için Kutsal Kitapları gönderir. Fakat her halk Tanrı'nın düzeninde değişiklikler yapar. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet bu sürecin bir parçasıdır. Allah inancı, ahret inancı, peygamberlerin tarihi hiç değiştirilmez. Fakat insanlar, Tanrı'nın düzeni olan tek dine toplumlarına özgü kimlikler giydirebilirler, böylece üç farklı din ortaya çıkar. Allah vaadi tekrarladığı için kutsal kitap değiştirilmeyinceye kadar peygamber yollar. Zerdüştlüğün, Hinduizm'in, Tevrat'ın, İncil'in ve Zebur'un orijinal metinlerinde bir kurtarıcının geleceği söylenir fakat Kuran'da bir peygamberin daha geleceği söylenmez ve süreç vahye tabi olan peygamberler için biter. Mucizeler ve uyarılar devri sona ererek, dünya için realite zamanları başlar.

Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanların tarihi değerleri ortaktır. Süreçte en baştan beri tek bir din, tek bir öğreti vardır, onda farklılıklar yaratanlar insanların kendisi olmuştur. Aynı din tarihine sahip olan, toplumlar birbirlerinin varlıklarını kabul etmezler. Yahudiler, Hz. İsa'yı, Hıristiyanlar da Hz. Muhammed'i kabul etmediler, Müslümanlar da dinlerinin Hz. Muhammed'le oluştuğunu düşündüler.

5.2. DİNLER ARASI DİYALOG, HOŞGÖRÜ VE TAHAMMÜL KAVRAMLARINA YAKLAŞIM

Bugün dünyada halen üç semavi din mensupları arasında çekişmeler devam etmektedir. Tarihin her aşamasında olduğu gibi kimi coğrafyalarda din ayrımı yüzünden bireyler acı çekmekte ve yıkımlar sürmektedir. Hıristiyanların dünyada egemen din olma çabası, bazı Müslüman ülkelerin terör eylemleri düzenlemeleri ve modern çağın gerisindeki uygulamaları, Yahudilerin milliyetçi Siyonist örgütlerinin politik anlamda yarattığı krizler gibi genelden özele indirgenebilecek birçok neden, üç dinin birbirine olan bakış açısını olumsuz yönde etkilemektedir.

‘‘Oysa dünya dinlerini incelediğimizde, hepsinin amacının savaş, çatışma ya da diğer insanlara karşı kötülük yapılmasını değil, tam aksine insanların bir arada barış ve huzur içinde yaşamalarını, birbirlerini Tanrı’nın mukaddes emaneti bilmelerini amaçladıklarını görmekteyiz. O halde dinler arası çatışmalardan kurtulmanın yolu da onları bilmeye, onların özünü kavramaya bağlıdır. Bu konuyla ilgili Küng’ün şu ifadeleri oldukça dikkat çekicidir; ‘... Dinler arasında diyalog olmadan, dinler arasında barış ve dinler arasında doğru bilgiye sahip olmadan da dinler arasında diyalog olmaz.’ Dolayısıyla ilk adım olarak dinler arasındaki diyalogun temel şartı her dinin mensubunun diğer dinler hakkında objektif ve doğru bilgiye sahip olmasıdır. Dinler arası diyalogda, dünya barışı da bir bakıma buna bağlıdır. Zira din, hem olumlu hem de olumsuz amaçlara yönelik olarak kullanılabilir. İşte bunun giderilmesi ve insanların huzura kavuşturulması günümüzün en önemli sorunu haline gelmiştir.’’⁶²

1960’lı yıllardan beri ‘Dinler Arası Diyalog’ kavramı önem kazanmış ve bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Diyalog din adamları ve ilahiyatçıların aralarında birbirlerinin dinlerini doğru tanımak amacıyla başlar. Kyoto’da yapılan ilk Diyalog toplantısının ardından birçok dünya şehrinde büyük buluşmalar düzenlenir. 1983 ve 1991 yıllarında bu toplantılar İstanbul’da yapılır. 1998’de Şanlıurfa’da ‘Hz. İbrahim Ortak Atamız’ toplantısı gerçekleştirilir. Aynı yıl Diyanet İşleri Başkanlığında ‘Diyalog’ bölümü açılır ve 1999’da ‘Dinler Arası Diyalog’ merkezi kurulur.

’’O halde gerçeğin ya da hakikatin ölçüsü nedir? Elbette her din mensubunun kendi dinini gerçek, diğerlerini batıl görmesi gayet doğaldır. Ancak bugün evrensel olarak dinleri değerlendirmedeki temel kriterlerden biri ve en önemlisi; o dinin evrensel ahlaki değerlere –insan hakları, sosyal adaletin tesisi, barışın korunması- ne derece yer verip vermediğidir.’’⁶³

Aslında bu konu dünyanın tüm büyük dinlerine mensup liderlerin bir araya geldiği Japonya’nın Kyoto kentinde, Ekim 1970’de ‘Dünya Dinleri Barış Konferansı’nda dile getirilmiştir. Bu konferansa katılan dünya dinlerine mensup dini liderler barış konusuyla ilgili olarak toplandıkları bu toplantıda ‘Bizi biz yapan şeylerin, bizi birbirimizden ayıran şeylerden daha önemli olduğunu anladık’ diyerek aşağıdaki kararları almışlardır;

- ‘‘İnsanlık ailesinin temel birliği ve tüm insanların eşitliği ve haysiyetinin olduğu kanaatine,

⁶² Köylü, Mustafa; Dinler Arası Diyalog, İnsan Yayınları, 2. Basım, İstanbul, 2007,s.15

⁶³ Köylü, Mustafa; a.g.e. ,s.23 (Akt.)

- Bireylerin şuurlarının masuniyeti hissine,
- İnsan toplumunun değeri hissine,
- Gücün bir şeyi haklı hale getiremeyeceği ve insan gücünün kendi başına yeterli ve mutlak olamayacağını kabul etmeye,
- Sevginin, merhametin, diğer gamlının ruhun ve iç samimiyet gücünün nefret, düşmanlık ve kişisel menfaatten daha güçlü olduğu inancına,
- Zengin ve zalime karşı fakir ve mazlumun tarafında yer alınması zorunluluğu hissine,
- Nihai olarak iyi niyetin zafere ulaşacağı ümidine ulaştık’’⁶⁴

Dinler arasında barış ve iyi niyeti sağlayabilmek için ‘hoşgörü’ adına düzenlenen toplantı ve etkinlikler ne yazık ki din kuruluşları ve bazı akademik çevreler arasında sınırlı kalmaktadır. Günümüz dünyasında hoşgörü denildiği zaman akla büyük olanın küçük olanı bağışlaması durumu gelir. Yani hep bir affeden- affedilen veya güçlü- güçsüz durumları söz konusu olmaktadır. Dinler arasında hoşgörü; dinlerin birbirine karşı mesafeli bir iyi niyet göstermesini doğurur. Bu da bir arada yaşayan farklı din mensuplarının sorunlarına çözüm olmamaktadır. Tahammül kavramı ise; eşitler arasında karşılıklı saygılı yaşam durumudur. Tahammül ilişkisinde eşitlik söz konusudur. Bireylerin diğer insanların farklılıklarına saygı duyarak karşı değerlere olumsuz yaklaşımlardan kaçınmasıdır. Saygılı yaşam toplumların daha mutlu ve kaliteli yaşam sürmesine neden olacaktır. Tahammül olgusu sadece dini çevrelerin yürüttüğü bir çalışma değil sosyal yaşamda tüm bireylerin içselleştirmesi gereken bir tutumdur. Tahammül edebilmenin ön koşulu bireylerde katı biçimci davranış yerine esnek ve objektif düşüncenin yer almasıdır. Ünlü psikolog ve davranış bilimcisi Maslow’a göre ‘kendini gerçekleştirmiş bireylerin’ özellikleri şöyledir; kendini, öbür kişileri ve doğayı olduğu gibi kabul etmektedir. Kendini tanıdığı için, öbür kişileri ve doğayı da kendi özellikleriyle kabul etmekte ve algılamaktadır. Tüm insanlarla birlikte olma duygusuna sahiptir. Toplumunu tek bir aile, kendini de onun bir üyesi olarak algılamaktadır. Zaman zaman insanlara zayıflıkları ve yetersizlikleri nedeniyle kızsda da genelde insanlığa derin bir sevgi ve yakınlık duymaktadır. Kendinden çok bir soruna yöneliktir. Kendi dışında, tüm güçlerini yöneltebileceği bir uğraşı, yerine getireceği bir görevi vardır. Düşünceleri kişisel olmaktan çok evrenseldir. Toplumsal kalıplaşmaya direnç göstermekte ve herhangi bir kültürü aşabilmektedir.

⁶⁴ Köylü, Mustafa; a.g.e. , s.23

5.3 GÜNÜMÜZDE ‘ÖTEKİ’ OLGUSUNA TAHAMMÜL EDEBİLME

‘‘Eine Lösung der Diskrepanz zwischen der tatsächlichen, in ‘Dissonanzen’ gefangenen Welt und dem nach Lessings Anschauung von der Vorsehung geordneten Idealzustand- dem letz endlichen geschichtsphilosophischen Ziel alles Handelns des Menschen- zeigen der utopische Entwurf Nathan der Weise auf Lessings letztes Theaterstück, das 1779 erschien’’⁶⁵

Bilge Nathan, Lessing’in çok boyutlu bir eseridir. Onu alışlagelmiş tiyatro eserlerinden ayıran geniş bir perspektife sahiptir. Oyunun Alman dilinde yazılmış olup, olayın Kudüs’te geçmesi, Sultan Saladin olarak gerçek tarihi bir kişilik olan Selahattin Eyyubi’nin eserde canlandırılması, temelinin İtalyan edebiyatından gelmesi, oyunun içinde Opal Taşından bir yüzüğün hikâyesinin olması gibi temel özellikler oyunun ilgi çekici ve onu eşsiz kılan unsurlarıdır. Lessing, 18. Yüzyıl Alman Aydınlanmasını, 12. Yüzyıldaki bir doğu kentinin masalsı dünyasına uyarlamıştır. Bu açıdan eser, modern Avrupa dünyası ile Doğu gizeminin, dini motifler ile Hümanizmin arasında bir kavşak noktasıdır. Haçlı seferleri sırasında bile Yahudiliğin, Hıristiyanlığın ve İslamiyet’in barış içinde bir toplumda yaşayabileceğine inanan bir yazar olarak Lessing, bu ütöpik hayalin basit formülünü bilir; ‘tahammül edebilme’. Lessing, İbrahim Peygamber’in torunlarının getirdiği dinlere önyargısız bakabilme önerisini getirir. Günümüz teknoloji ve bilişim çağında bile, halen dinlerin birbirini yanlış tanınmasının yarattığı kültürel skandallar göz önüne alındığında, 18. Yüzyılın ilerlemeyle yeni tanışan dünyasında, özellikle de 12. Yüzyılda dinler ayrımının en keskin olduğu dönemde, bu insanlık idealini geliştiren Lessing’in çağlar üstü özelliği yadsınamaz bir gerçektir.

Lessing, Nathan’ı süre gelen ortodoks kalıplara karşı Aufklärung kampanyasıyla oluşturur. ‘Tolerans’ ve ‘uzlaş’ kavramları, bir tez olarak bu tiyatro eserinde işlenir. Burada sahne, yeni bir akıl dininin habercisi ve tüm inanılan dogmatik daralmaların ötesinde insani birlikteliğin platformu olur.

‘‘ Der Toleranzbegriff im ‘Nathan’ schließt folgendes ein: 1. Erkenntnis des Selbst; 2. Erkenntnis der Mitmenschen; 3. Erkenntnis des allen verschiedenen Menschen Gemeinsamen; des Willens zum Leben und zu dessen Erhaltung, wie er sich ausdrückt, sowohl durch biologisch gebundene Kraft als durch befreiende Geistesfähigkeiten wie

⁶⁵ Lessing, Gotthold Ephraim; a.g.e. (Nathan der Weise&Minna von Barnhelm), s.14

Bewusstsein, Begriff, Gedächtnis, Logik, ausgebildete Sprache, also ‘das Licht der Vernunft’; 4. Erkenntnis, das Wissen und Lernen und Vernunft uns nicht mit eins ganze volle Wahrheit offenbaren können, sondern uns schrittweise mit der Zeit ans Ziel führen, und daß das Ganze größer ist als die jeweiligen Teile, die wir sehen oder selbst darstellen; und 5. aus dem allen die Erkenntnis der konsequenten dynamischen Haltung; ‘do unto others as you would have them do unto you’, oder es suche jeder mit Zuversicht Gott und Menschen angenehm zu sein, über Sanftmut, Geduld, Humor (das Produkt von Zuversicht und Geduld), herzliche Verträglichkeit, innige Ergebenheit in Gott und ins Ganze.’⁶⁶

Oyunun sonunda insanların doğumla sahip oldukları din kimliğine dair bir bilmece vardır. Fedakâr bir tapınak Şövalyesi milli sadakatinin düşmanlarını öldürmek için Kudüs’e gider; Hıristiyan Templier, Yahudi adetlerine göre büyütülmüş Recha ve Müslüman lider Sultan aslında aynı aileye mensup olduklarını öğrenirler. Bu, insanların doğumun rastlantısıyla sahip oldukları dinlerinin, kayıtsız şartsız ‘mutlak’ olduğunu düşünmelerine bir örnektir. Çünkü Templier, Müslümanların düşmanı olarak Kudüs’e gitmişken, orada Müslüman bir babası olduğunu öğrenmiştir. İnsanlar çoğu zaman, bir dine sahip olmalarından çok, o dine sahip olan bir toplumda dünyaya gelmiş olduklarından dolayı dinlerini benimserler. Bu durumda insanın düşünmesi gereken iki önemli unsur ortaya çıkar; kendilerinin dinlerini seçmeden dünyaya gelmiş olması diğer dinlere mensup insanlar içinde geçerlidir ve insan eğer bir gün farklı bir din kökenine ait olduğunu öğrenirse, din konusundaki düşüncelerinin nasıl bir değişikliğe uğrayacağını göz önüne getirmesi gerekliliğidir. Üç Yüzük Parabolünde, üç oğulda kendi yüzüğünün gerçek olduğunu iddia eder, -tıpkı insanların kendi dinlerinin gerçekliğinden şüphe etmedikleri gibi- ama yüzükleri hakkında üstün bir bilgiye sahip oldukları için değil, yüzük kendilerine ait olduğu için bunu iddia ederler. Ayrıca eserdeki karakterlerin farklı dinlere mensup olması sebebiyle, diyaloglarda üç semavi din toplumlarının birbiri hakkındaki önyargıları dile getirilmiştir. Lessing karakterleri şekillendirirken, oyundaki karakterler ve dinlerinin kendine has inanç esasları arasında bağlantı kurarak izleyicileri bilgilendirir.

Lessing, bir Hıristiyan olarak Sultan Saladin’in altında Müslümanlığın hoşgörüsünü ve Nathan’la da Yahudiliğin bilgeliğini eserine taşımaktan çekinmez. Hatta bütün önyargıları kırmaya doğru bir yol tutar çünkü başkahraman Nathan’ın köyü Gath’da yedi değerli oğlunu, eşini ve erkek kardeşini Hıristiyanların düzenlediği bir soykırımda yitirmiş

⁶⁶ Neis, Edgar; Bausteine Gotthold Ephraim Lessing – Nathan der Weise ‘Paradigma eines religionsphilosophischen Dramas der Toleranz und Humanität’, C. Bange Verlag, Köln, 1985, s. 141

olmasına rağmen, Hıristiyan olarak vaftiz edilmiş bir bebeği evlat edinir. Dahası Sultan'ın sırf onda kardeşinin sevgisini uyandırdığı için düşmanı Templier'i bağışlaması, dahası onu olduğu haliyle sarayına almak istemesini ve Recha'nın farklı bir dine, farklı bir aileye ait olduğunu öğrendiğinde babası Nathan'ı kaybetmemek için gözyaşı dökerek 'Sadece kanla mı baba olunur?' cümlesiyle Sultana yakardığını görürüz. Bu 'öteki' kavramına karşı tahammül edebilmenin, hatta onu yürekten sevebilme olgusunun göstergesi ve 'kan bağılılığın' insan duygularına nasıl düşman olduğunun kanıtıdır.

“Nathan'da bir dizi engelin üstesinden başarıyla gelme ve bunun yolunda geleneksel yaşamda cinayetten hatta soykırımdan bile utanmadan önyargıyı yıkma çalışması vardır. Akılcılığın, kan bağılılığını ve kültürel mirasın sınırlarını nasıl aştığını gözlemleyebilir ve oyunun sonunda aklını kullanamayan mensuplarını zalimleştiren inatçı din dogmalarının nasıl yenildiğini izleyebiliriz.”⁶⁷

Bireylerin O'na ulaşmaktaki yolları farklı olsa da, Tanrı dinlerin merkezinde durur. İnsanların kavram yanılgılarından en önemlisi dinlerin toplumlarla bağdaştırılmasıdır. Örneğin birçok tarihçi ve İlahiyatçının hem fikir olduğu şey; bugün İsrail Devleti politikasıyla Yahudiliğin aslının aynı şeyler olmadığı ya da İslamiyet dinin dünyanın her yerinde aynı şekilde yaşanmasını beklemenin yanlış olduğudur. Günümüzde Türkiye'de birçok Müslüman eğer iyi bir eğitim almamışsa geçmişten gelen Zerdüş ve Pagan adetlerini dinlerine dâhil olarak görürler, aynı şey Hıristiyanlar içinde geçerlidir. İslamiyet'i Arap modeliyle bağdaştırmak, Yahudiliği İsrail Siyonizm'i olarak düşünmek, Hıristiyanlığı sadece Vatikan'ın doktrinleri olarak algılamak, dinler arası toleransı sağlamada ve önyargıları yıkmada çıkmaz sokaklardır. İnsan, hangi kişiyi Yezidi olduğu için, kimi Ateist olduğu için, kimini de Hıristiyan olduğu için sorgulama hakkını kendinde bulabilir, eğer gerçekten bir inanansa. Liberal demokratik bir toplumun gereği olarak bireyler inançlarını ortodoks düşüncelerin ya da tipik din modeli beklentilerinin esaretinden kurtarmalıdır. Bir inanan için önemli olan şey; insanlara zarar vermekten kaçınan insanlar olmalıdır. Buna bir örnek olarak Hz. Muhammed'in, Sina Dağı'ndaki keşiş kulübelerini Müslüman işgallerinden korumak için bir antlaşma yapması gösterilebilir. Konu hakkında araştırma yapan tarihçi ve arkeologlara göre, Sina Dağı bölgesindeki Hıristiyan keşişlerin can güvenliği bugün halen İslamiyet'i getiren kişi Hz. Muhammed tarafından sağlanmaktadır ve orada ki keşişler bu belgeyi halen

⁶⁷ Wilms, Wilfred; 'Universalist Spirit of Conflict – Lessing's Political Enlightenment, Monatshefte, Vol.94, No:3, Madison, 2002, s.306 (İngilizce çeviri tarafımdan yapılmıştır)

saklamaktadırlar. Hz. Muhammed yaşadığı dönemde Sina ve çevresindeki bölgelerde kulübeleri olan Keşişleri olası tehlikelere karşı koruyan bir belge bırakmıştır. İkinci örnekte; Kudüs'te hükümdarı Selahattin Eyyubi'nin mirasının Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında eşit olarak paylaşılmasını istemesi olarak görülebilir.

5.4. TOLERANSIN SİMGESİ: KUDÜS

Lessing'in eserinde sahne olarak Kudüs'ü seçmesinin özel bir nedeni vardır. Kudüs, üç semavi din için de çok kutsal kabul edilen dünyadaki tek şehirdir. Bir diğer adı 'Beytül Makdis' dir yani; 'takdis edilmiş (kutsanmış) şehir'. Batı dünyasında 'Jerusalem' olan ismi Arapçadan gelmez, orijinal adının ise İbranice olan 'Yeruşalayim' olduğu düşünülmektedir.

Hz. İbrahim, tek tanrılı tevhit inancını Kudüs şehrinde yaymaya başlar. İlk olarak Davut Peygamberin M.Ö. 996'da İsrailoğullarının 12 kabilesini birleştirerek kurduğu başkent olarak önem kazanır. Süleyman Mabedinin orada olması ve Yahudilerin, Hz. Süleyman'ın Krallığı döneminde şehirde zenginlik ve mutluluk içinde yaşamaları tarih boyunca sürecek olan, Yahudilerin Kudüs'e olan tutkulu bağlılıklarının temel nedenidir. Hz. İsa'nın her türlü tehlikeye rağmen son tebliğini Kudüs'te yapması, orada çarmıha gerilip ve yine orada tekrar dirilmesi, Hz. Meryem'in Süleyman Mabedinde yetişmesi, Hıristiyanlar için Kudüs'ü vazgeçilmez kılan olayların başında gelir. Hz. Muhammed'in İsrail olayında önce Kudüs'e gitmesi, orada diğer peygamberlerle karşılaşarak namaz kılması ve Müslümanların ilk kiblelerinin Kudüs olması, Kudüs isminin Allah'ın adlarından birisi olması gibi ana nedenlerle, şehir Müslümanlar içinde Mekke ve Medine ile eş değer kutsallığa sahiptir.

İbrahimi dininin aynı coğrafi bölgede başlamış ve devam etmiş olması ve bir şekilde peygamberlerin Kudüs'le ilişki içinde olması; şehri seçilmiş kutsal bölgenin merkezi haline getirmiştir. 10. yy.dan beri Yahudiliğin resmi ruhani merkezi olan Kudüs şehrinde, Hıristiyanlara ve Müslümanlara ait çok fazla antik yapı vardır. Şehrin her karesinde farklı bir dinin hikâyesi olduğu söylenir. İnanişâ göre Hz. Âdem'in kafatası da oradadır. Bugün Kudüs'te camiler, kiliseler, sinagoglar, manastırlar, peygamber mezarları, Patrikhaneler ve türbeler bir aradadır. Müslümanlar çok kutsal sayılan Mescid-i Aksa'da namaz kılarken, Yahudiler de Mescid-i Aksa duvarının diğer ucunda Süleyman Mabedinin Romalılar tarafından yağmalandığı için gözyaşı dökerek (Ağlama Duvarı) ibadet ederler, bu sırada aynı duvarın karşı tarafında ise Hıristiyanlar 'Bakire Meryem Doğum Kilisesi'nde dua

etmektedirler. Burada çoğu ele alınmayan kutsal yapı ve anıtlardan çok önemli ikisi; tüm insanlığa addedilmiş ‘Tövbe Kapısı’ ve Hıristiyanların asıllardır sönmeyen ‘kutsal vaftiz ateşi’nin olduğu kilisedir. Şehrin sokaklarında belli bölgeler numaralandırılmıştır;

‘‘ 1. Hz. İsa ölüme mahkûm ediliyor. 2. Hz. İsa çarmıhı alıyor ve taşımaya başlıyor. 3. Hz. İsa ilk kez düşüyor. 4. Hz. İsa annesiyle karşılaşılıyor. 5. Simon çarmıhın taşınmasına yardımcı oluyor. 6. Veronica Hz. İsa’nın yüzünü kuruluyor. 7. Hz. İsa ikinci kez düşüyor. (...) ‘‘⁶⁸

Kudüs tarih boyunca birçok savaşa tanık olmuş, çok defa da el değiştirmiştir. Kudüs’ün kutsal önemine bölgede hüküm sürmüş liderlerde ayrı bir özen göstermişlerdir. Buna örnek olarak bir gün Hz. Ömer’in bölgenin Patriğinden kiliselerinde istediği zaman namaz kılabilceği teklifini reddetmiş olmasıdır. Bunun nedeni; ileride Müslümanların, Hz. Ömer orada namaz kılmış olduğu gerekçesiyle kiliseyi Hıristiyanların elinden almasına engel olmak istemesidir. Diğer bir örnek de Selahaddin Eyyubi’nin şehri çok fazla direnmeden terk etmesidir, bu neredeyse hayatının tek başarısızlığıdır ama amacı kutsal şehre kan dökülmesine engel olmaktır.

⁶⁸ Büyük Dünya Atlası, Coğrafya Ansiklopedisi, Arkın Kitapevi, İstanbul, 2003, s.79

SONUÇ:

Nathan der Weise, Gotthold Ephraim Lessing'in olgunluk döneminde din araştırmalarına yönelmesi sonucu ortaya çıkmış son edebi eseridir. Edebiyat ve dinler arası eşitliğin bir arada işlendiği bu eser birçok edebiyatçı, bilim insanı, tiyatrocu, tarihçi, eleştirmen ve sinemacının üstünde önemle durduğu bir tiyatro oyunudur. Nathan der Weise birçok kere sahnelenmiş, bir kez de 1922'de beyaz perdeye uyarlanmıştır. Fakat Hitler döneminde içinde adalet, eşitlik, tolerans kavramları olduğu için yasaklanmıştır.

Aydınlanma Dönemi 18.yy da toplumdaki eşitsizlik ve batıl inançlara rağmen ortaya çıkıp Avrupa halklarının özgürleşmesine, akıl ve bilimin Kilise'nin baskın iradesinden kurtulmasına neden olmuştur. Bu devrin ilkeleri olan tolerans, aklın bilgeliği ve evrensel inanç kavramları Alman Aydınlanmasının en başarılı sanatçılarından olan Lessing tarafından halka ulaşabileceği bir tiyatro eserinde- Nathan der Weise'de işlenir. Oyun üç din (Yahudilik, Hıristiyanlık, İslamiyet) mensuplarını bir araya getirir. Oyunun final sahnesi hayatları boyunca farklı dinlere ait yaşam sürmüş üç kişinin aslında aynı ailenin bireyleri olduklarını öğrenmeleriyle biter. Lessing'de tıpkı oyunda olduğu gibi tarih boyunca keskin bir şekilde birbirlerinden ayrılmış üç semavi dinin aslında aynı aileden olduğunu savunur. Dinlerin insanlara Tanrı katından eşit olarak geldiğini ve dinlerin ait oldukları toplumlardaki sosyal kimliklerinden çok temellerindeki daimi iyilik ve doğruluğu emreden mesajlarının dikkate alınması gerektiğini savunur. Lessing'e göre din konusunda ortada belli bir gerçek yoktur, gerçek olanı yalnızca Tanrı bilir. Din de bir gerçeklik değil, insanı gerçekliğe götüreren bir yoldur.

Geçmişten günümüze dek süren üç semavi din mensupları arasındaki kabulsüzlük ve kaos ortamlarının nedeni dinler arası tolerans eksikliğidir. Dinler arasında toleransın sağlanması için bireylerin diğer dinleri tanınması ve iyi anlaması gerekmektedir. Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet; Tek Tanrı; Allah, peygamberler, kutsal kitaplar, melekler, öldükten sonra dirilme ve hesap verme, cennet ve cehennem, hayrın da şerrin de Tanrı iradesiyle gerçekleştiği inancı gibi ana prensipleriyle birbirine ilintili üç hak dindir. Uygulamaları ve kültürleri farklı olsa da inanç esasları, peygamberler tarihi ve manevi değerleri birbirine çok yakındır. Bu bağın da bir gereği olarak karşılıklı kabul, saygı ve iyi niyet ortamları sağlanmalıdır. Hatta '' Bizi biz yapan şeylerin, bizi birbirimizden ayıran şeylerden üstün olduğunu anladık'' düşünmesiyle semavi dinler birbirlerinin değerlerini yüceltmeli ve sahip

çıkabilmelidir. Bunu başarabilmenin ilk şartı farklı yaşayış ve inançlara karşı tahammül edebilme tutumunu kazanmaktır.

‘Tahammül’ kavramı sözlük anlamına göre, ‘insanın kendi düşünce ve inançlarına karşıt bulunan düşünce ve inançlara katlanması, sabır göstermesi’ anlamındadır. ‘Hoşgörü’ kavramı ise daha duygusal bir yaklaşım olup, ‘geçici bir aldırmama’ durumunu içerir, bu bağlamda hoşgörü kelimesi tahammül veya tolerans kavramlarının kapsamını karşılamamaktadır. Tolerans- tahammül, bilimsel ve akılcı bir yaklaşımın ürünü olarak, insanın ya da toplumun karşısındakileri anlamaya çalışıp ona değer vermesinden kaynaklanır.

Çalışmanın ele aldığı gibi ‘dinler arası tolerans’ 21.yy dünyasının başlıca gerekliliğidir. Farklılıklara karşı tepkisel tutum takınmak ya da pejoratif yani kötüleyici yaklaşmak; insanın zihinsel ve duyuşsal gelişiminin alt seviyede olduğunun bir kanıtıdır. Bireyin birincil özgürlüğü hayata ve insanlara tahammül anlayışıyla bakabilmesi, aklını değişmez yargıların esaretinden kurtarmasıdır. Bireylerin kendilerinin benimsemediği değerlere karşı, kendi değerlerine duyduğu saygıyı gösterebildiği toplumlar uygarlık seviyesinin en üst seviyesine ulaşmış toplumlardır. Bu toplumlar Kohlberg’ e göre ‘Evrensel Ahlak Düzeyi’ seviyesine ulaşmıştır. İnsan hayatının önemi ve insan onurunun tüm kural ve kültürlerin üzerinde olduğu bu toplumlarda bireylerin yaşam standartları yüksek ve kimlik çatışmaları en alt düzeydedir.

Tolerans sahibi bir birey kendi yaşamına da, farklı yaşamlara da objektif gözlemlerle yaklaşabilmelidir. İnsan kendi algısı doğrultusunda ‘olması gerekene’ aykırı bulduğu; inanç, duygu, görüş, eğilim, benimseyiş, töre, ilke ve davranışlara ön yargıyla bakmayıp, bunların kendilerine göre bir haklılığı olabileceğini düşünme yeteneğini geliştirmelidir.

Bugün 21.yy bilişim çağında insanların halen önyargılarının, kan bağılıklarının, kalıplaşmış beklentilerin ve kanıksanmış toplumsal sanıların esaretinde olması, özelden genele dünyadaki huzursuzlukların temel sebebidir. Medeni bir dünyanın gereği; çatışmak yerine farklılıkları kabul etmek ve onlara saygı göstermektir. Burada yapılan çalışma ve araştırmaların sonucu olarak; dünyanın refahı ve insanların barış içinde yaşayabilmelerinin yolunun, hoşgörünün üzerinde bir kavram olan tahammül ya da diğer adıyla tolerans olgusunu benimsemek olduğu ortaya çıkmıştır. Hoşgörü kavramı olumsuz anlamda addedilmemekle birlikte, yüzyıllardır yinelenen ‘hoşgörü ortamı’ kelimeleri günümüzün hızla gelişen ve değişen dünyası için yetersiz kalmaktadır. Çünkü hoşgörüde, insanın kendini, hoşgörü gösterdiği şeyden nispeten daha yukarda görmesi durumu vardır. Bu nedenle erdemli bir ruhun temel kaynağı tahammül edebilme olmalıdır. Artık insanları Yahudi, Hıristiyan veya

Müslüman hatta zenci, eşcinsel, alt kültür- üst kültür şeklinde algılamak yerine, her zaman iyi niyet ve doğruluğu öğütleyen evrensel inanç ve evrensel ahlak ilkelerine sahip olan toplum düzeyine erişilmelidir. İnsanların unutmaması gereken şey; dindar bir Yahudi, Hıristiyan veya Müslüman olmanın, kişiyi iyi bir insan yapmaya yetmediğidir. İnsanların dinlerine verdiği değer; her şeyden önce dünyada önemli ve değerli şeylerin olduğu inancıyla, tüm insanlığa koşulsuz iyi niyet ve toleransla yaklaşmasıdır. Nathan der Weise adlı eser ve Kudüs şehrinin tüm insanlığa örnek olan duruşu hayat boyu model olarak alınmalıdır. Nathan der Weise oyununda sahne dinler arası birliğin ve tüm insanlığın bir arada mutlu bir hayat sürebileceğinin göstergesidir.

Lessing'in Nathan der Weise adlı eseri merkezde tutularak yürütülen bu çalışmada, insanlığın refah düzeyini artırmak üzere, tahammül olgusunun başta dini inançlar olmak üzere hayatın tüm alanlarına yansıtmanın gerekliliği ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA:

Adam, Baki; Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat, Pınar Yayınları, İstanbul, 3. Baskı, 2002

Arslan, Zühtü; Bir Yargı Skandalının Öyküsü, Zaman- Gündem Yazıları, (27.04.2006)

([http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=32655\(19.09.2009\)](http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=32655(19.09.2009)))

Atkins, Stuart; 'The Parable of the Rings in Lessing's Nathan der Weise, Germanic Review, 26: 4, Heldref Publications, Washington, (1951: November)

Atsız, Hasan; Psikoanalitik Kuramda Dinin Kökeni ve Gelişim Süreci, Din Bilimleri Akademi Araştırma Dergisi, cilt:4 sayı:3 (e-dergi : www.dinbilimleri.com/dergi)

Aydın, Fuat; Yahudilik, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004

Aytaç, Gürsel; Yeni Alman Edebiyatı Tarihi, Multilingual Yayıncılık, İstanbul, 2002

Boccacio, Giovanni; Decameron I., Çev. Rekin Teksoy, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2007

Bozkurt, Nadide, v.dğr. ;Temel İslam Bilgileri- Peygamberim, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007

Brenner, Peter J. ; Gotthold Ephraim Lessing, Reclam Verlag, Stuttgart, 2000

Buhr, M., W. Schröder, K. Barck; Aydınlanma Felsefesi, Çev. Veysel Ataman, Yeni Hayat Kütüphanesi, İstanbul, 2003

Büyük Dünya Atlası, Coğrafya Ansiklopedisi, Arkın Kitapevi, İstanbul, 2003

Candan, Ergun; Bilinmeyen Yönleri ve Sırlarıyla Son Üç Peygamber, Sınırötesi Yayıncılık, 14. Baskı, İstanbul, 2007

Erbaş, Ali; Hıristiyanlık, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004

Frothingam, Ellen; 'Nathan the Wise- A Dramatic Poem by G.E. Lessing, North American Review, 106:2, New York, (1868: April)

Gooch, G. P. ; Lessing's Religion, Contemporary Review, 200: 1147, Oxford, (1961: August)

Görmez, Mehmet; İslam' Giriş- Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2007

Gregory, Philippa; Kraliçenin Soyтарыsı, Çev. Canan Sakarya, Artemis Yayınları, İstanbul, 2008

Grossman, Rudolph; Shylock and Nathan the Wise, Lend a Hand, 12: 3, (1894: March)

Hermes, Eberhard; Interpretationshilfen Ideal und Wirklichkeit, Ernst Klett Verlag, Stuttgart, 1999

Hillen, Gerd; Lessing Chronik, Carl Hanser Verlag, München, 1979

Im Hof, Ulrich; Avrupa'da Aydınlanma, Çev. Şebnem Sunar, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2004

İnan, Mehmet Sıraç; Alman Edebiyatı Tarihi, Dicle Üniversitesi Basımevi Müd., Diyarbakır, 2008

Karaman, Hayreddin, v.dğr. ; İlmihal I İman ve İbadetler, Diyanet İşleri Başkanlığı Diyanet Vakfı Yayınları, (web kütüphanesi)

Köylü, Mustafa; Dinler Arası Diyalog, İnsan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2007

Kuschel, Karl Josef; Vom Streit zum Wettstreit der Religionen, Patmos Verlag, Zurich, 1998

Kuznetsov, Vitaly, v.dğr. ; Hegel ve Aydınlanma Yüzyılı, Çev. Hüseyin Potakal, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002

Lessing, Gotthold Ephraim; Bilge Nathan, Çev. Hayrullah Örs, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1966

Lessing, Gotthold Ephraim; Nathan der Weise & Minna von Barnhelm, Brodard et Taupin, La Flèche, 1993

Mann, Otto; Lessing, Marion von Schröder Verlag, Hamburg, 1948

Mecklenburg, Norbert; Ist das Schaf Fromm Oder Dumm? Lektüren einer Fabel Von Lessing, Germanistentreffen Bundesrepublik Deutschland- Türkei, 25.09- 29.09.1994, Köln, 1994

Mecklenburg, Norbert; Was Nathan der Weise den Türken Verdankt: Zum Vergleich der Ringparabeln Bei Lessing und Seinen Vorgängern, Alman Dili Edebiyatı Dergisi XIV, 14: 2002, İstanbul

Mercan, Şeref; İsrailoğulları Peygamberleri Hz. Musa ve Hz. İsa, Nokta Kitap Yayınları, İstanbul,2006

Nathan the Wise, A Dramatic Poem- Written Originally in German- By G. E. Lessing, Edinburg Review, 8:15, (1806: April)

Neis, Edgar; Bausteine Gotthold Ephraim Lessing- Nathan der Weise – Paradigma eines Religionsphilosophischen Dramas der Toleranz und Humanität, C. Bange Verlag, Köln, 1985

Newman, Jay; The Parable of the Three Rings in Nathan the Wise, Mosaic, 12: 4, (1979: Summer)

Oktaylar, Hasan Can, v.dğr. ; Eğitim Bilimleri- Kamu Personeli Seçme Sınavına Hazırlık, Yargı Yayınevi, 12. Baskı, Ankara, 2005

Sarah, Calvin; Lessing's Nathan the Wise and Critics, Journal of European Studies, 24:2:94, 1994

Schmidt, Erich; Lessing – Gedichte Seines Lebens Und Seiner Schriften, Weismannsche Buchhandlung, Berlin, 1923

Shell, Marc; From Coexistence to Toleration, Critical Inquiry, 17:2, (1991: Winter)

Sourdel, Dominique; İslam- Kültür Kitaplığı: 82, ev. Işık Ergden, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara, 2008

Stamm, İsrail S.; Lessing and Religion, Germanic Review, 43:4 Heldref Publications, Washington, (1968: November)

Sulzer, Elizabeth Brock; Gotthold Ephraim Lessing, Friedrich Verlag, Hannover, 1967

Yaman, Memnune; 'Toleranz Bei Mevlana Und Lessing' 10. Türk Milletlerarası Germanistik Kongresi; Hoşgr ve Buluşma, 30.05.- 03.06.2007, Konya, 2003

Victor, Walther; Lessing – Eine Lesebuch Für Unsere Zeit, Volksverlag, Weimar, 1962

Wanner, Paul, Philipp Horden Rauch; Lessing Bilder Aus Seinem Leben, Graphische Kunstanstalten Verlag, Stuttgart,1958

Wilms, Wilfred; The Universalist Sprit of Conflict – Lessing's Political Enlightenment, Monatshefte, Vol.94, No:3, Madison, 2002

Woodhead, Linda; Hıristiyanlık- Kültür Kitaplığı: 52, Dost Yayınevi, Ankara, 2006

<http://kutsal-kitap.net/bible/tr/index.php?mc=1&sc=500&id=522> evrimii: 24.12.2009

<http://www.meryemana.net/merye/tr/miscshow.php?f=1052424088> evrimii: 04.11. 2009

http://www.sevivon.com/cocukkosesi/tarih/ibr_tarih6.asp evrimii: 30.05.2009

<http://www.judentum-projekt.de/lessingweb/essay.htm> evrimii- 06.09.2009)

http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhammed_bin_Abdullah evrimii: 06.04.2009

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Yafes> evrimii: 12.10.2009

EKLER:

Ek 1. : ÜÇ YÜZÜK MESELİNİN DECAMERON HİKÂYESİNDEKİ (ORİJİNAL) ÖYKÜSÜ

Birinci gün, üçüncü öykü;

Musa ümmetinden Melkidesek, Salahattin'in kurduğu tuzaktan üç yüzük öyküsüyle kurtulur.

Anlattığı öykü herkesin hoşuna giden Nefile susmuştu. Kraliçe istediğinde, Fiomena söze başladı:

Nefile' nin öyküsü, vaktiyle bir Musevi'nin düştüğü zor durumu getirdi aklıma. Tanrıdan da, dinimizden de yeterince söz edildi benden önce. Sıra artık insanların yaptıklarına, ettiklerine geldi. Anlatacağım öykü dinledikten sonra, bir soruya yanıt verirken sanırım daha dikkatli olacaksınız. Hepiniz bilirsiniz sevdalı dostlarım, budalalık insanın mutluluğunu yitirip zor duruma düşmesine yol açar, uyanıklık ise zor durumdan kurtarıp, esenliğe ulaştırır. Budalalığın insanı mutluluktan mutsuzluğa sürüklediği gerçeğinin bir sürü örneğini görürüz.

Amacım bunlara değinmek değil; her gün bin bir tanesiyle karşılaşırız. Anlatacağım kısa öykü dediğim gibi, uyanıklığın insanları esenliğe kavuşturduğunu doğrulayacak.

Salahaddin bir halk çocuğuydu.* Ama öyle yetenekliydi ki, hem Babil sultanı** olmuş, hem de Sarazen*** ve Hıristiyan hükümdarlara karşı zafer kazanmıştı. Ama savaş giderlerine, gösterişli yaşamı da eklenince hazinesi tamtakır kalmıştı. Bir ara beklenmedik bir olay oldukça yüklü bir para gerektirince, bu parayı tez elden nasıl bulabileceğini düşünmeye koyuldu. Aklına İskenderiye'de tefecilik yapan Melkidesek geldi. Varlıklı bir Musevi olan bu adam işine yarayabilirdi. Ama öyle cimriydi ki dünyada gönül rızasıyla vermezdi. Zor kullanmak ise hükümdarın adeti değildi. Adamı tatlılıkla yola getirmekten başka çare yoktu. Haber salıp Melkidesek' i çağırttı. Dostça karşılayıp yanına oturttu. Sonra da: ' Melkidesek' dedi '' duydum ki bilgili bir kişiymişsin hele din konusunda bilgin çok derinmiş. Öyleyse söyle bakalım, Hak dinlerinden hangisi en doğru din, Musevilik mi? Hıristiyanlık mı? Sarazenlik mi?''

** Hıristiyan kaynaklarca da adil bir hükümdar olarak değerlendirilen Salahaddin Eyyubi,

Babil sultanı değil, Eyyubi devletinin kurucusudur.

*** Ortaçağ' da Hıristiyanların İspanya ve Kuzey Afrika Müslümanlarına verdikleri ad.

Melkidesek akıllı adamdı. Vereceği yanıtta göre sultanın kendisini oyuna getirmek istediğini anlamıştı. Dinlerden hiç birine ayrıcalık tanımazsa, bu oyuna gelmezdi. İşin içinden nasıl sıyrılabileceğini hemen bulup yanıt verdi:

‘’ Sultanım sorunuz çok güzel. Bu konuda ne düşündüğümü açıklamak için kısa bir öykü anlatacağım. Belleğim beni yanıltmıyorsa, kudretli, varlıklı bir adamın, paha biçilemez mücevherleri arasında, bir de çok değerli, çok güzel bir yüzük varmış. Adam, yüzüğün değerini, güzelliğini daha da artırmak, sonsuza dek mirasçılarının elinde kalmasını sağlamak amacıyla, ölümünden sonra yüzük hangi erkek evladın parmağında ise, yerine onun geçmesini, herkesin ona saygı gösterip, sözünden çıkmamamsını istemiş. Yüzüğü bıraktığı oğul babasının yolundan giderek, çocuklarına aynı isteği aktarmış. Böylece yüzük, kuşaklar boyunca elden ele geçerek, yakışıklı, erdemli, babalarına saygılı üç erkek evlat sahibi birinin parmağına ulaşmış. Çocukların üçünü de, ayırım gözetmeden severmiş babaları. Yüzüğün özelliği bilindiğinden, her çocuk ölürken yüzüğü kendisine bırakması için yalvarmış.

Çocuklarının üçünü de aynı sevgiyi besleyen, yüzüğü hanginse bırakacağını bilmeyen yaşlı baba, üç oğlunu da mutlu kılmanın yolunu üçüne de yüzük bırakmaya söz vermekte bulmuş. El altından usta bir kuyumcuya iki yüzük daha yaptırmış. Yeni yüzükler öylesine benzeri olmuşlar ki ilk yüzüğün siparişini veren bile zor ayırt edebiliyormuş gerçek yüzüğü. Ecel kapısına dayandığında, baba çocuklarının her birine, gizlice, bir yüzük vermiş.

Babalarının ölümünden sonra her çocuk mirasın, aile reisliğinin kendine düştüğünü öne sürmüştü. Kardeşleri kabul etmeyince de, hakkını kanıtlamak için yüzüğünü çıkarıp göstermiş. Üç yüzük de öyle benziyormuş ki birbirine, hangisinin sahici olduğu belirlenememiş, kimin mirasçı olacağı sorusu da ortada kalmış; bugüne dek çözüme bağlanamamış.

Yüce Tanrı'nın üç ümmetine indirdiği üç dine ilişkin sorunuza yanıtım, işte böyle sultanım. Her biri gerçek bir din olduğunu, Tanrı'yı temsil ettiğini, onun buyruklarını aktardığını öne sürüyor. Haklı olan hangisi? Yüzük öyküsünde olduğu gibi askıda. ’’

Salahaddin, Melkidesek'in ayaklarının dibine kurulu tuzaktan ustaca sıyrıldığını kabullendi. Ne istediğini açıkça söyleyip, yerine getirip getiremeyeceğini sordu; böyle ustalıklı cevap vermeseydi başına gelecekleri söyledi. Melkidesek istenilen parayı verdi.

Salahaddin de aldığı borcu kuruşu kurşuna ödemekle kalmayıp, Melkidesek'e değerli armağanlar verdi, dostluğuyla onurlandırıp, sofrasından eksik etmedi.'' ⁶⁹

⁶⁹Boccaccio, Giovanni; Decameron I., Çev. Rekin Teksoy, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2007

ÖZGEÇMİŞ

6 Nisan 1983 Eskişehir doğumluyum. İlk ve orta öğretimimi Eskişehir’de tamamladıktan sonra 2001 yılında Dicle Üniversitesi Almanca Öğretmenliği Bölümünde lisans eğitimime başladım. 2006 Yılında mezun oldum. 2006-2007 Öğretim Yılında Eskişehir Mahmudiye İlçesi, Mahmudiye İlköğretim okulunda bir yıl Ücretli İngilizce Öğretmenliği yaptım. 2007 Yılında Dicle Üniversitesi Alman Dili Eğitimi Bölümünde Yüksek Lisans eğitimime başlayarak aynı yıl Diyarbakır Mehmetçik İlköğretim Okulunda bir eğitim öğretim yılı Ücretli İngilizce Öğretmenliği yaptım.

Zeynep Aslı Sevindi